

براهوئی بلوچی زبانء کسنا (متل، وساهت، بجازی)

حمید عزیز آبادی

بلوچی اکیڈمی
عدالت روڈ کوئٹہ

www.balochiacademy.org

(c) All rights are reserved.

دا کتاب ناکل حق آک بلوچی اکیڈمی تون خوندی ء
بیدس اکیڈمی نارضاغان کس دانامواد آتے چھاپ کنگ کپگ۔

براهوئی بلوچی زبان ء کنا

حمید عزیز آبادی

2024

ISBN # 978-969-680-197-9

نہاد: =/200 کلدار

بلوچی اکیڈمی دا کتاب ء میراث پرنٹنگ پریس کراچی آن شینک کرے۔

پن اٹ

ہمو پیرہ وبلہ غاتا
ہراقک متل، وساہت، بجازی وچاچاتے سُبجقینو

لڑ

1 بلوچ و براہوئی: ارا وجود آسہ ارواح
8 زندانا آدینک
16 (آ/۱)
41 (ب)
54 (پ)
64 (ت)
66 (ٹ)
67 (ج)
70 (چ)
74 (ح)
75 (خ)
86 (د)
104 (ڈ)
105 (ر)
108 (ز)

111	(س)
117	(ش)
121	(ص)
122	(ع)
124	(غ)
125	(ک)
137	(گ)
140	(ل)
145	(م)
152	(ن)
156	(و)
161	(ه)
172	(ی)

بلوچ و براہوئی: اراوجود آسہ ارواح

راستیں و تپکیں گپ ایش انت کہ دنیگا بلوچ و براہوئی تاریخ ء باروا سوہویں، سو گھیں و غیر پلہ مرزیں علمی چار و تپاس یے چا سنداری نہ بوتگ۔ بلکیں ہر دوئیں راجانی تاریخ ء باروا سٹی ء دروغیں ء وت گڑیں چاچ ء قصہ نبشتہ کنگ بوتگ انت کہ تاریخی، علمی و سائنسی حساب ایشانی بچ وڑیں بُن ء بیخ یے نیست انت ء اے وت گڑیں قصہانی بستار و ارزشت چہ دروغیں و بے بنیادیں مفروضہاں زیات بچ حیثیت یے نہ دار انت۔

دومی تاریخی صورت ء مستریں ردی اے کنگ بوتگ کہ وختیکہ سندھ تہذیب ء کوہنیں دمب و آئی آثار دیمآ آتگ انت گڑاوتی من ء گمان ہے کنگ بوتگ کہ بلکیں اے تہذیب و بناکار ء واجکار دراوڑی انت و لہتیں زانکاراں پہ خاص اول ء ڈینس برے ورنڈاٹی۔ بروء ایم۔ بی۔ ایمنیو ء پیمیں پٹ ء پوکاراں دراوڑی ء براہوئی زبانانی لہتیں سر ظاہری وت ماں وتی ہمگوگی ء رد ء براہوئی مخلوق ء راگوں دراوڑی مخلوق ء لچینگ ء کوششت کنگ ء داں بلائیں وختے ء ہے ”روایتی علمی ماڈل“ دپگال کنگ بوتگ۔ بلے ایم۔ بی۔ ایمنیو ء نزانتی ء نا پو ہی چڑواے جبر ء ثابت ء پاشک کہ سنسکرت زبان ء زانکار، عالم ء پروفیسرے ء بوتگ ء باوجود آئی ء داں اے حد ء ہم سما نہ بوتگ کہ سومیری (Sumerian)apsu ء نوکیں اشوری abzu(1) ”بز اوش آپیں جہلا نکلیں سمندر، تازگیں آپ ء حد اوند“ ء سنسکرت ء abdhi ”زر“ (2) ء نیاموت ماں وتی چے سیادی بوت کنت؟ یا کہ اکادی ء ziqu, ziquanu, zingunu بز اوش ”ریش“ ء (3) سنسکرت ء Singin

(4) ”ریش“ ء انچش اکادی ء ki(m)tum ”خاہوت، کٹم، خاندان“ (5) ء سنسکرت
 ء kutumba ”خاہوت، کٹم، خاندان“ (6) ء درنیاماچے پیمیں بُمبجی ء ریشگی سیادی
 بوت کنت؟

حالانکہ تچکیں صورت ء گندگ بیت کہ اے بُرزی لبزانی بُنزہ ء روتینک
 گوں سومیری ء اکادی زبان ء سک ء سوگہہ انت۔ بلے سنسکرت ء عالے بوگم
 ء باوجوت ایم۔ بی۔ ایمنیو اے بارواپک ء بے سمآت ایم۔ بی۔ ایمنیو اے جبر ء ہم
 بے سمآت کہ براہوئی ء دراوڑی ء تہاسر ظاہری کہ آلبرزیکیں گندگ بنت۔ بُندری
 صورت ء آلبرز دراوڑی میراث نہ انت۔ بلکیں تچکیں صورت ء سومیری ء اکادی
 زبانانی لبزانت کہ آیکیں صورت ء دراوڑی ء تہا ہم گندگ بنت ء براہوئی ء تہا ہم
 گندگ بنت۔ بلے براہوئی ء دراوڑی ء اے اواریں لبزانی واہند ء دیوکیں زبان
 بزال (donor Language) سومیری ء اکادی انت۔

براہوئی زبان وتی جاگہہ بلوچی ء دراوڑی زبانانی تہا کساس ء دو صد لبزیک
 انت ء بلوچی ء دراوڑی ء اے اواریں لبز ہم بنیادی صورت ء سومیری ء اکادی
 زبانال گوں سیادی دار آنت۔

اے درگت ء مستریں جبر ایش انت کہ بلوچی، براہوئی ء گردی ء تہا
 صدانی حساب ء سومیری ء اکادی ء لبز گندگ ء کائنت۔ چریشی ء پدراہیں صورت ء
 معلوم بیت کہ بلوچ ء براہوئی 3500 سال پیش چہ مسیح ء موجود آنت ء بلاشک اے
 ہر دوئیں راج دنیا ء ہما قدیمیں ء کوہن تریں راج انت کہ ایشانی زبانانی تہا سومیری ء
 اکادی زبانانی بے کساسیں لبز گندگ بنت۔ وختیکہ دومی زبانانی چُش کہ اوستا، کوہنیں
 فارسی یامے دگ ء سندھی، پنجابی ء پشتو زبانانی تہا چوشیں لبز نگواہیت۔

دومی نیمگے گوشتکیں سی ۽ چل سالانی تہا بازیں نوکیں علمی ۽ سائنسی پٹ ۽ پول دیما آتگ انت۔ ہے پٹ ۽ پولانی رد ۽ اے جبر پک بوتگ کہ سندھ تہذیب ۽ واجہ ۽ واہند دراوڑی نہ بوتگ انت۔ نوک تریں جینیاتی (genetic) احوالانی رد ۽ دراوڑی مہلوک ۽ زبائگوں روبرکتی ایشیاء (Western Asia) سیادی داریت۔ (7) ۽ دراوڑی چہ ہمانگر اے نیمگے ۽ آتگ انت۔

بلے سندھ تہذیب ۽ بناکار ۽ بنیاد گزار بُنکی صورت ۽ روبرکتی ایشیاء (Middle East) دہقان ۽ کشارکار (Agriculturist) اتنت کہ آہاں 4500 سال پیش چہ مسیح ۽ بگرداں 3 ہزار سال پیش چہ مسیح ۽ درمیانی وخت ۽ سندھ تہذیب ۽ بنیات ایرکتگ۔

چریشی ۽ ابید وختیکہ 7 ہزار سال پیش چہ مسیح ۽ کوہنیں ۽ قدیمیں مہر گڑھ ۽ دمب ۽ آثار در آتک انت۔ گڑاے جبر ہم پک بوتگ کہ سندھ تہذیب ہم بندرامہر گڑھ تہذیب ۽ یک تالانی ۽ شایگالی یے (extention) ات۔ تاریخی صورت ۽ مہر گڑھ چہ زرباری ایشیاء (South Asia) ۽ برخلاف تچکیں صورت ۽ گوں روبرکتی ایشیاء (Western Asia) بزاں کوہنیں میسو پوٹیمیاء کوہنیں ایران (Ancient Iran) ۽ گوں رفت ۽ ریچ ۽ بوتگ۔ میسو پوٹیمیاء کوہنیں کونیفارم ۽ ن وشتانکانی تہاماگان / ماکان (Magan/Makan) ۽

ملوہ / ملوہ (Melluhha) ۽ پچارگندگ بیت۔ زانکارانی حیال ۽ سومیری ۽ اکادی نبشتانکانی ماگان بندرامر چکیں روایرشتی مکران انت، کہ ایشی تہا اومان ۽ یک کسانیں نگرے ہم اوار ات۔ وختیکہ ملوہ مرو چکیں مہر گڑھ ۽ روٹکی بلوچستان انت۔ بزاں روٹکی نیمگے ۽ سندھ ۽ سیمسراں بگرداں پاکستانی مکران، ملوہ ۽ علاقہ ات، ۽ مر چکیں مکران رند ۽ چہ ماگان / ماکان ۽ مکران نامدار بوتگ۔

تاریخی صورت ء ماگندیں کہ بلوچ ء براہوئی ہر دوچہ قدیم ء ماگان ء ملوہ
 ء مردم بوتگ انت۔ جینیاتی (genetic) احوالانی رد ء بلوچ ایرانی مخلوق یا ایرانی
 کمپوزیشن (Irani Composition) ء گوں سیادی نہ دار انت ء براہوئی ہم
 جینیاتی حساب ء دراوڑی مہلوک ء گوں سیادی نہ دار انت۔ بلکیں براہوئی ء بلوچ ہر
 دو جینیاتی حساب ء یک دگرے ء گوں بے حد ء کساس نزکی دار انت۔ (8)

چریشی ء ابید کو نہیں بابلی ء اشوری دستاویزانی تہا پد راس صورت ء ڈوکی،
 گبول، لہڑی، ریسسانی، جتک، زہری، کبرانی، نکیب، مری، بگٹی، تائینی، دامنی،
 کھوسہ، گورمانی، ہوت، ریکی، بریکانو (ہیروڈوٹس ء پریکانی) بزاں پرکانی ء ایندگہ
 بازیں ٹکر ء پاڑھوانی پچارگندگ ء کسیت کہ دوازدمی ء یازدمی صدی پیش چہ مسیح
 ء تہا اے بُرزی ٹکر ء قبیلہ آرای ء کالدمی قبائلی اتحادیہ ء گوں اوار انتت ء ہمے
 براہوئی ء بلوچ قبیلہ ء ٹکر یک دگرے ء گوں بچی ء یک نیمگے میسو پوٹیمیاء جاندمی پلو
 ء لچ ء مین (بزاں دلالی) ء علاقہ، خلیج فارس ء تیپ (Bank) ء تاں اکنو (uknu)
 دریاء آباد انتت ء دومی پلو ء اے عیلام (Elam) بزاں مرو چگیس خوزستان ء روٹکی
 نیمگاسوریں دشت (Salt desert) ء عیلامی سیمسر ء سرحد ء زیاء روٹکی تیپ
 ء لمب ء بُرزا جہلی ذاب (Lower Zab) بزاں ایران ء گوربچاں روٹکی کوہانی تہا
 آباد انتت۔

ایشی ء اوار بلوچ، براہوئی و گرد ء یک ء یک جائی و کوہن تری ء مستریں
 ثبوت و شہدی ایش انت کہ قوم ء نسل ء حاتر بلوچی و براہوئی ہر دوزبانانی تہا ”راج“
 ء لبرکار مرزبیت۔ بلے اے لبر اے جاگہ ء دومی راجانی چوش کہ سندھی، پنجابی ء
 پشتون ء تہانگو اہیت ء نیکہ اوستا ء کو نہیں فارسی ء گندگ بیت۔ (9)

”راج“ ء لبز بُند راجہ کو نہیں اکادی ء rihut(u) بزاں ”راج، نسل،
 خاہوت“ ء گوں سیادی داریت کہ اے ماں نوکیں عربی ء ”رہط“ ء صورت ء
 گندگ بیت۔

بلوچی و براہوئی ء پیم ء ہمے اکادی ء rihut(u) ماں گردی ء ”رگز“
 کارمرزیت بندرا اے لبز ”رز“ انت۔ پرچاکہ بازیں جاگہاں ”گ“ ء گیش
 کارمرزکنت، چو کہ گردی یانزدہ ء دو انزدہ ء رایانگڑہ ء دو انگڑہ کارمرزکنت۔

چوناہا سرظاہر ء انگریزی race ہم مانہ ء اعتبار ء نز ینگی ظاہر کنت۔ بلے
 انگریزی لبز 1560 ء و ہد ء چہ فرانسسی razza ء انگریزی ء داخل بوتگ ء داں
 صدی یے ء ایشی روتگ ء ریشگ ء سرا بحث بوتگ۔ بلے ہج آسرے درنیا تلگ۔

وہدے کہ دومی نیمگا فرانسسی razza بنیادی صورت ء چہ اٹالین ء razza
 ء وام (مستعار) زورگ بوتگ۔ اے لبز ہم سیز دہمی صدی عیسوی ء ماں اٹالین ء تھا
 رواج گپتگ ء اے لبز ”زناورانی نسل کاری“ ء ماہاں کارمرزکنگ بوتگ۔ بلے
 ایشی ء ریشگ ء روتینگ ء بارواکس سئی نہ انت کہ چہ کجا و چون آتلگ۔ پرچاکہ
 انڈیورپی زبانانی تھا ایشی روتگ ء ڈس نہ رسیت۔ چرے جبراں معلوم بیت کہ
 بلوچی، براہوئی ء گردچنکہ کوہن ء قدیم انت۔

اے بہتیں تاریخی حوالگاں گوں اوار وختیکہ ماخواجہ حمید عزیز آبادی
 ء کتاب ”براہوئی بلوچی زبان ء کتا“ ء چاریں گڑا اے جبرپک بیت کہ براہوئی و بلوچ
 ء ہڈ و ہون، رگ و ریشگ و حیال و فکر یک انت و یک پیم انت۔

بلوچی و براہوئی متل و گالوار، چاچ و بندانی، ہمگوگی و ہم رنگی ء شوہازکنگ ء
 دیما آرگ ء درگت ء خواجہ حمید عزیز آبادی ء جُہد و کوششت لکھ ستا کرز انت و ایشانی
 جارگ و تپاسگ ء پد مارا سماکپیت کہ بلوچ و براہوئی ء راجی و راجمانی و ربیدگی

راہبند و جوڑشت (Composition) رسم و دود، راجی خانوادگی، شرف و شان، راجی لُج و میار، راجمانی جوانی و گندگی، بہادری و لگوری ۽ کچ و کیلو، براتی و سنگتی، مڑاہ ۽ مڑاہداری، سیال و سیالداری، پت و ہم سنتی، نندگ و پادانیک، دوستی و دشمنی ۽ حیال و لیکہ و زند و مرک ۽ تیوگیس ڈس و پیراوتاں اے حد ۽ کہ ایشانی و اب و واہگ و سوج و بیچارکنگ ۽ وڑ و حیال ۽ درشانی ۽ پیم ہم یک انت۔ بزاں اے ہر دوئیں راج ہماراج انت کہ اے چڑ و زبان ۽ اعتبار ۽ دو وجود دار انت بلے ایشانی ارواح یک انت ایشانی زند یک انت۔ ایشانی زند یک انت، مرک یک انت، ایشانی سیت یک انت، تاوان یک انت۔

تاریخی و راجمانی صورت ۽ وختیکہ، بجیس گروہ یے سیت ۽ تاوان یک بیت۔ آہانی مالی و گزرانی فاندگ ۽ نقصان یک بیت گڑا الی میں صورت ۽ آہانی حیال ۽ لیکہ، آہانی و اب و واہگ، آہانی رنج و غم، آہانی وش و ناوشی، آہانی آخبت (future)، ہم یک بیت۔

گڈ سرا من یک برے پداخواجہ حمید عزیز آبادی ۽ شکر و منت ۽ گراں و آئی جُہد و کوشستاں سلام پیش کناں و چہ بلوچی جبر کنوکاں خواست و دز بندی کناں کہ آبلوچی ۽ ہیل بہ کن انت، بلوچی ۽ جبر بہ کن انت و بلوچی ۽ نوشتہ بہ کن انت۔

گوں بلوچی ۽ اوار براہوئی زبان ۽ چو و تی ساہ ۽ بہ پہریز انت ۽ بلوچی و براہوئی ہر دکان ۽ چہ گار و بیگواہی ۽ بہ رگہین انت۔

براہوئی و بلوچی زبان سبز بہ بات انت۔

1. BLACK, JEREMY AND OTHERS(EDS)2000: A CONCISE DICTIONARY OF AKKADIAN, 2ND (CORRECTED) PRINTING, HARRASSOWITZ VERLAG. WIESBADEN, P.21
2. MACDONELL, ARTHUR A.1893: SANSKRIT-ENGLISH DICTIONARY, OXFORD, P.22
3. BLACK, JEREMY AND OTHERS (EDS) 2000: A CONCISE DICTIONARY OF AKKADIAN, 2ND (CORRECTED) PRINTING, HARRASSOWITZ VERLAG. WIESBADEN, P.448
4. MONIER-WILLIAMS, MONIER 1899: A SANSKRIT-ENGLISH ETYMOLOGICAL AND PHILOLOGICAL ARRANGED DICTIONARY, MOTILAL BANARSIDAS, NEW DELHI, P.1070
5. BLACK, JEREMY AND OTHERS (EDS) A CONCISE DICTIONARY OF AKKADIAN, P.158
6. MACDONELL, ARTHUR A. 1893: SANSKRIT-ENGLISH DICTIONARY, OXFORD, P.96
7. PALANICHAMY ET AL. 2015: WEST EURASIAN MTDNA LINEAGE IN INDIA: AN INSIGHT INTO THE SPREAD OF THE DRAVIDIAN LANGUAGE AND THE ORIGINS OF THE CASTE SYSTEM. PUBLISHED ONLINE: 2 APRIL 2015.
8. FARJADIAN ET AL. 2011: DISCORDANT PATTERN OF MTDNA AND ETHNO-LINGUICTIC VARIATION IN IRANIAN ETHNIC GROUPS .ET:WWW.KARGER.COM/HHE, PUBLISHED ONLINE, 10 SEPTEMBER, 2011.
- 9۔ بلوچی ء براہوئی سیال یا سیاد ء لہز ہم گوں اکادی (SALATU) ء سیادی دارایت بگندات حوالہ،
10. BLACK, JEREMIEY AND OTHERS (EDS) 2000: A CONCISE DICTIONARY OF AKKADIAN, 2ND (CORRECTED) PRINTING, HARRASSOWITZ VERLAG. WIESBADEN. P.313,314

زندانا آدینک

امرو کہ راج اس مرے اونا مثل، وساہت، بجازی، چاچاک یا خلقی آ
 شیر باگلک۔ داگل ہمو راج انائے بیرہ میرات ء، بلکہ اوتیوئی راجی و قومی زند و بود
 نا (ضابطہ حیات) آدینک ہم اریر۔ اگہ نن دارداٹ بلوچ راج ناخوڑتی اٹ جاچ
 ء ہلین تو او دسر اسے آن اسہ پہوالی او زند اس تدیفسا کرینے۔ اوتینا داہمپ و
 لڈ کروکا پہوالی آزند اٹ ہر اتول بش و زند و مرک آتے کر سا بسنو یا تینا دا تہذیبی
 سفر اٹ ہمو وخت نامعروضی و جغرافیائی (موسمی) حالیت آتیاں تدیسا کرینو۔ یخنین
 اٹ او کہپی کرن آتا سفر اٹ اسہ ضابطہ حیات اسے ناخواجہ مسنو۔ دا ضابطہ حیات
 ننے بلوچ راج نا قومی (السی) ادب اٹ پھاش نظر بریک۔ ہر قوم نازبان آتا اولسی
 ادب آن بار بلوچ راج نازبان آک ہم تینا اولسی ادب نابنائے تینا خلقی ادب یعنی
 اولسی ادب آن کرینو۔

ہر اوخت آن تینا السی ادب نا جاچ ء ہلینہ تو اوٹی ننا راج انار سم دود، قول
 بش مرک و زند، نفسیات یا تاریخی روایت آک ننے ننا مثل، وساہت، بجازی، چاچا،
 شرک پال، خلقی شیر باگل و خلقی کسہ غاتا آدینک اٹی ساف نظر بریرہ۔ ہر اکہ وخت
 اتون او ار سفر کر سہ کہپی آز موندہ غاتیاں پد اسہ قومی ء ادب اسے ناتیوئی گرج آتے
 پور و کنگ اٹ سر سوب و ورم مسنو۔

ناراج نئے بیرہ اسہ پہوالی ءزند اسہ ناخواجہ مُسنے بلکہ او اسہ قبائلی ءراج
 اسہ نادروشم اٹ ہم تینا اسہ تاریخی ءحیثیت اس محک۔ اندا سوب آن ننا اُلسی ادب
 بلوچ راج انا قبائلی روایت و خاص وڑاٹ اونا تیوئی نفسیات نا پورو وڑاٹ شاہدی
 ءایتک۔ دابارواٹ براہوئی زبان ناپنی آسکا لبراہوئی زبان و ادب نا اُستاد خواجہ
 منیر احمد خنی تینا ایم فل مکالہ ”پہوالی زندانا آز موندہ غاتا پٹ اوپولی جاچ“ اٹی نوشتہ
 کیک۔ ”دازندا اٹی اوفتا (پہوالی مخلوق) تول و بش، ہل و تس، دودور بیدہ یا ہڑ دے ئی
 زندا اٹی اوفتون مون پہ مون مرو کا و نیل آک پہوالی زندتون گنڈوک مسنو۔ پہوالی آ
 زندا اٹی دود آک، روایت آک جوڑ مر سہ کرینو“۔ گڑ اداہیت بین زیات درشان
 مریک کہ اگہ اسہ قوم یاراج اسہ نا قومی، راجی، ثقافتی، معاشی، سیاسی یا تاریخی حالت
 آتا جاچ ءہلوئی مرے تو اونا اُلسی (قومی) ادب نا جاچ ءہلنگ سیجی اُلمی ء۔ دابابت اٹ
 بلوچ قوم انا ہم قومی ادب ءخوانگ آن اونا زند و بود نا آدینک پورو وڑاٹ نظر
 بریک۔ بلوچ بحیثیت قوم چندی زبان آتا خواجہ ء، ولے ہراتم نن بلوچ قوم انا قومی
 ادب یعنی اونا متل، وساہت، بجازی، چاچا، خلقی شیمبر باگل یا شرک پال آتا خوڑتی
 اٹ جاچ ءہلینہ تو (چندی بولی و جغرافیائی ہد و سیم آتیاں آجو) دا حقیقت ننا مون آ
 بھاز جوانی اٹ درشان مریک کہ جم بلوچ قوم انا قومی روایت، نفسیات، رویہ و لہجہ،
 تول بش ناوڑ ءڈول اٹ اسہ اسٹی اس نظر بریک۔ دنکہ اسہ وساہت اس مری
 کوہستان اٹ بلوچی زبان اٹ پانگانے یا پاننگ، اندن ہمو وساہت چاغی ناریک
 آتسکان براہوئی زبان ساڑی مُسنے، دنکہ:-

شاہی خروار، باوہ اُست دیر کرے کہسک۔ (صابر، 1989ء، 60) دا
 وساہت ءبراہوئی و بلوچی زبان نا کلا سیکل شاعر چاغی نادہرتی آن تعلق دار ریکی ہم
 تینا براہوئی شاعری ٹی ہم بیان کرینے۔

ابوئے خدا انت اس کرے
 کافر لعین ء مست کرے
 نرخ ء درے او کم کرے
 خوار و غریب حیران کرے
 شاہی کہ خروار اسکے
 مہمان شرف مسکے

(براہوئی، 1968، 46، 47)

بلوچی زبان ناپنی آزانٹ کار ء پو لکار خواجہ گلزار مری تینا پٹ و پولی کتاب ”گشتن“ اٹ اندا وساہت ء بلوچی زبان اٹ قلم نابا ہوٹ کرینے کہ ”ابا منی ہواں سال مڑتہ کہ شاہی ء کاہی انت۔“ (مری، 2013ء، 10) دا وساہت آن داگپ در شان مریک کہ جغرافیائی حد و سیم آتا با وجود ہم بلوچ قوم تینا بُجائی (مرکزی) حیثیت ء ہر دور اٹی سوگوی اٹ برجاتخسہ کرینے۔ داہیت ء پین سوگوکننگ کن بلوچی زبان و ادب ناپنی آزانٹ کار خواجہ شامد مری نوشتہ کیک کہ ”متل، وساہت و بجازیک اسہ زبان اسہ بے بہاء میرات مریرہ بلوچی اسہ شابیت ء پڑا سے پاننگ، ہرا کہ نئے بیرہ چار پنچ ملک آتے آتالان ء بلکہ او علاقہ غاتے ٹی تین پہ تین حال و حوال ہم داخس اف، واہم او تینا بند او ی ساخت (ہائی) ء سوگو تخنگ تون او ار اور علاقہ غاتاتیوئی متل و وساہت یا بجازیک قومی ادب نا جم خزانہ ٹی اسہ ہند آمریرہ۔“

(مری، 2014ء، 111)

دابنداوی حقیقت ناقومی آسرحال آک ننے قومی ادب ناخوانگ و اوفاخوڑتی اٹ
جاچہ ہلنگ آن پھاش نظر بریرہ۔

بلوچ قومی ادب اٹی نئے بیرہ راج ناتیوئی تول بش، ہل تِس، رسم و دود،
مرک و زندیا نفسیات نادرک ڈوبریک بلکہ داٹی حکمت ودانائی، علم ودانش، سوچ و
فکر، شعور آگہی، ساڑی دور تون اور آخوبت ناگچین آکلہو آک ہم بھاز بھلو کچ
اسے ٹی ڈوبریرہ۔ دُہن تو وساہت آک ظاہری وڑاٹ کس سے ناسہ آمخی او
حرکت یا مخوئی اوکسہ سے آن راج اٹی وساہت نادر وشم ۽ دُوئی کرینو۔ ولے دا
وساہت آک تیوئی آ راج اکن حکمت ودانائی ناسوب ہم اریر۔ دابابت اٹ
وساہت سے کہ:-

”بے بخت نائیش ۽ خرما کنیک تو بختاور ہوشیار مریک“

یئخین اٹ راج اٹی آگہ کس اس تینا آمخی ناڈو آن وساہت مُسنے تو او تینا آمخی نا
سوب آن تینا بیش ناجوان وڑاٹ رک وپام ۽ کنگ کتنے، گڑ راج انا ایلو باتیک حکمت
ودانائی نا کاریم ہلسہ ہوشیار مسنو و تینا سہدار و اولاخ یا مال وڈی تارک وپام ۽ جوان ۽
وڑا سے اٹ کرینو، اندن اسہ پین وساہت سے:-

”اسٹ بیش ۽ بیڑک ایلورزان ۽ توپک“

دا وساہت ہم راج کن اسہ گچین او پنت و شون سے ناحیثیت ۽ کڑرک۔
آگہ کس اس گندہ ۽ کاریم اس کنگ ۽ تو ایلو بندغ ۽ داباند اف کہ او نا خراب انگ کاریم و
حرکت اٹ او ناڈو سکی ۽ کے۔

اند اِرداٹ ننا بجازی وچاچاک ہم حکمت ودانائی ناجوہر آن، سچو وخت اس
ہورک خسنکپسہ متل سے:-

”بندغ ہر جنگ آن پنت اس ہلیک“

دامتل اٹی بروکا وخت ۽ آسودہ کنگ کن گچین ۽ سوچ وپام اسے نادرک دُو
بریک۔ کسہ گونڈ کہ بلوچ قومی ادب اٹی حکمت و دانش نامر وار یک بھلو کچ اسے اٹی
تالان خنگرہ۔ داپٹ و پول اٹ دا گچین آدُر آتے تون اوار بر اہوئی و بلوچی زبان نادا
متل، وساہت، بجازی، چاچاک ہم تینا اسٹی ناشاہدی ۽ ترسہ اسہ لڑا سے ٹی خلوک
نظر بریرہ۔

ہر اتم ای بلوچی و بر اہوئی زبان نامتل، وساہت، بجازی، آتا اسہ ایلو تون
اسٹی ناخوڑتی اٹ جاچ ۽ ہلکٹ توکنے ہر توما زبان آتا بیرہ لوزی شیف بڑزی تون اوار
علاقائی لہجہ غا تا بدلیک نظر بسر، و لے متل، وساہت و بجازی آتا مفہوم، مطلب،
مسخت، سوچ وپام، پانگ نا انداز ۽ وڑ ڈول آک اسٹ خنگرہ۔ ہر افے ای سد ٹی سد
ناکچ (سد فیصد) پاو تو رد مفرو۔

ای داکان مُست بلوچی و بر اہوئی نوشتہ کار آتا ہم جاچ ۽ ہلکٹ (ہر اکہ ہر توما
زبان آتے ٹی اسہ وخت ٹی تینا نوشت آتے بلوچی و بر اہوئی ادبی، صحافتی یا تاریخی پڑ آ
تالان کرینو) ہر ا ”بر اہوئی بلوچی زبان ۽ کنا“ ناپن اٹ کتاب اسے نادر و شم اٹ
”آماج ادبی دیوان بلوچستان“ ناپڑ آن شینک ہم مُسنے، اندن داچر جوئی ۽ مون مُستی
درسہ کنا ار ٹمیکو کتاب ہم ”بر اہوئی بلوچی زبان ۽ کنا (لوز میرات)“ ناپن اٹ
بلوچی اکیڈمی ناکنڈ آن شینک مُسنے، ہر اٹی بر اہوئی و بلوچی لوز آتا اسہ ایلو تون اسٹی نا
در و شم ۽ تالان کنگ نا کوشت ۽ کریسٹ۔ داساڑی آپٹ و پول ہم کنا گدرینگو کا کاریم
تا اسہ اسہ گونڈ وچر جوئی اس گونڈینگو۔

داہیت نا پھاشی ۽ الہی سرپند مریوہ کہ چندی اند نو ہم متل، وساہت آک
راج اٹی پانگ ناویا اینو ہم پانگنرہ، ہر اکنے بلوچی و بر اہوئی زبان ناپٹ و پولی کتاب آتیت
نظر بتوس۔ دُنکہ بلوچی زبان ٹی وساہت اسے کہ ”سُت نہ گندی سُمبار لوٹیں“ یا

”دادنیا ہستیں شہ مرید مستیں“۔ اندن براہوئی زبان اٹی وساہت اسے کہ ”استرہ ہر فتوٹ، ہر فیٹ توخاران خلنگا“۔

داکان بیدس براہوئی ٹی مست ناپاروکا وساہت آتے پوچ کشی آن گدریفنگانے تانکہ ہمو وساہت ٹی غرز مروکاسست، پوچ، بدیا کرینگ ساچ آلوزے معیاری، زبر او گچین کنگ ناکوسشت کننگانے۔

پوچ کش اسے پوسکنو دروشینک اسے کہ ہیت اسیان پوچ انگالوز آتے کسنگ اے پاننگاک۔ داسوال تینا ہندا بیٹ اے کہ انت کس اے داموکل ارے کہ زبان ٹی پوچ کشی نا عمل اے بیرہ داسبب آن کے کہ کرینگ ساچ آلوز آک زبانی بے نمک کیرہ؟ دارداٹ شیکلو وساہت آہمیٹ پوچ کشی نا عمل خننگ اک۔

پوچ کش وساہت۔

- ۱۔ ”میش باریم آن تمار آن تمسو“ (شاد، 162، 2012)
- ۲۔ ”پٹیء پاریر لڈناداروٹی بریک، گڈ کرے تہ“ (شاد، 128، 2012)

حقّی وساہت۔

- ۱۔ ”میش باریم آن تمار آن تمسو“
- ۲۔ ”پٹیء پاریر (پی) ناداروٹی بریک، گڈ کرے تہ“

داپٹ وپولی کاریمک داکان مُست براہوئی زبان ناپینی آصحافتی و ادبی ادارہ
 ”ہفتنی تلار“ اٹ بشخ بشخ آجتا وخت اٹ نئے بیرہ شینک مرسا کرینو، بلکہ ادارہ نا
 کالجواہ خواجہ عبدالرازق ابابکی آسک کناداپٹ وپولی کاریم اٹ تینا مدت و کمک نا
 دُوء ہم مدام مرینسا کرینو۔ دارد اٹ ای خواجہ ابابکی و حسن ناصر، حفیظ الرحمن ابابکی
 آستون اوار آماج ادبی دیوان، بلوچی اکیڈمی نامنت وار اٹ کہ اوکن تون تینا علمی و
 ادبی مدت و کمکء برجاتخار۔

حمید عزیز آبادی
 عزیز آباد، مستونگ بلوچستان

یاتی:- ہر اتم ای براہوئی و بلوچی زبان اٹ متل، وساہت یا بجازی تا
 آسٹ مننگ ناپٹ و پولی جاج ۽ ہلکٹ توکنے دا بابت اٹ رگڑ اس اند نو ہم متل، وساہت
 و بجازی یک ہم دُوبسُر کہ او براہوئی و بلوچی زبان آن بیدس ایلو زبان تے ٹی ہم پاننگرہ
 ہمو، متل وساہت و بجازی تے ہم تیناپٹ و پول نانشخ جوڑ کرینٹ۔

پٹ و پول نانیام اٹ کنے بلوچی زبان ناچندی کتاب آتے ٹی گنج متل
 ، وساہت و بجازی یک خواننگ کن دُوبسُر ہر افک ہندن آن ہندن براہوئی زبان اٹ
 ہم پاننگانو یاپاننگرہ۔ ہندن ہر اٹ متل، وساہت و بجازی تے براہوئی زبان نا کتاب آتے
 ٹی ساڑی خنتوٹ تو او متل، وساہت و بجازی تا حوالہ ۽ تنگ کن براہوئی زبان ناپنی
 آشاعر آتا شاعری آن پٹ و پول کنگ و خواننگ نا ہم موقع ۽ دُوبس۔ او شاعر آتے
 ٹی براہوئی و بلوچی زبان ناصوفی شاعر تاج محمد تاجل، براہوئی زبان ناپنی آزانٹ
 کارڈاکٹر عبدالرزاق صابر، فتح شاد، حاجی شاہ بیگ شیدا، محمد رحیم ناز، جبار یار آن
 بیدس عابد سلام آستا پنک اوار ۽۔ اوقا شاعری ٹی چندی متل وساہت و بجازی یک
 شاعری نادر وشم اٹ کنے نظر بسُر۔ او شاعری تے تیناپٹ و پول نا حوالہ جوڑ کر سہ تینا
 پٹ و پولی سفر ۽ برجاتھاٹ۔

ایلو دا کہ ای براہوئی و بلوچی متل وساہت و بجازی تے جتا جتا کتھٹ بلکہ
 اوفتے حروف تہی نارداٹ ردوبند تسنٹ۔ یخنین اٹ داپٹ و پول اٹی کنے آن چندی
 متل وساہت و بجازی یک ہم سلور، سوب دادے کہ پٹ و پول ناپڑ مدام ملاس سلک۔
 واہم ای اخہ سر سوب مسنٹ دا فیصلہ ۽ بروکا وخت آسپاروہ۔

(آ/۱)

۱۔ براہوئی:- آسمان و زمین و آسٹ کنگ۔

بلوچی:- آزمان و زمین یک کنگ۔ (مری، 2003، 12)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے نادر و شمشٹ ساڑی، ہرانا مسخت

، جنگ و جیڑہ کنگ، زور زور آن توار توار کنگ، کوک پاڑو کنگ، غصہ خان کف کنگ،
گار و پراد کنگ، کس اسے آتینا غصہ و شولنگ، باڑ باڑ کنگ، داڑ داڑ کنگ۔

☆☆☆

۲۔ براہوئی:- آسمان و کاٹم آہر فنگ۔

بلوچی:- آزمان و سر و زیرغ، (مری، 2003، 12)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے، دانا پاننگ نامسخت۔ تیوی دنیائے خبر

کنگ، باڑ باڑ کنگ، داڑ داڑ کنگ، خاراٹی بنگ، توند آن ہیٹ کنگ، ظلم و زور اکی نا
بازار و باسفنک۔

☆☆☆

۳۔ براہوئی:- آستونک ناڈوشہ۔ (بارانزی، 2019، 15)

بلوچی:- آستونک و مار۔ (رگام، 2017، 11)

مسخت:- دھو کہ دغا یا فریب کروکا، چم باز، نسخان تروکا، اُسٹ اٹی پین باٹی

پین، منافق کنگ۔ دامتل فارسی یا ایلوزبان تے تون اوار، اوار براہوئی و بلوچی زبان

اٹ ہم ساڑی، دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ تینا ایلیم، دوست سیال، سنگت یا عزیز

قریب اس سانده کس اتون اوار مرے، اونازی آہمیشہ توروکے۔ ولے اودے

وخت انازی آ بھاز بھلو نسحان اس ایستے۔ دن انگا بندغ ۽ آستونک نادوشہ پانگانے۔ دامنافق آ بندغ ہر اکہ اُست ٹی پین ۽ و باٹی پین ۽، یعنی اوناہیت و گپ و کاریمک اسہ وڑ افس۔ کس اس تینا بے خبری یاتینا بچ و پت انا سوب آن اودے دوست تورک، اونا با انا باخو اونائے۔ ولے ناگمان او بندغ وخت انا تاڑا ٹی مرسا، آستونک آن پیش تمسہ تینا سنگت یا ایلیم اسے تینا ذاتی نفع کن تینا زہر انا ڈنگ ۽ خلیک۔ او اسہ اندو حرکت اس کیک کہ او ایلو بندغ ۽ بھاز بھلو ڈز (نسحان) اسے ناگواچی کیک۔ براہوئی زبان نابزرگ شاعر فتح محمد شاد تینا شاعری ٹی دا متل ۽ دا وڑ بیان کیک۔

مہرنا بچ آن نفرت خرپیک

دوشہ اس آستونک اٹی انتے مریک۔؟ (شاد، 2016ء، 124)

یعنی مہر و دوستی ناباوجود ہم اوڑتون دُرو کر سا اودے بھاز بھلو نسحان اس رسیفک۔ دُہن انگا منافع آ بندغ آتے کن ”آستونک نادوشہ“ متل پاننگک۔

۴۔ براہوئی:- آہن ۽ آہن گڈک۔ (شاد، 2010ء، 124)

بلوچی:- آسن ۽ آسن گڈیت۔ (مری، 2003ء، 15)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ ہراوخت آاسہ طاقت اسے نا
مقابلہ ۽ کنگ کن اسہ پین بھلو طاقت اس اوار کنگ ۽۔ وخت اس کہ اسٹ اس تینا
زور کی ناسوب آن بے سوب منگ کپک تو اودے بے سوب کنگ کن اسہ پین
طاقت اسے ناسیبو ۽ بلوئی تمک، تاکہ طاقت اسے طاقت اس ایسر کنگ کے۔

۵۔ براہوئی:- اُچ آریش متو، نرینہ غاوام متو اودے حساب کپہ۔

بلوچی:- اُشر ۽ بے گر ۽ نہ بیت، مرد ۽ وام ۽۔ (لقمان، 2010ء، 53)

مسخت:- وام ووام داری ہر انسان ناراجی ۽ ضرورت اسے، اندا خاطر ان
پارہ کہ انسان اسہ راجی ۽ حیوان اسے اوتینا راجی زندے تدیفنگ کن راج اسے تون
تعلق دار منگ اونا قدرتی آگر ۽۔ راجی تعلق آتے ٹی تین پہ تینی، سیال وسیال
داری، مرک وزند، توٹل و بش، ٹل و تس نادودر بیدہ خاک ساڑی ۽۔ داہل تس اٹی
وام شام کنگ ہم انسان ناسہ بھاز بھلو ضرورت اس پاننگ۔ دنو، چھو نرینہ اس اف
کہ اووام شام کپ یاوام شام کتنے۔ اندن اُچ ہم اسہ باریم ہر فوکو اولاخ اسے سانده
باریم ہر فنگ ناسوب آن اونا بدن آٹھپ و ریش آتا منگ اسہ قدرتی ۽ گپ
اسے۔ دارداٹ بندغ وام ووام داری آن، چھو وخت اس آجو متنے، اندن اُچ ہم
ٹھپ و ریش آن آجوف، اندا خاطر آن پارہ کہ ” اُچ آریش متو، نرینہ غاوام متو
اودے حساب کپہ۔“

۶۔ براہوئی:- اُچ کہ ہُش مفک، گڈنگ مفک، (سنگلزئی، 2006ء، 85)
 بلوچی:- اُشر کہ نہ جک انت، گڑاگوڈنے بُرگی نہ انت۔

(لقمان، 2010ء، 62)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ اسہ کاریم اس ہزار کوشست و متاماری آن پد
 ہم بچ منگ کپک۔ دانا مسخت اسل دااف کہ بندغ کاریم پور وکنگ کن زور غنڈی
 آن کاریم ہلے۔ وکاریم اٹ ہتوکارگڑا نساخان ء کے، اگر اند اوڑ زور زبردستی کننگا تو
 کاریم اٹ ہتوکارگڑاے نساخان اس رسینگ۔ اسہ چنکو کاریم اسے ناسر تنگ کن اسہ
 بھلوکاری می اوگر اٹ اسے نساخان ء کروئی اف۔ اندا خاطر آن دامتل پاننگانے کہ ”اُچ
 کہ ہُش مفک، گڈنگ مفک“۔

۷۔ براہوئی:- اُچ آن ہر فیر سر کہ بالہ جوان ء یامو شیفی، پارے ہڑتو ماتا لعنت
 مرے۔ (سنگلزئی، 42، 2006ء،)

بلوچی:- اُشر ء راجست اش گت کہ جہلگ شر تر انت یا بزرگ، گوشتے
 لعنت پہ دویناں۔ (رگام، 28، 2012)

مسخت:- دا حقیقت ء کہ وساہت ناپس منظر (بُن پد) ٹی اسہ بھوگ شوگی یا اسہ
 مٹوئی اوکسہ اسے نادرک دوبریک۔ وساہت آک بیرہ بندغ تون تفوک متنو، بلکہ
 وساہت آک وخت اس اولاخ وسہدار آتیا ہم پاننگانو۔ سہدار آتے ٹی اُچ اسہ بڑو
 ستر او سہدار اسے۔ اوتیا بڑزی و ستری ناسوب آن نئے او جوان سر بالہ ٹی سفر کنگ
 کیک نئے او مو شیفی ٹی، بلکہ ہڑتو ماکسرک اوڑ کن اسہ بھاز بھلو ویل اس بش کیرہ۔ اُچ
 آن داہر تنگ تنے، بلکہ اوناخواجہ داگڑا ء محسوس کرینے کہ اُچ کن نئے سر بالہ جوان

ۛ نئے موشیفی؁ یعنی ہڑتو ماتا لعنت ۛ۔ داوسا ہٹ ناکتہ اٹی صالح محمد شادا سے ہیت اسے ناپین وڈکی ۛ کرینے۔ ” اُچ آن ہر فیر سربالہ جوان ۛ یا موشیوہ۔؟ پارے ہر مُسٹ آ لعنت ۛ۔ ہر فیر کہ مسٹمیکو انت ۛ پارے لغوشت (تِلک) یا مین ۛ۔ (شادا؁ 2010ء؁ 109)

اُچ انا داوسا ہٹ ہمو وخت آپاننگ کہ اسے انسان ہچو حال اسے ٹی ہم خوش مف؁ یجنین اٹ انسان نادا فطرت وتب ۛ کہ او اسے حال اسے ٹی ہم خوش اف۔

- ۛ۔ براہوٹی:- اُچ ناڈزی گھوکلائی اٹ مفک۔ (سنگلزئی؁ 42؁ 2006)
- اُچ کوکلائٹ ڈزی مفک (براہوٹی؁ 22؁ 1979) یا؁ اُچ ناڈزی ڈول ڈول۔ (شادا؁ 124؁ 2010)
- بلوچی:- اُشر ڈزی پہ کن کنز ۛ کائی نہ بیت۔ (رگام؁ 2012؁ 29)
- اُشر ۛ ڈزی کوئی کتر وکائی نہ نیت (شاہوانی؁ 378؁ 2012)
- لیرو ۛ ڈزی گوں کین کھسائی نوی۔ (مری؁ نومبر؁ دسمبر 1976)

مسخنت:- اگہ اسے رازا سے ناتوی راج ۛ خبر مرے؁ واہم راز خواجہ اودے راج آن ڈکھنگ نابے سوب او کوشت اس کے؁ اواندا سرپند مرے کہ کنادا حرکت آن کس ۛ سماف؁ ولے مخلوق ۛ تیوی سمائے۔ دامتل ہمو وخت آیات کننگ۔ اندا رداٹ اسے پین متل اس ہم پاننگ کہ ” گئون ڈزی اٹ کننگ مفک “ گئون اسے اندن ۛ

میوہ اسے کہ اودے ہر اتم آ بندغ گئے تو او تینا سختی ناسوب آن بائی گُرت گُرت
 ضرور کیک، اندا سوب آن ہر اسٹءء دا خبر تمک کہ فلانہ گئون کُننگ ء۔
 ڈاکٹر عبدالرزاق صابر ”شاہی خروار“ اٹی داوساہت ناکسہ نوشتہ کیک۔

”داقصہ دہن ء کہ اسہ وخت اسہ بندغ اس بھگ اسے آن بچ اس دُز بچ ناخواجہ و
 خلق والاتے سامتہ، تو او فک دُزانا رندٹ رڑ کریر۔ دُز ہم بچ آسوار مس او زووز تینے
 منزل اسکان سرکننگ ناکوشت اٹی نس۔ رنداٹ تامنہ ورناجوانو، تیز و مہاری یاہلی
 تیاوانارندے ہر فیر، اسہ جاگہ اس بسر تو مُر آن خنار کہ دُز بچ ء ہر فینے جٹاز تریسہ
 دنگ ٹی ء ہنداڑتون دُز ہم پدی چک خلک تو خنا کہ ہلی سوار آک اودے رسیفنگ
 ٹی ء، او بچ آن دُز بچ نامہارے دُوٹی ہلک، بچ نامون اٹ گوکلا کریسہ ہندا کسراٹ راہی
 مس گوکلانا وخت آ او بروکاتے خنتو، اوناخیال کہ بروکاک ہم کنے خنپسہ ولے ایفک
 بسر رسیفیر ہلکرتہ، دوتے تہ تفسیر پاریر تہ کہ ایلم ”بچ نا دُزی گوکلا اٹ مٹک“
 (صابر، اکتوبر 1989ء، 89)

دُزانا اندا آخنی آن اینوپہ دے اسکان داوساہت ہمو آخ آ بندغ آتے کن یات
 مریک، ہر اکہ اندا وڑء کاریم کیرہ۔

۹۔ براہوئی:- اُچ باریم ناوخت آرسیفک۔ یا، اُچ گوننگ ہمپ ناوخت آ

خننگ۔ (موج، 2015ء، 75)

بلوچی:- لڈء اولاک کہ لڈء وخت ء لوغ ء آتکہ تہ کار تیں۔

(مری، 2003ء، 176)

مسخت:- دامتل همو وخت آیات مریک کہ اگر کس سے اسہ رگڑا سے نا
همو وخت آہچو ضرورت اس مف تو او همو وخت اسکان او رگڑا خننگیک، ولے ہر اتم کہ
او رگڑا تون کاریم تے تو وخت آزی ناگمان خننگ ء۔ ہر اتم موقع و ضرورت ناوخت آ
همو رگڑا ساڑی مرے تو مخلوق گل بالی و خوشی دا پانک کہ ”اُچ گوننگ ہمپ ناوخت آ
خننگ“ وخت اسے ئی ناپہوالی آ مخلوق اُچ آتازی اُچ آتیا ہمپ و بٹ کرینو بخنن
اٹ دامتل همو وخت آ پانگانے کہ اسہ آلم سے ہر اوخت آہپوئی مسنے تو اُچ ہم
خننگانے۔

۱۰۔ براہوئی:- اُچ آباریم ء تخا گورتو، بروے تخار گورا۔

(بنگلزی، 2006ء، 42)

یا، اُچ بروے مننگ۔

(مینگل، نومبر 2014ء، 17)

بلوچی:- اُشتر ء گسچن کنگ (رگام، 2012ء، 29)

مسخت:- اُچ بروے مننگ، بے صبری کنگ۔ دا اسہ و ساہت اسے، دا و ساہت اُچ نا
گورہ غان و ودی مسنے۔ ہر اوخت آ اُچ نازی آ تیوی رگڑا تے تخار تو اُچ ء ہچو پرواہ اس
متو۔ وخت اس کہ او نازی آ بروے تخار تو او گورارہ کرے۔ دا تیوی آباریم اُچ کن

ہچو باریم اس اَلوولے بروے (ہرا کہ بھاز سُبک او وادنی اسے) ناباریم آن اُچ وار
خطا مر سابے حوصلہ مس، گورارہ کرے۔ ہموکان اُچ ناند او ساہت تیوینی راج ٹی ہل
مس۔ اینو ہم اگر کس اس تنگ حوصلہ ٹی اس کیک تو اودے داپارہ کہ ”اُچ بروے
مفہ۔ داوساہت ء شاعریتنا شاعری ٹی ہم خوندی کرینے۔

کس اتون گر کیسہ نیکی اُچ بروے نی مفہ

دانا قدرے ہر فک ہن خواری پوکا جانوئے۔ (ناز، 2013ء، 47)

داوساہت ناکسہ ء ڈاکٹر عبدالرزاق صابرتینا پیٹ وپولی کتاب ”شہابی خروار“ اٹ داوڑ
نوشته کرینے۔

’ ’ آلم اس ہمپیکہ خلق ناسہ بندغ اس تینا بچ ء ہش کر یس تینا اُرانا گڑ اوڈی تے اونا
زی آہمپیکہ سہ پٹ انا گدان ء تنجا، گندار آتے تھے، غلہ نا گوالہ ء تھے، نسل و لپ
آتے تنجا بچ گوڈ آتیا تو لوک رومست کریکہ۔ اُرانا رزان، دیگ، تال، تاس، کڑسان
آتے گل ء تنجا تھے تا۔ بچ آرام اٹ رومست کریکہ ولے زائیفہ تے بروے ء تے کہ
غریب دادے ہم ہموڑے جاگہ اس ہڑیف تو ہراوخت اُرانا خواجہ بروے تنجا تو بچ
گورارہ اس خلک، مطلب دا کہ مالونا تنخو کا گڑ اتا کبینی آن اودے بچ متوولے اسہ
بروے اوڑا کبین تما باریم تے کبین مس“ (صابر، 1989ء، 90)

دا اُچ ناوساہت اینوپہ دے اسکان ہمو بندغ آتے کہ مثال ناوڑاٹ پاننگ کہ ہرا
بندغ آاسہ بھاز بھلو کاریم اس کنگ آن پدوار خطا مر سہ تنگ حوصلہ مرے۔

۱۱۔ براہوئی:- اُچ تینا باریم ء تینٹ دیک خواجہ ناپا سوانی سے۔

(شاد، 124، 2010)

اُچ تینا باریم ء تینٹ ہر فک بگ جت ناہئے ہئے اسے بس۔

(براہوئی، 22، 1979)

یا اُچ تینا باریم ء تینٹ دیک خواجہ ناہئے ہئے اسے۔

اُشتر وتی بار ء وت بارت، واجہہ ء جی ء جان لوٹیت۔

بلوچی:-

(رگام، 2012ء، 29)

اندا متل ء رشید لقمان ہم اند اوڑ ایسنے ”اُشتر وتی بار ء وت بارت

، واجہہ ء جی ء جان لوٹیت“ (لقمان، 2010ء، 62)

مسخنت:- ننا راج نامتل، وساہت و بجازی تے ٹی اُچ ناز کر گیشترے۔ اتنے کہ راج
اول سر اسے آن ہمپ ولڈ کر سا اسہ پہوالی اوزندا اس تدھینے۔ داہمپ ولڈاٹی اُچ
کونگا اولاخ ناز کر منگ اسہ المی اوگپ اسے۔ بوز کو متل ناسوب ہم انداے کہ
ہر اتم آنا مخلوق اسہ جاگہ اسے آن ایلو جاگہ غاتیاہمپ و ہٹ کرینے، تو او تینا تیوی ساز
وسامان تے اُچ نازی آہمپینو۔ مخلوق تینا انداہمپ و ہٹ ناسفر ٹی بیرہ تینا اُچ
ء (اولاخ) ہے ہے یا جی وجان کر ساتینا مزل آتیاں سر مسنو۔ دامتل ہموکان پنی
مر ساراج ٹی تالان مسنے۔ ولے اینودا متل بیرہ اُچ نابارواٹ پاننگک۔ بلکہ ہر ہمو
بندغ کن ہم پاننگک کہ او تینا تجربہ و حکمت آن کاریم ہلسا اسہ بھاز بھلو کاریم اس بے
خواری آن پور و مرے۔

۱۲۔ براہوئی:- اُچ ستر کہ ہڑی مرے تینا مہارے کُنپک

(براہوئی، 22، 1979)

یا، اُچ ہنخس کہ مسْت مرے تیا مہارے کُنپک۔

(موج، 2015ء، 75)

بلوچی:- اُشر ستر شُدِیک بہ بیت، وتی مہارے نہ وارت

(رگام، 27، 2017)

مسخت:- دامتل اٹی دا حقیقت نادر شانیء کنگانے کہ انسان اخس کہ انسانیت ناچ
آن شیف ڈرے واہم اوتیناراج و برادری ناجوان بدء گچین سرپند مریک۔ کس دہنو
حرکت یا کسب اس کپک ہر اڑآن راج یا برادریء اسہ بھاز بھلونسان اس رینگے۔

۱۳۔ براہوئی:- اخس کہ بیرمء ناہموخہ نتء مریف۔

(بنگلزئی، 17، 2006)

یا، اخس کہ رلیء ناہموخہ نتء مریف۔ (موج، 2015ء، 14)

یا، اخس لپء ناہموخہ نتء مریف۔

بلوچی:- چادر اگن لگیں وتی پاداں دو تل کن۔ (خان، 2010ء، 33)

مسخت:- دا اسہ متل اسے۔ دامتل ہمو وخت آیات مریک کہ کس اس تینا حیثیت،
وس و طاقت ناچ تینا ضرورت و خواہش آتے پور و کنگ نا کوشتء کے۔ داڑے
حیثیت نامسخت ہمو رلی ناچء۔ اخس کہ رلیء ہمو خس نتء مریفنگے۔ اگر انسان تینا
حیثیت و بچھ آن زیات تینا خواہش و اڑکا تا دامنء شابیت کرے تو اوچندی راجی و
نفسیاتی ویل آتا گواچی مریک۔ اندا سوب آن سیانڑ آک پارینو ”اخص کہ لپ، رلی
چادر (خیری)ء ناہموخہ نتء مریف“

۱۴۔ براہوئی:- ارہ بدل مریک ولے بخت بدل مفک

(بارانزی، 2019ء، 89)

بلوچی:- مردء بدل کنے ریڈین ء، بخت ء چون کنے شو مین ء۔

(رگام، 2017ء، 440)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسے ہرائی داپانگانے کہ ہراگڑ ابدل مریک ولے بندغ نا بخت، قسمت، نصیب، لکھ و پیشانی اسل بدل مفک۔ دا وساہت ناکسہ ء خواجہ شاہین بارانزی نوشتہ کیک:-

” اسہ نیازی اسے نارہ یگا اوڑتون جنگ کریکہ۔ رٹ گٹ، لٹ وگٹ نس۔ دم و تاویز ہر علاج کرے، ولے ارہ اس کہ خلنگ لٹ تننگ آن مڑتویکہ۔ نیازی آیلو نیازیک بسرہ توپاریکہ ہندنوبے مراد اسے یگا لٹ گٹ ءتے، اگہ بدل مسکہ تو دادے ای بدل کریٹہ پین ارہ اس ہلگٹہ۔ نیازیک پاریرتے چپ کرک بے بخت ارہ امر بدل مریک۔؟ یا کس اس ارہ ء وخت اس بدل کرینے کہ فی دن پاسہ، بس ناہندنو بخت اسے یگا لٹ کنیسیہ۔ قدرت خدا نا نیازی نارہ کہسک نیازی منہ وخت آن پد پین برام اس کرے پارے داسا کنا ارہ بدل مسنے، لٹ ختم مس۔ ولے منہ دے گدرینگا ولدا ہموڑکن مسٹ نارہ نالٹ گٹ نس، دانا ہم لٹ گٹ ہڑدے برجانس۔ ولدا بسر نیازیک ہر فیئر کہ امرء دا ارہ نا۔؟ پارے ارہ تو بدل مس ولے بخت بدل مفک“ (بارانزی، 2019ء، 89)

ہمو شوم انگا نیازی نا اندا ہیبت اینوپہ دے اسکان مخلوق کن اسہ وساہت اس جوڑ مس۔

۱۵۔ براہوئی:- اڑی گڑی کنگ۔ (عزیز آبادی، 2020ء، 14)

بلوچی:- اڑی گڑی کنگ۔ (رگام، 2017ء، 25)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے، دانا مسخت، حق و ناحق کس سے تون وڈ شاعنگ، رضا
پہ رضا کس سے پریشان کنگ، راہ راست آ بنگ، خواہ مخواہ بہانہ کنگ، نا جائز
کنگ، سٹی کس تون پڈا کنگ، بے سوب اڈنگ شاعنگ۔

۱۶۔ براہوئی:- اُست اِیکیم منگ۔ (بنگلزی، 2006ء، 88)

بلوچی:- دِ لیخن، بیغ۔ (مری، 2003ء، 108)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے دانا مسخت، بندغ اسے آن یا پین گڑا سے آن نا امیت
منگ، آسرا ختم منگ، اُست کِشنگ، بیوس منگ۔ اڈ کا ختم منگ۔

۱۷۔ براہوئی:- اُست پنگ۔ (بارانزی، 2019ء، 104)

بلوچی:- دل ۽ پروشگ۔ (رگام، 2017ء، 238)

مسخت:- نا امیت منگ، اُست اِیکیم منگ، اڈ کا ختم منگ۔

۱۸۔ براہوئی:- اُست ترخ منگ۔ (بارانزی، 2019ء، 105)

بلوچی:- دل ۽ ترک (دشتی، 2017ء، 586)

مسخت:- دا بجازی اسے داہموخت آپاننگ کہ ہراوخت کس اس ڈکھ وویل آتا
گواچی مرے، دژد و غم تے ٹی آختہ منگ، جمار تے خوار و زار منگ، غم و دژد آتا
گیشتری منگ، اُست دیر منگ۔

۱۹۔ براہوئی:- اُست ائی کنگ۔ (بارانزی، 2019ء، 104)

بلوچی:- دل ۽ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 245)

مسخت:- غصہ کنگ، ناراض منگ، ہیبت کپرتنگ، گرم منگ۔

۲۰۔ براہوئی:- است جم منگ۔

بلوچی:- دل جم بوتنگ۔ (رگام، 2017ء، 237)

مسخت:- داہم اسہ بجازی اسے، ہرانا مسخت، اُست ۽ تسلی منگ، ہیج کامی، اُست

۽ سیبور سینکنگ، دل جاہ کنگ، بے پروا منگ۔

۲۱۔ براہوئی:- اُست خلنگ۔ (بارانزی، 2019ء، 105)

بلوچی:- دل ۽ جنگ۔ (رگام، 2017ء، 240)

مسخت:- گرٹی کنگ، چڑت خلنگ، وسوس کنگ، پریشان منگ، گرم منگ، بڈوٹی

ہننگ۔

۲۲۔ براہوئی:- اُست گنوک منگ۔

دُن عشق ائی نادان آکنا اُست گنوک آ

میش کاٹم آشناغانے تینا اُست گنوک آ (سوز، 2016ء، 37)

بلوچی:- دل گنوخ۔ (مری، 2003ء، 108)

مسخت:- اُست اسہ ہب اسے ٹی دزگیر منگ، اُست ۽ بائے ہننگ، عشق انا چاٹ

لگھنگ، مجنون منگ۔

۲۳۔ براہوئی:- اُسْتِءِ اُسْتِ آن کسر مریک۔ (سنگلزئی،، 104، 2006)

بلوچی:- دل ءِ گوں دل ءِ راہ انت۔ (شاہوانی، 374، 2012)

مسخت:- داہجازی نامسخت، دوستی، ہُبت، مہر، عشق و محبت مننگ، اِرا اُسْت انا اوار
مننگ، اسہ ایلو کن ساہ سدخہ مننگ۔ شاعر پاپک:-
ہر اتم مقابل نظر مُسْتِ

دا اُسْتِ ءِ اے اُسْتِ آن کسر مُسْتِ۔ (گل، 2001ء، 23)

۲۴۔ براہوئی:- اُسْتِ ءِ بھلن کنگ۔

بلوچی:- دل ءِ مزن کنگ۔ (رگام، 2017ء، 246)

مسخت:- داہجازی ٹی اُسْتِ ءِ بھلن کنگ نامسخت، ایمان کنگ، ہمت کنگ، جیرت و
جاغُن ناخواجہ مننگ، اُسْتِ ءِ ڈڈو توننگ۔ بہادر مڑد مننگ۔ زریںہ مننگ، سخی مننگ شہ
شار مننگ۔

۲۵۔ براہوئی:- اُسْتِ ءِ پدین کنگ۔

بلوچی:- دل ءِ سارت کنگ۔ (رگام، 2017ء، 243)

مسخت:- داہجازی نامسخت، اُمیت آک پور و مننگ، اُسْتِ نامراد آک
ایسر مننگ، زہیری تے شولنگ، خوشی اس دُوننگ، گل بال مننگ، دیدن
کننگ، اُسْتِ خوش مننگ، کس اسے آن بدلہ ہلنگ، بیر ہلنگ، پلانہ ہلنگ۔

۲۶۔ براہوئی:- اُسٹء دیر کنگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 105)

بلوچی:- دلء آپ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 235)

مسمخت:- تکلیف تنگ، آزار کنگ، پریشان کنگ، زیزار یفنگ، اُسٹ ترخ کنگ غم
تاگو اچی کنگ یا منگ، دترنا خرٹینگ او غفنگ، جمارے خوار کنگ، دژدی کنگ، کس
اسے بے سوب تنگ کنگ۔

۲۷۔ براہوئی:- اِسترہ کُنڈء یا پِنڈ و کھڈے۔ (بنگلزئی، 16، 2006)

بلوچی:- اِسترگ کُنٹ انت یا گوک گل انت۔ (رگام، 2017ء، 27)

اِسترگ کُنٹیں جہل انت۔ (خان، 2010ء، 55)

مسمخت:- دا اسہ وساہت اسے دا وساہت ہمو وخت آپاننگ کہ ہر اتم اسہ کاریم اس
کنگ وخت آکاریم مون مُستی بود کنگ ائی مف، کاریم کروکایے کاریم داشک ٹی
شانغے کہ انت سوبء کاریم مون مُستی بود کنگ اف۔؟ ہزار حیلہ و کوشست آن
پد ہم داسر پند مف کہ کاریم نا خراب منگ ناسوب ہر اکانء۔؟ اندن اسہ بندغ اس
اِسترہ ارنے ولے اونا کاریم اَسُل بود کنگ الو، اودے انداشک مس کہ ”اِسترہ کُنڈ
ء یا پِنڈ و کھڈے“ ہموکان اونا داہیت وساہت اس جوڑ مس۔

۲۸۔ براہوئی:- اسٹ کٹا کہ پیچ کنگرہ، داسہ پیچ کنگرہ اسٹ ۽ سہپسہ۔

(موج، 2015ء، 16)

بلوچی:- یکے کشیت، صد وارت۔ (رگام، 2017ء، 499)

مسخت:- وخت اسے ٹی اسہ بندغ اس کٹا کہ تو تیویٰ خاہوت او نا کٹھیا خان سیر پڈ ۽ آسودہ اس۔ اینوناد اوراٹی خاہوت ناو دم ہر بندغ اسہ نہ اسہ روز گار اسے ٹی اختہ ۽۔ واہم او خاہوت نا پوراوی مفک۔ اندا بابت اٹ اینونا بندغ آک ہے دور ۽ یات کر سا دا پارہ کہ وخت انادور بھاز گچین ۽ دور اس نس۔ برکت آتا فراوانی نس، ہر اسٹ خوش خوشحال و آسودہ نس ہر کڈ آگنج آک تالان ائر، تدو کا وخت ناسفت ۽ کنگ آن پد دا پارہ، اینوناد اوراٹ خاہوت ناہر بندغ تینا تینا روز گار آتے ٹی اختہ ۽ واہم بر ارے برکت اف۔

۲۹۔ براہوئی:- اسٹ ۽ الولمہ، ہوغا کہ بلہ کن۔ (بارانزائی، 2019ء، 20)

بلوچی:- یک ۽ مات نیست، دگرے کہ بلگ ۽ گریت۔

(لقمان، 2010ء، 96)

مسخت:- دا کتہ اسہ وساہت اسے نادر وشم اٹ ساڑی نظر بریک۔ داہمو وخت آ پاننگ کہ کس اس ۽ اسہ چنکو رگڑ اس ہم دو لبک تو او اسہ بھاز بھلو رگڑ اسے نا خواہش ۽ پھاش کے۔ اندا وراٹ اسہ وخت اس اسٹ اسے نالمہ کزیہ کریس، لمہ غان مالو اونابلہ داد نیا غان موکل کریس۔ ولے او تینا بلہ کن گار و پر اد کریک۔ اوڑ آن خلق نا بندغ آک سوچ کریر کہ نی انت کن ہو غسہ۔؟ او پارے ای تینا بلہ کن ہو عننگ اٹ، اونادا ہیبت آ مخلوق ٹاٹولی کر سماٹا۔ نے اف لمہ ہو غسہ بلہ کن۔ ہموکان پد مخلوق داہیت ۽ تالان کرے کہ ”اسٹ ۽ الولمہ ہوغا کہ بلہ کن۔“

۳۰۔ براہوئی:- اسٹ، بلیتوسہ بگ اتون پائے ہرا پھلی آؤچ آسوار مریو۔

(بارانزی، 2019ء، 89)

بلوچی:- یکے ۽ گوں بگ ۽ گونش نہ گرت گوشتے من پہ مہبل ۽
سوارباں۔ (صابر، 2011ء، 192)

مسخنت:- ہراوخت کس سے تینا حیثیت ناہچ خبر مف، او اوست اٹ داخوشی ناگواچی
۽ کہ راج اٹی کنا ہم اسہ جو انو حیثیت اس ارے، ہراوخت آ او تینا حیثیت آن زیات
اڑ کاوامیت اسے نادر شانی ۽ کے تو مخلوق اونانچنکا حیثیت ۽ اودے نشان ایتک کہ او
ہراخواہش نادر شانی ۽ کنگ ۽ او تو بھاز مر ناگپ اسے۔ کس اودے تینا دوتے آدیر
شاعنگ کن ہم بلیپک۔ داوساہت ناکسہ نابابت شاہین بارانزی نوشتہ یک کہ ”مخلوق
ناکاروان / قافلہ ہنگ ٹی اسہ بندغ اس اوار تمہا۔ قافلہ والا ک اودے تینا بگ اتون
ہنگ ٹی ہلوس تو ایلو پارہ غان دا بندغ نا ضد نس کہ ای ہموچ آسوار مریوہ کہ گل آن
مون اٹی ۽۔ داوساہت ہمو وختا استعمال مریک کہ ہراڑے کس تینا اوقات آن
زیات خوش فہمی ٹی مرے۔“ (بارانزی، 2019ء، 89)

انداخوش فہمی ناموقع غاداوساہت یاد مریک کہ ” اسٹ، بلیتوسہ بگ اتون پائے
ہرا پھلی آؤچ آسوار مریو“ یا ای ”مون ناؤچ آسوار مریوہ“

۳۱۔ براہوئی:- اسہ انار سد بیمار۔ (موج، 2015ء، 14)

بلوچی:- یک انار صد بیمار۔ (خان، 2010ء، 57)

مسخت:- ہر اتم وسائل (آسراتی نازریعہ غاک) آتا کاختی مریک تو وئیل آتا گیشتری یقینی ء گپ اسے۔ ہر اتم وئیل آک زیات مریرہ تو ہڑدے ئی گڑ آتا ضرورت آک ہم کاٹم ہر فیہ۔ وسائل آک کم وئیل آک زیات مریرہ توراج اٹ پوروائی ننگ بھاز مشکل مریک، دابابت اٹ شاہین بارانزئی پاپک ”دامتل ہمو وخت آ استعمال مریک کہ ہر اوخت اسہ اند نو گڑ اس مرے کہ بھازی ء بشخ مف، ولے او نا خوا سند ار آک بھاز مریر“ (بارانزئی، 2019ء، 18) اندا مشکل آ وخت ناموقع غادا بجازی پاننگ کہ ”اسہ انار سد بیمار“۔

۳۲۔ براہوئی:- اسہ دواٹ چاپ خلنگ مفک۔ (بنگلزئی، 17، 2006)

یا، اسہ دواٹ چاپ مفک۔ (شاد، 2010ء، 124) یا

”اسہ دواٹ اراگلو ہر فنگ مفک“

بلوچی:- چاپ یک دست ء توار نہ کنت

(فارق، نومبر دسمبر 17، 1980)

چاپ یک دست ء توار نہ کنت۔ (خان، 2010ء، 18)

مسخت:- راج آک ہمو وخت آشونداری ناکنڈ آگام گنج کنگ کیرہ ہر اتم راج ناباتی تازند و مرک، تول بش، ہل تس، شادی و غم اسٹ مرے، تو اسہ ایلونامدت و ممک اٹ راجی وئیل آتا ایسری مریک۔ بیرہ اسہ بندغ اس تینا وئیل آتے تینٹ ہجو وخت اس ایسر کنگ کپک۔ تاکہ اودے راج ناتوی مدت و ممک متنے۔

اند اخطر آن پارہ کہ ”اسہ دُواٹ چاپ مَنگ“ اگر نایتیناراج ناچاچء بلین تونناراج
اٹ اشتر، بچار، پُٹس و پوڑی نادود آک ساڑیء، دادود آک آتا ایسری بیرہ اسہ
بندغ اسے نوس و کاریم اف، بلکہ دا اسہ اجتماعی (جم) او عمل ناخواستء کیرہ۔

۳۳۔ براہوئی:۔ اسہ خن اٹ اُننگ۔

بلوچی:۔ یک چمء چارگ۔

مسخنت:۔ اَسٹ اسے کن کُل اَسٹ منگ، ہیج فرق اس کپننگ، اسہ نظر اٹ کُل
ء اُننگء، رُورضائی مَفننگ، کس اسے کن بدر و تیناک کُل اَسٹ منگ، انصاف نا
خواست آتے پور و کنگ۔

۳۳۔ براہوئی:۔ انگورک سورء۔ (صابر، 1989ء، 21)

یادا ہم پارہ کہ ”انگور پُرتن سورء۔

بلوچی:۔ تولگء گوشت انگور تَرپش انت۔ (رگام، 2017ء، 139)

مسخنت:۔ کس اس اسہ گُر اس دُوبنگ ناہزار حیلہ و کوشت آتے کے، ولے او بے
سو بی ناگواچی مرے۔

”پارہ کہ اسہ شوک اس باغ اسے ٹی ہنا انگور تا بسن آخوشہ غاتے خنا، تو باتے دیر
الا۔ اُسْت تہ خواہسہ کہ انگور اس کِشکو ولے خوشہ غاک بھاز بُرزا کُسرہ۔ او ہرے
اسکان سٹا تما، ولے انگور تے رسیفنگ کتو، نا اُمیت پدی ہر سینگا، تو خا خوا اس خناتے
، ہر اکہ انگور نا خوشہ کن در خنگ آخنا سُس تہ۔ ہر یفے کہ اڑے شوک۔! بھاز

سٹاس تھاس چاوه کہ انگورتے رسیفنگ کتولیس۔ شوک پارے انگورتے رسیفنگ کریٹہ ولے انگورک داسکان بستنو سورء۔“ (صابر، 1989ء، 21) شوک ناند آسہ وساہت اس جوڑ مس۔

۳۵۔ براہوئی:- اسہ ایلم ار ٹمیکو حساب۔ (ننگلزی، 2006ء، 19)
بلوچی:- دوستی وتی جاگہ ءبلے حساب حساب انت۔

(شاهوانی، 2012ء، 369)

برات برات بلے حساب ءراست۔

(رگام، 2017ء، 50)

مسمحت:- دا اسہ حقیقت اسے کہ زر (پیسہ) اسہ اند نوگڑ اسے کہ داخونی آر شتہ غاتے ہم اسہ ایلو آن جتا کیک۔ اندا خاطر آن پارہ کہ ”زن، زر، زمین“ نازی آدم جنگ و جیڑہ غاک بش مریرہ۔ دامتل ہم زرنابابت اٹ راج اٹی ساڑی ء کہ زر نامعاملہ ٹی پین تون پین تینا ایلم تون ہم حساب کتاب مریک۔ نو اپگہ نادے اسہ بھاز بھلو و نیل اسے نابناء مرو۔ دا آخوبت ناو نیل نالیسری تون اور انصاف ناخواست آک ہم پورو مریرہ، دامتل نافلسفہ اندادے کہ ”اسہ ایلم ار ٹمیکو حساب“

۳۶۔ براہوئی:- اللہ نالٹ بے توارے (سنگزئی، 2006ء، 45)

بلوچی:- اللہ لٹ بے توارنت (خان، 2010ء، 117)

مسخنت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ ناگمان کس اس اجل اسے ناگوچی مرے، ہراوخت انسان کس اسے تون ظلم اس کے، اونا حق ۽ کیرغ خلع، یا اودے موت ناگوچی کے وخت اس کہ اوبندغ تینٹ وئیل یا ناگمان مرگ اسے ناگوچی مس تو او بندغ نابارواٹ داپارہ کہ ”اللہ نالٹ بے توارے“

۳۷۔ براہوئی:- اللہ کم روز کیک، بے روز کپک۔

بلوچی:- اللہ کم روز کنت، بے روزی نہ کنت۔ (خان، 2010ء، 39)

مسخنت:- دامتل ائی اللہ پاک آ او میت ناسخت سوگو نظر بریک، دا بارواٹ چندی متل و بجازیک ساڑی او، دُنکہ ”اللہ پیدا کرینے روزی ایتک“ یا ”اینو کُن پگہ ناخدا“ دامتل و بجازی تے آن ننا-سخت و عقیدہ غاتا پورو وڑاٹ درشانی مریک۔ اللہ پاک بیشک روزی رسیفو کا ذات ۽ کہ اوبندغ ۽ بے روز (بے روزی) کپک و لے دا، ہم حقیقت نادرشانی ۽ کیک کہ اللہ پاک کم روز (کم عمر) ضرور کیک۔

۳۸۔ براہوئی:- انجیرنا پھل مسس۔ (موج، 2015ء، 16)

بلوچی:- انجیر پل بونگ۔ (رگام، 2017ء، 32)

مسخت:- پارہ کہ انجیرنا پھل ۽ اینو اسکان کس ختنے۔ اگر کس، کس ۽ بھاز بھلو وخت اسے آن اسل ختنے یا اوڑکن زہیر کرینے، تو اندا وخت آد اپاننگ کہ فلانہ انجیرنا پھل مس یا ”نی انجیرنا پھل مسس“

۳۹۔ براہوئی:- ایلم ۽ تہ ہر ایڑ ۽ تے خوا۔ (موج، 2015ء، 15)

بلوچی:- برات ۽ بگند ۽ گوہار ۽ بگر۔ (رگام، 2017ء، 51)

مسخت:- دامتل نامسخت دادے کہ اگر کس تون کس اس ہل تہ اس کنگ خوہک یادوستی و سانگ بندی اس کنگ خوہک تو اول اٹ دانائی دامرے کہ او بندغ ناتول بش ۽ ہروئی کہ او ہراڑے، دیر تون تول بش کیک، او ناہمو تول بش ناماحول آن ایلو بندغ دا اندازہ خلیک کہ او خس خانوادہ و ماخول تب اسے ناخواجہ۔؟ یا اخس ٹگ و لوفر، یادغاتر وک اسے۔ سیانڑ آک جاچ ۽ ہلنگ کن دامتل ۽ یات کرینو۔ ”ایلم ۽ تہ ہر ایڑ ۽ تے خوا۔“

۴۰۔ براہوئی:- ایلم کور ایڑ حق خور۔ (براہوئی، 26، 1979)

بلوچی:- برات آگہ کور انت، گہارے امیت وارانٹ۔

(شاہوانی، 372، 2012)

برات کور بہ بیت گہار دلما نگیں (خان، 2010، 52)

مسخت:- ایڑ نادا فطرت ۽ کہ او ایلم تیان زیات مہربان ۽، اوہر و نیل
۽ برداشت کنگ ناسگھ و جغر تحک، دا اونا برداشت ناقوت ۽ کہ اوہر و نیل ۽ تینا بجا
سگھک، دانا مطلب داف کہ او ”کنگ دام“ ۽ یقین اٹ اندا سوب آن ایڑ ناحق ایلم
نازی آبھاز زیات ۽ ”ایلم کور ایڑ حق خوار“ نامتل آن دا حقیقت نادر شانی مریک کہ
ہر حال ٹی ایڑ ناحق آتے غسب خلنگ مف۔ دامتل ۽ عابد سلام تینا شاعری نابشخ داوڑ
جوڑ کرینے۔

حق ۽ نا، حق ۽ چا نی
بزغر مر نی یا بوتار
امیت اُس اونا نی تو
ایلم کورے ایڑ حقدار

(سلام، 2017، 65)

آگہ ایلم کور ہم ارے تو واہم ایڑ ناحق ایلم آبر جائے۔

۳۱۔ براہوئی:- اے دیک ہنار کہ خواجہ خورشید تون تریت کریکہ۔

(سنگزئی، 2006ء، 23)

بلوچی:- آروچ شت انت کہ ساکا کچکان ءنان دات۔

(شاہوانی، 2012ء، 413)

مسمخت:- ہر راج ٹی معاشی و نیل آک بریرہ کارہ دا قدرت ناقانودء کہ وخت اسہ وڑ سلپک۔ ”پارہ کہ بندغ وخت اس شاہ ء تو وخت اس گدائے“ دامتل ہمو وخت آ پانگ کہ کس اس معاشی و نیل آتا گواچی مرے۔ دننگا بند غاتا باروٹ پارہ کہ ” اے دیک ہنار کہ خواجہ خورشید تون تریت کریکہ“

۳۲۔ براہوئی:- ایمان کنگ۔

بلوچی:- ایمان ءکنغ۔ (مری، 2003ء، 27)

مسمخت:- دا بجازی نامسمخت۔ تاب اتنگ، دابارواٹ اسہ پین متل اسے کہ جنگ منہ ساہت اسے نائے نرینہ تاب اتیے۔ برداشت کنگ، حوصلہ و ہمت کنگ، غیرت کنگ، اُست ء بھلن کنگ، اُست ء ڈڈ تورنگ، اُست ء بھلن کنگ، جنگ اسے ٹی بہادری ناجو ہر نشان یتنگ، جاغن و جیرت کنگ۔

۴۳۔ براہوئی:- ایمان ہلنگ۔

بلوچی:- ایمان ۽ لُغ۔ (مری 2003ء، 27)

مسخت:- دا بجازی نامسخت۔ بے ایمان مننگ، خلو چُرت، لغور مننگ، اُست ۽ چُنک
کننگ، غیرت ۽ یلہ کننگ، جنگ سے ٹی بغا مننگ، جنگ سے ٹی میدان آن
نَرنگ، بخال مننگ۔

۴۴۔ براہوئی:- اینوپکے ناجاتوک اُست ۽ بھڈو آن کشیرہ۔

(بنگلزئی، 2006ء، 18)

یا اینوپکے ناجاتوک اُست ۽ پنڈو آن کشیرہ۔

نوکیں جاتو دل ۽ چہ کون ۽ کشیت۔

(رگام، 2017ء، 471)

مسخت:- دا وساہت سے نادر وشم ٹی ۽ مننگ کیک کہ وخت سے ٹی کس سے جاتو
آن خلیفنگانے، ہر اوخت آخلوک آ بندغ خلیفوکا بندغ آن سوچ کرینے کہ جاتو امر
بندغ نا اُست ۽ کشک تو ہمو بندغ پارینے تے کہ ”اینوپکے ناجاتوک اُست ۽ پنڈو آن
کشیرہ۔ یا کس اس اسٹ آن دا بنگنے و ہمو ہیبت ۽ تیوی شارا ٹی تالان کرینے۔ لیکن دا
وساہت اینو ہم راج اٹی تینا موقع نازی آیات مریک، اگر اینو نادورا ٹی اسہ پوسکنو
سرکار اس تخت آتو لے، مخلوق آسختی کے یا ملک نا ہڈترکا قانود ۽ لٹاڑسہ بیرہ او تینا
مرضی نا قانود اس جوڑ کے، تینا قانود نالٹ ۽ مخلوق ناکا ٹم آپیری ایتسہ کے۔ اونا حکم
دہشت آن راج اٹی اسہ بھاز بھلوزوم اس تالان مرے تو مخلوق سرکار یا سردار نا
باروٹ دا پاپک دا پوسکنا سرکار یا سردار ” بندغ اتا اُست ۽ پنڈو آن کشیک“۔

(ب)

۴۵۔ براہوئی:- بابائی تنگ۔ (سنگلزئی، 2006ء، 108)

یا، ”بائے بائی تنگ“۔ (بارانزائی، 2019ء، 106)

بلوچی:- دپ ماں دپ بونگ۔ (صابر، 2011ء، 68)

مسخت:- بحث و تکرار کنگ، مون مقابل ہیت و گپ کنگ، اسہ ایلوتون دعویٰ لگھنگ، شرہ کنگ، اسہ ایلوے دلیل تنگ، کف کنگ، جزباتی منگ، ارا بندغ یا اوکان زیات بندغ آک اسہ ایلوتون رٹنگ، دوتے خسسا اسہ ایلوے جواب تنگ۔

۴۶۔ براہوئی:- باخف تاخیر اسکان ہنگ / باہشت منگ یاہشت اسکان ہنگ

(سنگلزئی، 2006ء، 107)

بلوچی:- دپ ہشت بونگ۔ (صابر، 2011ء، 70)

مسخت:- حیران و پریشان منگ، اندن حیران مرے کہ با آتے ہیت بھ۔ دا بجازی ہمو وخت آپاننگ کہ کس اسے ناگمان اسہ اندنو احوال اس بنفنگ ء کہ حیران و ابکہ مرسا باتے خٹ مرے، یا اسہ اندنو گڑاس خنے حیران مرے، شکی منگ، خجالت منگ۔

۴۷۔ براہوئی:- با آنا دوشہ اس گئے۔

بلوچی:- دفء مارے برا۔ (مری، 2003ء، 103)

مسخت:- ہر او نیلء مروئی مف ہمو و نیل کن پیشہ (پیشن گوئی) کنگ، اگہ کس اس اندن پیشہ کے تو اودے دا پاننگ کہ شالہ با آنا دوشہ اس گئے۔ اودے دا ہم پاننگ کہ پیشہ کپہ دا پیشہ شالہ توشہ نامرے، بدعانتنگ۔

۴۸۔ براہوئی:- باخلنگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 107)، (بارانزئی، 2019ء

(106

بلوچی:- دفء جنغ۔ (مری، 2003ء، 102)

دفء جنگ۔ (رگام، 2017ء، 209)

مسخت:- دا بجازی اسے ہرانا مسخت۔ بھاز ہیٹ یا جک خلنگ، مغز خلنگ، بے فاندہ گپ کنگ، ربودنگ، آرڈا وہ کنگ، کف کنگ۔

۴۹۔ براہوئی:- بادیر ہلنگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 107)

بلوچی:- دپء آپ دینگ۔ (صابر، 2011ء، 69)

مسخت:- لالچ اٹی بنگ، بھاز خوش منگ، جوانء گڑ اس خنگ، ناخنوک منگ، نادیسٹہ منگ، پڈخلوک، اُستء چنک کنگ۔

۵۰۔ براہوئی:- باٹی تہ چوٹ ۽ خلنگ یا باٹی تہ خلنگ۔

(سنگلزئی، 2006ء، 109)

بلوچی:- دف ۽ چبّو ۽ جنغ۔ (مری، 2003ء، 102)

مسخت:- کس اسے ناباء بندے بند کنگ، گندہ غاکاریم تے آن تورنگ، ہدایت کنگ، گڑیکوپنت و شون، جو انو جواب اس تنگ۔

۵۱۔ براہوئی:- بادشاہ نابادشاہی کانگ، غریب ناغریبی ہنپک۔

(سنگلزئی، 26، 2006)

بلوچی:- بادشاہ ۽ بادشاہی رؤت، مڑور ۽ مڑوری نہ رؤت۔

(رگام، 39، 2017)

مسخت:- دامتل داوڑٹی ہم ارے کہ امیر نا امیری کاہک غریب ناغریبی ہنپک۔
وخت اس انسان آاندنو ہم حالیت بریک کہ اومالی ویل آتاگو اچی مریک۔ دنو مسال
راج اٹی اینو ہم ساڑی ارے یعنی دروہر ابندغ ہز گاری نازندے تدیفیکہ اینو اوتینا
حالیت آتاسوب آن نیز گارے، ولے غریب نازندے ہمودے کہ اوہراوڑ اٹی
نس۔ اندا سوب آن دامتل ۽ پارہ کہ ”بادشاہ نابادشاہی کانگ، غریب ناغریبی
ہنپک“

۵۲۔ براہوئی:- بامس اسکان منگ۔ (سوسن، 1998ء، 88)

بلوچی:- پونزء بونگ۔ (رگام، 114، 2017)

مسخت:- دا اسہ بجازی سے دا بجازی ہمو وخت آپاننگ کہ کس کس سے تون وڈ شاغے، یا اودے حق و ناحق آزار کے، اودے زیرارینے، تگ کنگ، پڈا کنگ، بے موئی کنگ، بدخواہی کنگ، دشمنی کنگ۔

۵۳۔ براہوئی:- بامس ناپلی منگ۔ (موج، 2015ء، 18)

بلوچی:- پپلیء پونزی بونگ۔ (رگام، 2017ء، 108)

مسخت:- دا اسہ بجازی سے، دا مسخت، کس سے عزت تنگ، شرف ناخواجہ کنگ، ایلی و دوستی ناحقء ادا کنگ، ایلی کنگ، مرانگ، نت نامونء پنگ، اسہ ایلو تون اوار، اسہ ایلو ناجٹ منگ، سنگت منگ۔

۵۴۔ براہوئی:- بانزء کپوت منگ۔

۔ اریس شیر بانزس کپوت آتیا

مرے دُن کہ شکر اشکار آتے تون (یار، 2001ء، 79)

بلوچی:- بانزء کونتر (کپوت)۔ (بزدار، 1997ء، 32)

مسخت:- بانز ہمیشہ غان کپوت ناد شمنء، داد شمنی بجازی ناوڑاٹ ہمو وخت آیات مریک کہ ہرا وخت آزالم مظلوم سے آتینا طاقتء نشان ایتک۔ زالم و مظلوم، آخوبتی دشمن۔

۵۵۔ براہوئی:- بخال منگ۔

بلوچی:- بقال بیخ۔ (مری۔ 2003ء، 35)

مسخت:- بخال داڑے مدام کم کچ اٹی مسنے وارے، ہر قوم اسہ پین قوم و راج اسہ تون تمن مرے یعنی تول بش کے تو او قوم نابندغ آک بھاز ماخولی اٹ تینا روز گار و تول بش ۽ کرسہ کریرہ نئے او فک قبائلی و راجی جیرہ غاتا گواچی مریرہ، نئے تینے ہمو جاگہ نا اکثرتی قوم تون ہڑیفرہ۔

ناراج اٹی بخال آتا اسہ جو انوکچ اس ہر علاقہ ٹی ساڑی ۽، او فک چارہ کہ اگر نن تینے اکثرتی قوم تون ہڑیفرین تو نارہ سنگنگ داراج اٹی بھاز مشکل مریک، او فک تینا حکمت عملی آن کاریم ہلسا بھاز چچی و ماخولی اٹ تینا زند و روز گارے کیرہ، او فقا اندا حکمت عملی او فتنے کن خلیس نا اسہ مسال اس جوڑ مسنے۔ ولے بلوچستان ناتاریخ داشاہدی ۽ ایتک کہ ہر اوخت آ 1839ء اٹی خان محراب خان انگریز آتون مزاجمت کرسہ شہادت نامنصب ۽ سر مس تو اوڑ تون اواریچول و دیوان مل آسک ہم بلوچستان کن تینا جان ۽ سدخہ کرسہ تینے تاریخ ناپنہ غاتے ٹی زندہ ستخار۔ داتاریخی واقع آن دا حقیقت نادرشانی مریک کہ بخال اسہ خلوکوراج اسے آن تعلق داراف۔

داجازی نا اسل دا مسخت اف کہ کس تینا دین ۽ یلہ کرسہ بخال جوڑ مسونے، بلکہ اکثرتی آ بندغ آتیاں اسٹ اس اگر خلیس و بیم نا گواچی مس تو اوڑ کن داجازی مسال ناوڑاٹ یات مریک کہ فلانہ بخال مس یا بے ایمان مس۔

۵۶۔ براہوئی:- بخال بے گڑمفک۔ (بارانزئی، 2019ء، 89)

یا ”بخال بے گڑ“

بخال مرے، بے گڑ مرے۔ (بنگلزئی، 2006ء، 24)

بلوچی:- بقال بے گڑ چوں نویت۔ (مری، 2003ء، 35)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسے نادر وشم اٹ راج اٹی پاننگ۔ داوساہت ہمو وخت آ
یات مریک کہ کس اس ستر نیز گار مرے یا او اخص کہ تھے واہم کس اسے اوڑا پکا
اُمیت مریک کہ او کنا فلانہ کاریم بے کننگ کیک یا مدت و کُمک بے کننگ۔ ” داوساہت
دُن جوڑ مس کہ اسہ بندغ اسے گڑ ہلوی کس۔ بازار اٹی چہینگا سٹاپا گڑ خنتو۔ شام آ بس
اُرائی زائیفہ ہرے ای آن تہ گڑ ہلکس۔ پارے ہر اکان گڑ۔۔۔؟ ہلو، مچا بازار اٹی پکاٹ
پکاٹ نت تے آن تماٹ گڑ ختیوٹ، زائیفہ پارے بخال آتیاں ہرے نفیس۔؟ پارے
بازار ہمودے ای پکاٹ کُل آن ہرے فیٹ بخال آک ہم ہمو بازار اٹی او، مکہ پین بازار
اسے ٹی او۔۔۔؟ اوفتے تون ضرور Specially گڑ مرو۔ زائیفہ پارے نی اسہ وار
اس تو بخال آتیاں ہرے اوفک بے گڑ مفسہ۔ امبل ایلودے ولد بازار آہنا۔ پین
تین پتوسدھا بخال اسے نادکان آہنا ہرے فیٹ ”گڑ ارے۔۔؟“ بخال پارے ” ہو
میاں گڑ بھازے“۔ امبل گڑ ہلک پد ابلس۔ زائیفہ پارے راست پارے کہ ”بخال
بے گڑمفک“ (بارانزئی، 2019ء، 89-90)

یعنی کس اس اخص کہ تھے اوڑا آن اُمیت ناچٹ کشکنگ مفک۔

۵۷۔ براہوئی:- بیش باریم آتما تیز آن تمسو (سنگلزئی، 25، 2006)

داوساہت ء صالح محمد شادا تینا وڑاٹ بدل کرسا تینا کتاب ٹی تینا سوچ نا وڑاٹ، دا وڑاٹ نوشتہ کرینے۔ ” بیش کہ باریم آبتو تو باریم ء دروئی تمک “ (شادا، 2010ء، 162)

اندن شاہین بارانزئی ہم دامتل ء تینا وڑاٹ بدل کرینے۔ ” بیش باریم آتما ٹیکا ئی آن تمسو “ (بارانزئی، 2019ء، 31)

بلوچی:- حر بار ء کپیت، تر ء کپیت۔ (رگام۔ 193، 2017)

یا، حر بار ء ہم بارت، تر ء ہم دنت (شاہوانی، 371، 2012)

مسخت:- ٹیکا و ہینگ، دُورغ تڑنگ، لاف تنگ، لافی آ بندغ۔

دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس ہجو کاریم اس ہم کنگ کپک ولے ہیئت اندنو کے کس پائے چلتن نامش ء او تورینے۔ دامتل دُورغ تڑ آ بندغ کن پاننگ، چندی وار اودے داپاننگانے کہ داوڑ ٹیکا و ہینگ جو ان اف، واہم اوتینا عادت آن بے وس ء۔ اندن انگا بندغ آتے کن پاننگ ” بیش باریم آتما تیز آن تمسو “

۵۸۔ براہوئی:- بیش بٹے خواہر انگا۔ (سنگلزئی، 25، 2006)

بلوچی:- لاغ ستکہ نیں ہنیز دڑتہ۔ (مری، 2003ء، 173)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آیات مریک کہ ہرا وخت کس اس ناہنگان (اچانک) بھاز اشانی اٹ تلوسہ کرسا بش مریک اسہ عمل، حرکت یا کاریم اسے نا بنا ء کیک تو اویلو مخلوق اونا دا تلوسی آحیران مریک کہ دا انت کن داخہ لپڑزہ مرسا اشانی کنگے تو ہمو وخت ہمو ہمبل آن دا سوچ کیرہ کہ انت پیش بٹے یا خواہ ہرنگا۔؟ کہ داخہ تلوسہ یاہر بشی اُس۔۔

۵۹۔ براہوئی:- پیش ۽ وخت انازی آباوہ کروئی ۽۔ (بنگلزئی، 2006ء، 25)

بلوچی:- لاغ ۽ چہ آبائی اے۔ (مری، 2003ء، 173)

مسخت:- پیش ۽ کس باوہ کتنے، مجبوری و بے وسی نا حالیت اٹ بندغ ہمو

بے مون آ بندغ ۽ ہم جی و جان کیک ہر اڑتون واسطہ و مجبوری ۽۔ مسال ناوڑاٹ ہرا
وخت آزالم اس تینازلم و تادی تے برجاتھک یا سڑدار و میر اسے نامون آکس ہییت
کننگ کپک تودننگا بندغ آتے مخلوق تینا خلیس آن ہم جی جی کیک نواکس اس اونا زلم
ناگواچی مرے۔ اندن انگا وخت آد اپاننگک کہ پیش ۽ وخت انازی آباوہ کروئی ۽۔

۶۰۔ براہوئی:- بھازی کن تینا گل کپہ مچھی کن غم کپہ۔ یا ”ہستی کن گل کپہ

، نیستی آ غم کپہ“ (سلام، 2017ء، 89)

بلوچی:- باز گندے گل مکن، کم گندے غم مکن (رگام، 41، 2017)

یا، باز گند گل مکن، کم گند غم مکن۔ (مری، 2003ء، 28)

مسخت:- دامتل نامسخت دامنگ کیک کہ انسان ۽ ہر حال ٹی شکر کشتوئی ۽، زیات

گل بالی انسان اٹی غرور و ووڈاہی نا مرض ۽ ودی کیک، اندن مایوسی ہم انسان

۽ نا شکر اتی نانیمہ غادیک۔ ہر تو ما حالیت آتے ٹی شکر کشتنگ بیجی المی ۽۔

تینے دن بے غم کپہ
 اُست ءِ سٹی جم کپہ
 ہستی نا نی گل کپہ
 نیستی آنی غم کپہ

(سلام، 2017ء، 89)

دامتل ناداد رشنائی مریک کہ انسان مدام میانہ روی نافلسفہ ءِ تینائی کے۔

۶۱۔ براہوئی:- بھازی لُمر نامارے۔ دامتل براہوئی زبان اٹ ہم تینا موقع نازی
 آپاننگ۔

بلوچی:- بازیں مڑد بھوتاراں۔ (مری، 2003ء، 29)

مسخنت:- دامتل سنّت و سیوت ناکلہوئے تالان کیک۔ دامتل ہمو وخت آیات
 مریک، کہ بھازی اٹ اسہ بھلوکاریم اس پورو مرے۔ بھازی اٹ سر سو بی نابرم دُو
 برے دامتل نامسخنت۔ سنّت و سیوت، ایلمی، تین پہ تینی۔ اسہ ایلو تون بھڑائی تننگ
 نا عمل راج اٹی اشتر، پوڑی، سرگشت، بچار و پڑس نادود آک ساڑی ء۔ دادود آک اسہ
 ایلو نامک یعنی بھازی اٹ سر جم مریرہ۔ دامتل اٹی ایلمی سنّت و سیوت ناجوزہ خاک
 درشان ء۔

۶۲۔ براہوئی:- بھازانگادائیک چناناکاٹم ۽ چوٹ کیرہ۔ (موج، 2015ء، 20)

بھازانگادائیک چناناکاٹم ۽ ہڑسرہ۔ (شاد، 2012ء، 128)

بھازانگادائیک چناناکاٹم ۽ ولسہ کیرہ۔

(بارانزی، 2019ء، 26)

بلوچی:-

بنگ کہ بازنت کچک ۽ سر لونڈ بیت۔ (خان، 2010ء، 55)

مسخت:-

اند بارواٹ اسہ پین متل اسے کہ ”بھازی ناسلاہ بسپک“ دا

متل نامسخت ہم انداے۔ ولے داہمو وخت آپاننگ کہ بھازی ناسلاہ وسوج اٹ
اسہ کاریم اس مرے توکاریم فائدہ ناجاگہ کاکہ غنجل و بے وڑ مریک، ہرا کہ نسخان نا
سوب جوڑ مریک۔

۶۳۔ براہوئی:- بھنگ ۽ بروت منگ۔

بلوچی:- بھنگ ۽ بروت بونگ۔ (رگام، 2017ء، 68)

مسخت:- دا اسہ بھازی اسے، ہرانا مسخت۔ شاہے بابا منگ، آسودہ منگ، خوشحال
منگ، ہست ناخواجہ منگ، پیسہ تون گوازی کنگ۔

۶۴۔ براہوئی:- بیخ ۽ کشنگ۔

بلوچی:- بیخ ۽ کشنگ۔ (مری، 2003ء، 42)

مسخت:- تباہ و برباد کنگ، نیست و نابود کنگ، پاڑے تے پٹنگ، نسل ۽ تے ختم
کنگ، ماس آن لوڑنگ۔ گنج آن کشنگ۔

۶۵۔ براہوئی:- بے حیا بادشاہ تون ارغ کُنیک۔ (براہوئی، 1979ء، 32)

بلوچی:- بے حیا گوں بادشاہ نان وارنگ۔ (رگام، 2017ء، 71)

مسخنت:- حیا سہ احساس سے ناپن ۽ ہر اتم دا احساس ختم مس تو انسان ہر ناجا نزو بے
میار آکاریم ۽ کیک، اوراج انا میار ۽ تینے آ اسل ہلپک۔ ہراٹے پڈتے چرپ مس
ہموڑے خن تے لڑونج کر سا ارغ کُنیک۔ دابابت اٹ او بادشاہ غان، ہم شرم کپک۔

۶۶۔ براہوئی:- بے حیا ناباُمس تھر پدا خرک۔ (بنگلزئی، 2006ء، 29)

بلوچی:- بے حیا تیک ہم نہ بڑیت۔ (رگام، 2017ء، 71)

مسخنت:- ننا راج اٹی حیا لُج و میار نا سہ بھاز بھلو اہمیت سے چندی متل و ساہت و
بجازی حیا ناباروٹ ساڑی او۔ پارہ کہ حیا ویر نا سہ پڑی سے اگر تما تو ہنا۔ دامتل ہمو
وخت آپاننگ کہ اگر کس سے نا حیا اوڑ آن موکل کیک تو گڑ اوڑ کن لُج و میار ہچو
معنہ و مسخت اس تخنپک۔ اندا سوب آن پارہ کہ ”بے حیا ناباُمس ۽ ہم تڑ او پدا خرک“

۶۷۔ براہوئی:- بے سیالی آن گم سیالی جوان ۽۔ (سلام، 2017ء، 34)

بلوچی:- گار نامی چہ بامی ۽ شر ترانت (لقمان، 2010ء، 40)

مسخنت:- دامتل ہمو وخت یات مریک کہ ہرا وخت آ راج اٹی راجی

سیالیک نزور مریر۔ اگہ راج اٹی کس اس بے سیالی نا گواچی مرے تو اوسیال آتیاں

پانا دکننگ ۽ جوان سرپند مریک۔ دابارواٹ شاعر پاک:-

کم سیالی آزاری سے

کم سیال آن گم سیال گچین

(سلام، 2017ء، 34)

۶۸۔ براہوئی:- بیش نالڈتون ہم بندغء کاریم تمک۔ (سنگلزئی 2006ء، 25)

بلوچی:- باز مردم ءپہ سہایں حرء لڈء کپیت (صابر، 2011ء، 5)

مسخت:- دا اسہ مثل اسے۔ اللہ پاک ہر گرڈاٹی حکمت تخانے، انت اس کہ دنیاٹی
ودی مسنو او فک اخس کہ خسیس گرڈا مریر واہم انسان نا کاریم ٹی بریرہ۔ اندن انگا
بندغ آتون ہم وخت اس کاریم تمک کہ اوراج اٹی غریب و کم یا کم تر خیال
کننگرہ۔ ولے قدرت ہر گرڈاٹی حکمت تخانے۔ اندا خاطر ان پارہ کہ ”بیش نالڈتون
ہم وختس انسان ء کاریم تمک“

۶۹۔ براہوئی:- بیش تینارندٹ گرہء خن توپاپک چنک اٹ۔

(بارانزئی، 2019ء، 31)

بلوچی:- حر کہ وتی رندء گرگ نہ گندیت وت کسان زانت۔

(صابر، 2011ء، 52)

مسخت:- دامتل نا تعلق دار انسان نا عمرتون تفوک ء۔ ہر اوخت اسکان

انسان ء اولیاد اف تو او انسان تینا وہی ء چنک سرپند مریک۔ او اندا خیال اٹی ء ای
داسکان چنک اٹ، ہر اوخت کہ او ناسٹ آن زیات اولیاد آک و دی مریرہ تو او
داسا سرپند مریک کہ کنا عمر زیات ء۔ دامتل ہمو وخت آیات مریک کہ عمر اٹی بھلو
بندغ اس چنائی ء حرکت کے۔

۷۰۔ براہوئی:- بے وسی ہزار بلہ بش کیک۔

دامتل داوڑ ہم پاننگ ” غریبی ہزار بلہ بش کیک“

بلوچی:- بے وسی بازیں کاراں ڈیسٹ۔ (بزدار، 1997ء، 33)

مسخت:- غریبی و بے وسی گل و میل آتالمہ، داہیت حقیقت نادر شانی و کیک کہ ہراوخت آغریبی و بے وسی انسان و تینا پلو پوڑاٹی ہلیک تو اوڑ کن راجی، معاشی و پین وڑانا چندی و نیل و ڈکھ آتے ہم و دی کیک۔ انتے کہ انسان ناگل آجھلا و نیل او نا (زر) معاشی و نیل و ہر اتم آ کہ انسان نا معاشی و نیل ایسر مریک تو او ناراجی و نیل آ کہ اگر کہ ایسر منگ کپس و لے کم ضرور مریرہ۔ اندا غریبی نابارواٹ چندی متل و وساہت یا بجازیک نن تون ساڑی او، ہر اکہ بیوسی و غریبی نابارواٹ پاننگا نو یا پاننگرہ۔ دُنکہ:- غریب نا قسمت کچ اٹی، غریب نا مسٹر پین اف، غریب نا بخت خونو کے، غریب و سیال اف۔ یعنی دامتل آتے ٹی نے وسی نا بٹ نظر بریک ہر اکہ چندی و میل آتے و دی کنگ نا سوب۔

(پ)

۱۔ براہوئی:- پارت تنگ۔

بلوچی:- پارت دلیغ۔ (مری، 2003ء، 45)

مسخت:- کس ۽ کس سے کن پانگ کہ فلانہ ناخیال و پام ۽ کیس یا فلانہ کاریم ۽ کیس۔ کلہوراہی کنگ، واسطہ تنگ۔

۲۔ براہوئی:- پال ناشونقی اُس ڈگی اس تو۔ (صابر، 1989ء، 33)

بلوچی:- چچر چوپ۔ سغ۔ (مری، 2003ء، 82)

مسخت:- داوساہت اسہ کنجوس اوبندغ اسے ناباروٹ پنی ۽۔ داکتہ ناسرجمی داوڑائی ۽ ”اسہ بندغ اس پوکن ڈھگی اس ہلکو سس سہب تو ڈھگی ۽ بیڑے ہمو تاس ٹی پال تے ہر فیئس کہ ناگمان اسہ گوگڑا اس بس ہندا پال تے ٹی تما۔ اونا ڈھگی پوسکن س پال تا شوئنگ اُست متوتے، گوگڑا نامنگ آن اودے گوگڑا نازی خار بس کہ انتے پال تے ٹی تما۔ ہر فے گوگڑاے کشتا مر خسا پارے آگہ داخہ پال ناشونقی اُس تو ڈھگی اس ہل۔

داوساہت ناکسہ ناباروٹ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر مون مُستی نوشتہ کیک کہ ”داوساہت ۽ چندیک دُہن ہم پارہ کہ ہمو ہمبل گوگڑاے پال تے آن کشتا پوشاتے، ولدا خسا پارے تے آگہ پال ناشونقی اُس ڈھگی اس تور تین کہ“

(صابر، 1989ء، 33)

داوساہت ہمو وخت آکس سے داپاننگ نی ”بھلو چچر چوپ اسے اُس“ یعنی اوحد آن زیات کنجوس و بنجیل مرے۔

۷۳۔ براہوئی:- پتہ پھاش کنگ۔

بلوچی:- پتہ پاش کنگ۔ (صابر، 2011ء، 14)

مسخت:- راز پھاش کنگ، ڈھکوک آہیت پانگ، کس سے ناز پھاش مخلوق پانگ، کس سے نابے عزتی کنگ، دابارواٹ اسہ متل اسہ کہ ”لکھ مف نے پتہ مرینے“ داڑے ”لکھ“ نامسخت زر (پیسہ) اگر کس تون پیسہ مف تو، پھوہیت اس اف، ولے پتہ نامنگ المی۔

۷۴۔ براہوئی:- ٹپاک نامون پھین پھین ء مونا ناتمہ۔ (براہوئی، 1979ء، 34)

بلوچی:- سیاہ انت، اسپت انت بن ء کپیت۔

(شاہوانی، 2012ء، 414)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسہ، دا وساہت ہمو وخت آیات مریک کہ کس اس وخت آن مالو بھاز بے صبری ٹی پگہ یا منہ ساعت مُست انا بارواٹ بھاز بے صبری ٹی ہرے۔ دا وساہت ناکسہ دا وڑاٹی ء کہ اسہ بندغ اس ہر اتم حجام آکاٹم شولفینگ کن کاہک تو حجام آن سوج کیک کنا ٹپاک مون او یا پھین۔۔؟ حجام پاہک تے مچہ صبر کر ٹپاک نامون او یا پھین، آخر مون آنا تہرہ۔ دا وساہت ناکسہ ء ڈاکٹر عبدالرزاق صابر نوشتہ کیک کہ۔

”خلق اسے ٹی اسہ بندغ اسے ناکسب حجامت کنگ دریش وچا تے شولنگ نس، اسہ وخت نس اسہ بندغ اس اوڑا بس کہ کنا کاٹم ء شول۔ ہندا حجامت کرو کا یعنی حجام اودے تولیفے۔ کاٹمے تے دیر خلک ولد انا تینا استرہ ء استرہ خل آتیز کنگ ٹی تما، دابا بھاز اشانی اٹ پارے ایلم زو کرک ای کا وہ کنے کاریم ارے آخر حجام استرہ دوٹی

بس اسہ وار پدا پٹاتے دیر خلکہ کہ ہنداڑتون تولوک آہمبل حجام آن ہر فیے کناٹپاک
 مونء یا پیہن۔۔؟ تو حجام کاٹم ئے تے دیر خلسہ پارے نی صبر کرک ٹپاک نامونء یا
 پیہن تینٹ مون آنا تمرہ خنسہ تا۔ (صابر، 1989ء، 34)

داکان بیدس ننے داوساہت اٹی اسہ قدامت (مٹکنی) اسے ناہم جوان وڑاٹ دَرک
 لگ۔ داوساہت انداخہ در مٹکن ء اے وخت آ آدینک ہم وجود اٹی بتو سس کہ
 ہمبل بھاز تلوسئی اٹ تیناٹپاتا مون وپیہنی نابارواٹ سوج کریکہ۔

۷۵۔ براہوئی:- پخیر ناٹچک نا اسہ ایلوتون لکپک۔ (سنگلزئی، 2006ء، 35)

بلوچی:- بینگ وپخیر بیخ۔ (مری، 2003ء، 42)

مسخت:- ٹچک نادا قدرتی فطرت ء کہ اوپخیر تو اسل ٹھپک۔ دامتل ء ہمو
 وخت پارہ کہ کس اس کس انادر سراسے نادشمن مرے یعنی اسہ ایلوتون ٹچک وپخیر نا
 مسال۔

۷۶۔ براہوئی:- پدپشت پچار کنگ۔

بلوچی:- باپشت ء گوشگ۔ (صابر، 2011ء، 6)

مسخت:- پچار کنگ، غیبت کنگ، چغلی کنگ، بدخواہی کنگ۔ پدپشت
 بر خلاف ہیبت کنگ۔

۷۷۔ براہوئی:- پد گام (عزیز آبادی، 2020ء، 59)

بلوچی:- پد گام۔ (دشتی، 2017ء، 241)

مسخت:- دا اسہ شرک پال اسے۔ کس اس اگہ مسافری اسے کن جاگہ اس سر ہلے تو اونا پداٹ کس اس توار کے ”ہرانگ کاسہ۔؟“ اندا ”ہرانگ کاسہ“ کنگ آن اوبندغء بھلوملال اس بریک اونا اُست اٹی دا کرک تمک کہ ای ہر اسفر آہر اکاریم کن ہنگ ٹی اُٹ اوکاریم کنا مفک۔ او تینا سفر نانیت ء پر غسا پدی ہڑ سنگ۔ دا شرک پال آن دا مسخت دوئی کنگ کہ مسافر کن اینو سفر کنگ کن جوان اف، مسافر اندا خیال یک کہ اگہ ای تینا سفر ء اینو مون مستی برجاتھاٹ تو کنے نسجان اس مریک یا ای ہر مسخت کہ سفر آرادہ اٹھ، او مسخت پورومفک۔ انتے کہ اونا پداٹ توار مس کہ ہرانگ کاسہ۔؟ یعنی او ”پدم گام“ مس۔

۷۸۔ براہوئی:- پڑی پڑی دریاب۔ (نگلزی، 2006ء، 37)

بلوچی:- پڑی پڑی دریابونگ۔ صابر، 2011ء، 17)

مسخت:- اُمیت نادر وازہ غاتا یلہ منگ، اسہ چنکو گڑا اسے نامنگ آن بھلو گڑا سے نا یقین منگ۔

۷۹۔ براہوئی:- پٹی آہر فیروپی درکارٹی بریک، اوکڈ کرے تے۔

(شاد، 129، 2010)

بلوچی:- پٹی ۱۷ رگشت اش کہ تئی گوت دوائے، کنڈے گنت۔

(رگام، 105، 2017)

پٹی ۱۷ گو شمش تئی گو درمان انت برت گڈے گرت

(صابر، 2011ء، 10)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس تون کاریم اس تھے، ولے اوبندغ داگر اٹی مرے کہ کن تون ہم فلانہ ناکاریم تمک۔۔؟ انداگر اٹی کاریم ۱۷ کننگ کن آؤتو کیک ولے او تل ول کر سہ اینوپگہ کیک، نیٹ او کاریم ۱۷ کپک۔ دُن انگابندغ آتے کن دامتل پاننگ کہ ”فلانہ پٹی ناپی مس“ پٹی آہر فیروپی درکارٹی بریک، اوکڈ کرے تے۔

۸۰۔ براہوئی:- پٹی ۱۷ سوتا ٹو کوننگ۔

بلوچی:- پٹی ۱۷ گوژدے چاری۔ (صابر، 2011ء، 10)

مسخت:- دا اسہ متل اسے، دا ہمو وخت آپاننگ کہ کس اسے ناکس آن پت (اعتبار) ختم مرے یا اونا عادت آتا سوب آن کس اوڑاپت کنگ کپک۔ بے پت سمنگ آن پد ہم کس اس اوڑاپت کیک تینا گڑاے اوڑ تون امانت تحک، یاتینا گڑا نا رک و پام کن اودے پارت کیک تو دامتل یات مریک کہ ”سوتا ٹو ہو پٹی ۱۷ کریس“۔ اندا متل ۱۷ براہوئی زبان نابزرگ شاعر شاہ بیگ شید ایتنا شاعری ناسخ جوڑ کرینے۔

پلے زور آور
پٹھی ۽ سوتا ٹو هو
نی کیسه باور

(شیدا، 2009ء، 35)

☆☆☆

۸۱۔ براہوئی:- پغٹ پارے کنابا دیرائی گٹ ۽۔ (بنگلزئی، 2006ء، 35)
پغٹ آن ہر فیر کہ ناتوار انتے بٹک؟ پائے با کنادیرائی گٹ ۽۔
پغل ۽ گوشته ٹوک تہ بازاں پروف مس آفیں۔
(مری، 2003ء، 52)

مسخت:- کس سے نازوم خلیس آن یا اسہ پین مجبوری اسے آن تینا
اُست اناہیت ۽ پاننگ کپ و تینا داچپ مننگ ناسہ بہانہ اس کے۔

☆☆☆

۸۲۔ براہوئی:- پوتی پٹنگ۔ (بارانزئی، 2019ء، 108)
پوتیانی پٹنگ۔ (رگام، 2017ء، 110)
مسخت:- داہجازی اسے، گلہ کننگ، وخت اناہیت آتے یات مننگ۔

☆☆☆

۸۳۔ براہوئی:- پیر مسٹس میر متولیس۔ (موج، 2015ء، 24)

بلوچی:- پیر بے، میر نہ بے۔ (خان، 2010ء، 41)

مسخت:- دامتل ہمو میر، ٹکری، سڑدار و نواب معتبر و کماش آتا بارواٹ

ء کہ اوداسکان تینا ناسرپندی و نادانی ناسوب آراج ٹی اندنو کاریم کیرہ کہ اوفکاریم و حرکت آن تیوی راجء یا بندغ اسے فاندہ ناجاگہ غانسحان اس مرے۔ خلق ناکمash آتے خلق نامخلوق دستار خواجہ کیک، ولے ہراتم دستار خواجہ علم و دانش آبشت مریک تو اوڑکن دامتل یات مریک کہ ”پیر مسٹس میر متولیس“

۸۴۔ براہوئی:- پیر پٹ۔ (عزیز آبادی، 2020ء، 72)

بلوچی:- پیر پٹ بونگ۔ (صابر، 2011ء، 20)

مسخت:- بزرگ اسے ناپٹوک، بزرگ اسے نابدعائے ہر فوک، ناپرمان، بے رغام،

لونڈ، لوفر، بے پیچا۔ دا بجازی آن نن دا اندازہ بھاز جوان خلنگ کینہ کہ ننا مخلوق

ناسخت و عقیدہ پیر و بزرگ آتے آ اول سر آن مسنے و بزرگ نابدعائے آن تینا خللیس

ناہم درشانیء کرینن۔ اگر اینو ہم کس اس ناپرمان، بے رغام یا گندہ خاکسب اٹ اختہ

مرے تو او دے راج اٹی ”پیر پٹ“ پاننگ۔

۸۵۔ براہوئی:- پیر مارتوزائیفہ پلپک (شاد، 2010ء، 128)

یا، پیراگہ چُناتتو، زائیفہ اڑسیدک۔

بلوچی:- پیر (زیارت) اگن چک نہ دنت، جن ء نہ بارت۔

(رگام، 2017ء، 120)

مسخت:- ہر اتما کہ وئیل اس ودی مریک تو او وئیل نا ایسری کن مذہبی سخت و عقیدہ ناسیبوئے ہلنگ، داردات مخلوق پیر، سید و ملا تیا دم تا ویز ہلنگ کن اندا او میت تون کاہک، تاکہ دا وئیل ایسر مرے۔ ”پیر مارتوزائیفہ پلپک“ دا اسہ وساہیت اسے کہ اسٹ اس اندا او میت تو پیر (بزرگ اسے نادر گاہ) اسے کاہک، اگر اونا وئیل ایسر مس تو بھاز جوان اگر متو تو پین، ہچو نسحان اس اف۔ دامتل اٹ اُمیت کنگ نادر شانی ء۔

۸۶۔ براہوئی:- پیسہ شیر ناخف اٹی ء۔

بلوچی:- زر شیر ء پونز گپتہ (شاہوانی، 369، 2012)

مسخت:- دامتل آن داعیان مریک کہ پیسہ نا کٹنگ زور اس خو اہک۔ دابارواٹ دا متل ہم ساڑی ء کہ ”پیسہ ء زور اس اتیک“ دامتل نامسخت دادے کہ تاکہ انسان محنت و خواری کتنے ہمو وخت اسکان پیسہ نا بنگ بھاز مشکل ء، ہر اوخت کہ انسان محنت و خواری کپ ہمو وخت اسکان پیسہ شیر ناخف یا بامس اٹی ء۔ دامتل نامسخت دا بنگ کہ بیدس محنت و خواری آن پیسہ نا بنگ اسئل ناممکن ء۔

۸۷۔ براہوئی:- پیل ستر تھے گوڈس دیرارے تہ (براہوئی، 36، 1979)

بلوچی:- پیل ستر پیر بیت انگت صد ہشتہر بارانت

(شاہوانی، 371، 2012)

مسخنت:- اگہ کس اس داکان مُست ہزگار یا اسہ طاقت ورو سبرء بندغ

اس مسنہ۔ ولے او اینو نیزگار ونزورے۔ واہم اوٹی ہمو ہستی، مرہ و طاقت انداخہ در

ساڑی ارے کہ او کس اسے آہری اف۔ اندن انگا بندغ آتے کن دامتل یات

مریک کہ ”پیل ستر تھے گوڈس دیرارے تہ“

۸۸۔ براہوئی:- پیل توریسہ تودروازہء بھلن کر۔ (شادء، 2010ء، 128)

بلوچی:- پیل ء دارے رد گاہ ء پراہ کن۔ (رگام، 2017ء، 122)

مسخنت:- دامتل اٹی سگھ و سینہ برداشت و جیرت ناکلہو او دیم ء۔ اگہ کس زندانا اسہ

بشخ اسے ٹی کاریم اس کنگ ء، پینخین اٹ او کاریم اٹ چندی ویل آک ہم اریریا بریرہ

کارہ۔ ولے حکمت اندا ٹی ء کہ او ویل آتا مقابلہ کن برداشت آن کاریم ہلوئی مریک

۔ دارداٹ اگہ بندغ اٹی برداشت ناسگھ و سینہ متو تو او کاریم مون مُستی مجال ء کہ بود

کے۔ اندا سوب آن پارہ کہ اگر ”پیل توریسہ تودروازہء بھلن کر“ داڑے دروازہ

ء بھلن کنگ ناست ء بھلن کروئی ء۔

۸۹۔ براہوئی:- پیماز کنپہ با آن ناگند بنگ۔ (شاد، 2010ء، 35)

بلوچی:- پیماز ورے، دپ بونکت۔ (لقمان، 2010ء، 68)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس اگہ غلط اوکاریم اس کیک توراج اٹی
اوناپن جوان ہلنگیک۔ اندن کس اس گندہ اوکاریم اس کیک تو او دے داپاننگ کہ
پیماز کُنسیہ تو با آن ناگند بریک۔ پیماز کنپہ با آن گند بنگ۔

ہر اسٹ نے آن اینوغاؤ کیک۔

کُنکنس پیماز باناگند کیک۔ (سلام، 2017ء، 35)

بندغ اس گندہ اوکاریم کس کیک توراج اٹی پن تے گندہ ہلنگ۔

۹۰۔ براہوئی:- پیہن آٹپرنی پیہن پٹ پٹنگ۔ (شاد، 2010ء، 130)

بلوچی:- آرت وپٹ کنغ۔ (مری، 2013ء، 12)

مسخت:- کس اسے اگر اسہ کاریم اس کروئی مف یارضا و مرضی تے مف گڑا او بیرہ
بہانہ کنگ ناکاریم ہلیک، او دنیا ناچندی دلیل آتے ہم پیش کر ساہیت آن ہیت
کتے۔ اندا موقع غا پاننگ کہ ”نی ٹپراٹ پٹ پرننگ ٹی اُس“ دابارواٹ اسہ پین
متل اس ہم ارے ”رر ورضا نواف توڈیہہ ءبام کپہ“

(ت)

۹۱۔ براہوئی:- تاس اس دیرناگن سد سال وفا کر۔ (بارانزئی، 2019ء، 38)
 بلوچی:- یک تاس ء آپ بور سد سال بکن وفادار۔
 (بزدار، 2020ء، ارٹمیکو وار، 6)

تاس ء آپ سد سال وپا۔
 دامتلی اٹی داگرٹانادرشانی ء کہ آگہ کس اس کس سے آاسہ چنکو
 مسخت:-
 تورو (احسان) اس ہم کرے تو او تورو ء، بچو وخت اس گیرام کپ، انسان نازند سد
 سال اسکان مُشکل مری ء۔ دامطلب دا کہ بندغ کس سے آاسہ چنکو تورو اس ہم
 یک اودے تیوی زند وفا کروئی ء۔

☆☆☆

۹۲۔ براہوئی:- تُغ مَرک اسے۔ (سنگلزئی، 2006ء، 32)
 بلوچی:- وَا ب ء معنامرک انت۔ (صابر، 2011ء، 182)
 مسخت:- ہر اتم آ انسان خاچا تو او ناماس آ او نا پچا ء ہم کس کے اودے بچ
 خبر تمپک۔ اندا خاطر آن دامتلی پاننگ ”تُغ مَرک ء گرٹاسے“

☆☆☆

۹۳۔ براہوئی:- تولہ زوالی ہر فی شار آمون کیک۔

(موج، 2015ء، 27)

بلوچی:- تولگ ء بد بحتی زوریت، شہر ء کیت۔

(رگام، 2017ء، 139)

مسخت:- دامتل ء ہموخت آ مخلوق یات کیک، ہراوخت آ کس اس داسر پند ہم مریک کہ ای ہراکاریم ء کنگ اٹ اوکاریم ناپداٹ اسہ بھلو و نیل اس ہم اودیم مننگ کیک۔ ولے اوکان پد ہم ہموکاریم ء کنگ خواہک، رضاپہ رضاتینا آ مخی ناسوب آن تینے اسہ و نیل اس ٹی شاعنگ، یا اسہ جنگ اس ٹی حق و ناحق نیام تھے۔ یقین اٹ دامتل ہموخت آراج اٹ پانگانے ہراوخت اسہ تولہ اس خلق اسے ناکنڈ آمون کرینے۔ ہرا تم تولہ خلق ناکنڈ آمون کرینے تو خلق والا ک اوڑتون جو انوکاریم کتنو۔

۹۴۔ براہوئی:- تینامٹ تینٹ مننگ۔

بلوچی:- وتی مٹ وت بیگ (مری، 2003ء، 207)

مسخت:- اوڑآن بار پین کس اس مف، تینامسال تینٹ، بے مسال، بے

مٹ، گچین۔

وطن نامٹ اسل اقل و طن زیبا وطن تے ٹی

وطن زیبا غاد نینا نارے بھل اس چمن تے ٹی۔

(عزیز آبادی، 2000ء، 34)

(ٹ)

۹۵۔ براہوئی:- ٹٹ کنگ۔

بلوچی:- ٹٹ کنگ۔ (دشتی، 2017ء، 388)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسہ۔ ہرانا مسخت گمر کنگ، فخر کنگ،
مینگار منگ، تینے بھلن ہلنگ، وڈائی کنگ۔

☆☆☆

۹۶۔ براہوئی:- ٹر ٹر کنگ۔

بلوچی:- ٹر ٹر کنگ۔ (رگام، 2017ء، 145)

مسخت:- بے فادہ ہیبت کنگ، سسکی کنگ، ربودنگ، رٹنگ۔

☆☆☆

۹۷۔ براہوئی:- ٹگی ٹوری کنگ۔

بلوچی:- ٹگی ٹوری کنگ۔ (رگام، 2017، 146)

مسخت:- دا بجازی نامسخت، پچی کنگ، حق وناحق بہانہ کنگ، چم کنگ۔

☆☆☆

(ج)

۹۸۔ براہوئی:- جت پت کنگ

بلوچی:- جت پت کنگ (رگام، 154، 2017)

مسخت:- کوشت کنگ، جہد کنگ، مٹاماری کنگ، ساہ ء بجفنگ، وئیل و مصیبت
آتے تون جنگ تنگ، ہلہ ہلہ کنگ۔

☆☆☆

۹۹۔ براہوئی:- جگر دیر منگ۔

بلوچی:- جگر ء آپ بونگ۔ (رگام، 155، 2017)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ ہرانا مسخت، اُست ٹپ منگ، آزار منگ، محنت و
خواری کنگ، زند خواری منگ، جمارے خواری ٹی تیر کنگ۔

☆☆☆

۱۰۰۔ براہوئی:- جک جواب۔ (عزیز آبادی، 26 اگست 2020ء)

بلوچی:- جور جواب بونگ۔ (صابر، 2011ء، 39)

مسخت:- حاضر جواب، موقع نازی آ جوان تنگ، بے لحاظ، بے خاطر، تینا ہیبت
ء مقابل کنگ کس ناراض مرے یا خوش۔؟

☆☆☆

۱۰۱۔ براہوئی:- جنگ جنگِ آخر۔ (براہوئی، 1979ء، 38)

بلوچی:- جنگ جنگِ آخر۔ (صابر، 2011ء، 39)

جنگ جنگ دے روشے ہیر۔ (مری، 2003ء، 74)

مسخت:- اخس کہ جنگ مرے آخر پد تہ خیر، جنگ اخس کہ مرغن مریک ہموخہ
چیرٹیک و اہم پد تہ خیرے۔۔

۱۰۲۔ براہوئی:- جنگ متکن آچچ۔ (سنگزئی، 40، 2006)

بلوچی:- جنگ کو ہنیں گدے، کس نزانت کجا جاگہ ء دریت۔

(رگام، 157، 2017)

مسخت:- جنگ ء دا خاطر آن متکن آچچ پاننگ کہ اودے اّس چّس او ہموخہ
ہڑنگسہ یک۔ حکمت اندائی ء کہ جنگ انا عمرے ودفوئی اف اخس کہ مرغن مریک
ہموخس کوش آک بش مریرہ۔ جنگ ہرے پہ زواس ایسر مرے تو زبرے۔

۱۰۳۔ براہوئی:- جنگ ء بش کنگ۔ (سنگزئی، 2006ء، 112)

بلوچی:- جنگ ء پاد کنگ۔ (رگام، 2017ء، 158)

مسخت:- شیطانی کنگ، فساد ودی کنگ، اسہ ایلوئے تین پہ تین جنگ تنگ،
داجازی ہمو بندغ نابارواٹ پاننگ ہر ا جنگ ء بش یک یا چھک۔

۱۰۴۔ براہوئی:- جنگل اٹی خاخرلگا، بارن پالن کُل ہُشنگرہ۔

(موج، 2015ء، 32)

بلوچی:- آس کپیت ترء حُشک نہ زانت۔ (رگام، 2017ء، 16)

مسخت:- ہر اتم راج اٹ اسہ و نیل اس ودی مریک تو او و نیل اٹی راج ناہر بندغ و نیل آتا گواچی مریک، وخت اس اندن ہم مسنے کہ اسہ بندغ اسے ناسوب آن تیوئی راج و نیل آتا گواچی مسنے، مسال ناوڑاٹ اسٹ اس دُزی اس کیک تو تیوئی خلق نابندغ آتے سرکار شک نابنات آحق و ناحق دزگیر کیک۔ یا قدرتی ءُ آفت یعنی زمی جُم، ڈکال، ڈاکی یا پھر و سیلاپ آتا سوب آن تیوی شار ویل آتا گواچی مریک۔ انداموقع غاداپاننگ کہ ”جنگل اٹی خاخرلگا، بارن پالن کُل ہُشنگرہ“

☆☆☆

۱۰۵۔ براہوئی:- جواب کنگ۔ ”دوے تینا او بڑا خستک جواب کیک“

(عزیز آبادی، 2020ء، 70)

بلوچی:- جواب کنگ۔ (رگام، 2017ء، 160)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے، ہر انا مسخت۔ زور زبردستی کنگ، پین ناحق

ء کیرغ خلنگ، زور اکی کنگ۔ تینا طاقت ءُ نشان تنگ۔

☆☆☆

۱۰۶۔ براہوئی:- جی و جان کنگ۔

بلوچی:- جی و جان کنگ۔ (مری، 2003ء، 74)

مسخت:- عزت تنگ، مہر و مابت کنگ، شرف تنگ، دوست بنگ۔

☆☆☆

(ج)

۱۰۷۔ براہوئی:- چار دست کنگ۔

بلوچی:- چار دست کنگ۔ (مری، 2003ء، 91)

مسخت:- نت ء آٹف کنگ، لوڑ کنگ، اشٹاف و خلیس آن نرنگ، چار پیادہ کرسہ
دیننگ۔

☆☆☆

۱۰۸۔ براہوئی:- چپ چوٹ ء ہیت کنگ۔

بلوچی:- چپ ء چوٹیں گپ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 167)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے، ہرانا مسخت بے وڑ ء ہیت کنگ، ربودنگ، آڑداوہ
کنگ، غصہ ناحالیت اٹ ہیت کنگ، بے مسخت گپ کنگ۔

☆☆☆

۱۰۹۔ براہوئی:- چپی کوڈونا کاریم۔

بلوچی:- چپی دست ء لیوسنغ۔ (مری، 2003ء، 82)

مسخت:- ہمو کاریم کہ اودے بھاز آسانی اٹ کس اس کنگ کے۔ مسال کن داکاریم
تو کننا چپی کوڈونا کاریم۔

☆☆☆

۱۱۰۔ براہوئی:- چٹ و تاویت کنگ۔

بلوچی:- چٹ و تاویت کنگ۔ (مری، 2003ء، 84)

مسخنت:- کس سے سحر جادو کنگ۔ دشمنی کنگ، بدی دار مننگ، کستی مننگ، کس سے خوافنگ، جادو کنگ۔

۱۱۱۔ براہوئی:- چٹ ہراکان اشنک ۽ ہموکشک۔

بلوچی:- سادچہ بارگیس ہند ۽ سدی (صابر، 2011ء، 102)

مسخنت:- کس اس مالو آن نیز گاری، غریبی و بزگی ناگو اچی مرے تو ناگمان اودے مال و مڈی یا جان انا تاوان اس رسینگے ولے تاوان نا پوروائی ۽ کنگ کپ۔ اسہ تو او نیز گار ۽ ایلو کنڈ آن او نا نسجان مرے، گڑ اند اوخت دامتل پاننگ ”چٹ ہراکان اشنک ۽ ہموکشک“

۱۱۲۔ براہوئی:- چراغ ناماس ہمیشہ تہار مہ ۽۔ (شاد، 2010ء، 132)

بلوچی:- چراگ وتی کر کش ۽ رُژناہ کنت، بلے جندے تہاری ۽ بیت۔

(لقمان، 2010ء، 26)

مسخنت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس پین کس سے آسراتی و آسود ہی تننگ یا او نا زند ۽ روشن کنگ کن جُہد کوششت کے، ولے او نا چند انا زند بد حالی و تہار مئی تا مدام گواچی ۽۔

۱۱۳۔ براہوئی:- چُرت خلنگ۔

بلوچی:- چُرت جنگ۔ (رگام، 169، 2017)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ ہرانا مسخت، وئیل اسے ناہڈوٹی ہنگ، فکر کنگ، گرتی کنگ، حیرانی و پریشانی ٹی سوچ خلنگ تین تون تینٹ ٹک خلنگ۔

۱۱۴۔ براہوئی:- چک و تاڑ کنگ۔

مسنوما یوس او بھلا تاتیناڈ و تیان

جوش اٹی ورناتا اینو چک تاڑے چارمہ کنڈ

(صابر، 2002ء، 123)

بلوچی:- چک و تاڑ کنگ۔ (مری، 2003ء، 83)

مسخت:- دا بجازی نا مسخت۔ مڑ کسائی، ہنگ تونگ، ہل و تو، دُو ء زچک منگ (دست و گریباں)

۱۱۵۔ براہوئی:- چک و چوری کنگ

بلوچی:- چک چین کنگ، (مری، 2003ء، 85)

مسخت:- قتل کوش کنگ، قتل عام کنگ، ظلم و تادی کنگ۔ خاہوت نا خاہوت ء مرگ نا گواچی کنگ، زلم نا بازار ء باسفنک۔

۱۱۶۔ براہوئی:- چُناتا کہ اوغتن اے، لمہ پال تفک تہ۔

(براہوئی، 1979ء، 40)

یا، چُنا ہو عک کہ لمہ خدایتک تے۔ یا چُنا ہو عچک لمہ خد تفک تے۔

بلوچی:- چک کہ نہ گریت، مات ئے نہ میچینیت

(رگام، 2017ء، 169)

مسخت:- دامتل ائی دا حکمت اودیم ء کہ ہر اوخت اسکان کس تینا و نیل نا ایسری کن تینٹ نٹ و دو خلتنے ہمو وخت اسکان و نیل آتا ایسری بچ منگ کپک۔ دامتل ائی جہد و کوشت نا فلسفہ ء بیان کننگانے۔ پارہ کہ ہمو وخت اسکان کس نا حالیت بدل منگ تا کہ او تینٹ تینا حالیت ء بدل کننگ کن کوشت کپ۔ اندا بارواٹ اللہ پاک قرآن شریف ائی پاک۔

انّ اللہ لا یغیر ما یقوم حتیٰ یغیر واما با نفسم۔ الرعد، آیت ۱۱۔ بدل:-

بیشک اللہ بچو قوم اسے نا حالیت ء بدل کپک، ہر اوخت آ او تینٹ تینے بدل کپک۔

(ح)

۱۱۷۔ براہوئی:- حالی احوالی مننگ۔

بلوچی:- حالی احوالی بوئیگ۔ (صابر، 2011ء، 54)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ اسہ ایلو تون ملنگ، اسہ ایلو تون ہیبت و گپ کنگ، مجلس کنگ، کچاری کنگ، درستی راستی مننگ، سربن کنگ، اسہ ایلو نا حال حقیقت آن معلوم دار مننگ، اسہ ایلو تون سلاہ و سوج کنگ، بانڈار کنگ۔

☆☆☆

۱۱۸۔ براہوئی:- حرکت ٹی برکت ارے۔ (ننگلزی، 2006ء، 42)

بلوچی:- حرکت کنت، برکت۔ (رگام، 2017ء، 194)

مسخت:- دا بجازی ٹی جہد و کوششت ناکلہو او دیم، ہر اوخت آکہ جہد و کوششت آک برجامریرہ تو سر سوبی و برکت نافر اوانی المی۔

☆☆☆

۱۱۹۔ براہوئی:- حیاخن ناسہ پڑی اسے سلہ یاتمہ۔ (شاد، 2010ء، 42)

بلوچی:- حیا پٹے آپ انت کہ چٹان انت۔ (رگام، 2017ء، 198)

مسخت:- حیا شرم اسہ احساس اسے ہر اتم آدا احساس انسان آن ختم مس تو اونا پدی بنگ بھاز مشکل۔ ہر اتم آدا احساس کس اسے ٹی متو تو او ہر راجی گند ہی تے کنگ آودے، ہچو لچ و میار اس مفک۔

☆☆☆

(خ)

۱۲۰۔ براہوئی:- خاچو کا تامل مہی نر کیک۔ (بنگلزئی، 73، 2006)

یا، خاچو کا آرتائمی نر کیک۔ (صابر، 1989، 43، 43)

بلوچی:- وہادیں مڑء مہی نرئیں۔ (بزدار، 264، 1997)

شومء پَس نر کاریت ء جن جنک۔

(رگام، 339، 2017)

و پنگلیں مردء میس نر کاریت۔

(خان، 2010، 48)

مسخت:- قلندر ناکا کل، جان بڈ، جان کابل آک زندنا ہر بشخ ٹی مدام بے سوب او، دا
وساہت ہم اسے بے واک اسے ناباروٹ ء۔ دا وساہت ناکسہ ء ڈاکٹر عبد الرزاق صابر
تینا کتاب ”شاہی خروار“ اٹی داوڑ بیان کرینے۔

”اسے وخت اربندغ ہنار پڑی سے آن اسے اسے میئی ہلکر، ہڑتوما میہیک بلیف
کسر، کسر ٹی بسر شام تما۔ ہڑتوماک خاچار۔ نن نیمہ غاسٹ تا سما کرے تو خنا کہ
میہیک پینگنو، او ہناتینا مہی ء ہڑتو او نایمی نر کر یس و ایلو بندغ نامادہ او پچی اس
ایس۔ او ہوشیاری کرے نر انکا پچی ء او نایمی نامون آتخا، مادہ انگائے تینا میئی نامون
آتخا، ہڑے اسے آہے بندغ ء بش کرے پارے بش مرک کہ میہیک پینگنو۔ او
بندغ بش مس ہناتینا میئی نا پچی ء ہڑ او نازنس، پارے کنا مہی نر کرینے، تو دا بندغ
پارے کہ ”خاچو کا آرتائمی نر کیک“ (صابر، 1989، 43، 43)

اند او ساہت ء شاعر تینا شاعری ٹی داوڑ بیان کرینے۔

ارف تینا بڈء

نرکیک خاچو کا تا میہی

دے ٹک ناندے۔ (شیدا، 2009ء، 67)

دہن انگا آخ و جان بڈ آتا جان بڈی آن اینونا بندغ آتے کن نئے بیرہ اسہ وساہت و
مخواسے بلکہ جہد و ہمت یا ہوشیاری ناسہ گچین ء سخ اس ہم ارے۔

۱۲۱۔ براہوئی:- خاخر ہراڑے لکیک ہمو جاگہ ء ہشک۔ (بنگلزئی، 2006ء

، 49)

بلوچی:- زمین ہما جگہ ء سُچیت کہ آس ء پرانت (سُچیت ہما ہند کہ آس

روک انت)۔ (رگام، 2017ء، 290)۔

ششیت ہواں ہند کہ آس بیلٹی۔ (مری، 2003ء، 144)

ششی ہماں ہند کہ آروخ بیٹ (بزدار، 142، 1997)

مسخت:- ہر ابندغ دژدو غم تا گواچی ء، تو اودے تینا ڈکھ آتا بھاز جوانی اٹ احساس
ء۔ اونا دژدنا تہوش ء پین کس اس ء داخہ محسوس مفک، داخس کہ اود دژد ء خواجہ
محسوس کیک۔ دادژد نو یکل اسہ بندغ اسے نامرے یاتیوی راج یا تینا سر زمین نا
مرے، اندارد اٹ ہراوخت آبلوچستان نا علاقہ چاغی ٹی ہرا ایٹی آدھما کہ مس تو
شاعر تینا اجتماعی آدژدے اندامتل ٹی شاعری نادر و شتم تھنے۔

”ہراڑ خاخر اس لگے ہمو جاگہ ہشنگ تو

ٹکاہ ایٹم نامس اوڑے ہمو مش کپ تمانے“ (عزیز آبادی، 2000ء، 48)

یخین اٹ ”ہراڑے خاخر لگ اک ہمو جاگہ ہشنگ اک“

۱۲۲۔ براہوئی:- خاخر ۽ کسفننگ۔ (بنگلزئی، 113، 2006)
یا، خاخر آویر شاعنگ۔

بلوچی:- آس ۽ آپ جنگ۔ (رگام، 2017ء، 13)
مسخت:- دا بجازی ٹی جنگ ۽ خاخر نامسال اٹ تنگانے۔ ہرانا مسخت، جنگ اسے
ایسر کنگ اٹ کس تینا کڑد ۽ اداکے، خیر کرفنگ، پلیسی کرفنگ، اسے ایلو ۽ شیر و شکر
کرفنگ، ہڑتو ماتا نیام اٹ بخ اوویر شاعنگ، خاخر کسدنگ۔

۱۲۳۔ براہوئی:- خت کنگ۔

بلوچی:- حت کنگ۔ (صابر، 2011ء، 54)
مسخت:- خواننگ ۽ ایسر کنگ، ختم کنگ، کتاب ۽ خلاص کنگ، خواننگ ۽ پورو کنگ،
خواننگ ۽ چٹفنگ، کلام پاک ۽ خت کنگ۔ ولے دا بجازی گیشتر کلام پاک ۽ خواننگ و
ختم کنگ کن پاننگ۔ مسال:- ”عبدالسلام کلام پاک ۽ خت کرے“

۱۲۴۔ براہوئی:- خدا کم روز کیک، بے روزی کپک (شاد، 2010ء، 134)

بلوچی:- اللہ کم روزی کنت بلے بے روزی نہ کنت

(خان، 2010ء، 36)

مسخت:- مومن آتا دا عقیدہ و سخت ۽ کہ اللہ پاک ہر حال اٹی تینا بندغ ۽ روزی
ایک۔ اللہ پاک قرآن شریف ناسورۃ الجمعہ ناگڈیو (یعنی یانزدہ میکو) آیت اٹی
ارشاد کیک کہ ”واللہ خیر الرازقین“ اللہ پیشک رزق (روزی) تروکائے۔ ایت
نابابت اٹ دا متل ہم پاننگانے کہ اللہ پاک بے روزی کپک، ولے کم روز ضرور
کیک۔ دا بارواٹ اسے پین متل اس ہم نن تون ساڑی ۽ کہ ”لنگڑ آتا قبرے
دیر خنانے“ (بنگلزئی، 2006ء، 77) یعنی لنگڑی آن کس کستنے۔ دا متل ٹی اُمیت و
یخنین ناجوزہ خاک در شان ۽۔

۱۲۵۔ براہوئی:- خُدا تِس پیر پِشوان مَف۔ (شگلزئی، 2006ء، 49)

بلوچی:- خُدا داتگ اگس پیر (حاکم) پِشوماں نہ بیت۔

(رگام، 192، 2017)

مسخنت:- داوساہت ہمو وخت آپاننگک کہ بندغ اسے مفت گراس دوبرے ولدا
اوڑان پلنگ ۽ یام مے۔ داوساہت ناکسہ ۽ ڈاکٹر عبدالرزاق صابرتینا کتاب ”شاہی
خروار“ اٹی داوڑ بیان کرینے:-

”کور و پخیر اس خلق اسے ٹی ہنا۔ ہمو خلق انا بند غاک او پیر نامرید نسر، کور بیوس ارا
ارانا مون آپیر انا پن اٹ اللہ ہو کر یکہ۔ وا مخلوق، کس وٹوس، کس خفوس، کس
چنکس غلہ انا ہیسر پخیر ناخیری ناپلو آشاغارہ، جو ان سٹ اس غلہ نا مچ کرے نیمروچ
مس ہناد مدرینگا۔ مسیت نا ہجرہ ٹی، تاکہ نیمروچ ناپارے ہنداڑے گدریفیو۔

ہجرہ ٹی ہنا تو خیری ناتے پلونا گرینگ ملینگا ہراڑان او ناپنڈو کاغله غاک شولنگار۔ ولے
اودے ساگتو، غلہ غاک تے نیمہ غان زیات شولنگار، جندتہ ہجرہ ناکج آتوس بڈے تینا
ہموڑے تنخا، اوکان پدزر اس لیٹا ولد انا سما کرے، دوتہ دانگ پینگ بٹے تو خنا ہجرہ ٹی
غلہ غاک تالان ۽۔ سخت خوش مس کہ خداڑے مہربان مس مدان مدان آغلہ
غاتے کرینگ ۽ شروع کرے جو ان گل ۽ تا اسہ جاگہ غا مچ کرے ولد انا ہنا کہ مست نا
غلہ غاتے ہتیو، تاکہ اوتے ایفتے اوار کیو، ہرا تم خیری ۽ ہر فے ہے مالو ناغله غاک بھاز
کم مستوسر، انتے کہ کل تاڈغار آشلنگا نسر، آڑسندہ اس کشتاپارے۔

خدا توتس ولے پیر پِشوان مس“ (صابر، 1989ء، 45)

پخیر ناند آسہ براہوئی و بلوچی زبان اٹ وساہت اس مس۔

۱۲۶۔ براہوئی:- خرما غریب نامیل ء گئے ہم پن تے بدنام ء گنپ بدنام ء۔

(القادری، 2012ء، 22)

یا، خرما گئے ہم پن تے بام ء گنپ ہم پن تے بام ء۔

(براہوئی، 42، 1979)

بلوچی:- گرک وارت یا نہ وارت، دپ ءے خونین انت

(رگام، 2017ء، 392)

مسخت:- دا اسہ مثل اسے نادر و شمش اٹ راج اٹی تالان ء۔ آگہ کس اس اسہ و اس راج اٹی بام مس تو اونا پن عمر زندر راج ٹی گندہ ہلنگ۔ دنکہ خرمانا مسال ء کہ ”خرما غریب نامیل ء گئے ہم پن تے بدنام ء گنپ بدنام ء“

۱۲۷۔ براہوئی:- خرمانا چوری خرما مرک۔ (بارانزی، 2019ء، 50)

بلوچی:- گرک ء چک سگرگ بیت۔ (رگام، 2017ء، 392ء)

مسخت:- دا قدرت نا قانود ء کہ ہر گڑ اتینا فطرت تون گندوک ء۔ آگہ کس اسے ناباہ پیرہ یا اونا بن ڈاڈا اس طب اٹی توند، تیز و شتاب مسنے تو اونا مار یا نواسہ غاتے ٹی ہم ہمو عادت و خصلت ساڑی مرک۔ آگہ اند اوڑاٹ خرما تیز توند و طاقت نا خواجہ ء، اندن اونا چوری ہم اوڑان بار ء۔

۱۲۸۔ براہوئی:- خط بروت منگ۔ (سنگزئی، 2006ء، 114)

بلوچی:- خط بروت بونگ۔ (رگام، 2017ء، 200)

مصححت:- دابجازی اسے داہمو وخت آپانگ کہ کس اس پوسکن ریش و بروت کے، بروت آک تے پوسکن مونی کیر، ورنائی نابنائی دور، تریل، ریش و بروت، بانگو تہ بانگ تنگ۔ گند آتے ٹی دیر شاعنگ۔

۱۲۹۔ براہوئی:- خف بامس کنگ۔

بلوچی:- پونزو گوش کنگ۔ (صابر، 2011ء، 18)

مصححت:- نیاڑی نرینہ نارضامندی آن ہرا گندہ غا حرکت یعنی سیاہ کاری اس مریک تو داراج کن اسہ بھاز بھلو گندہ ئی اسے، ولے خاص وڑاٹ ن ناراج اٹی دا حرکت بھاز بھلو میار اس گوندنگ، راج اٹی سیاہ کارء پین علاج اف بلکہ دانا علاج بیرہ مرگ انا گواچی منگ۔ ولے ہرا وخت آکس اس پین اسے نانیڑی اسے تون زور زبردستی کر سہ اوڑتون دو سختی کیک تو او نرینہ ناعلاج دادے کہ اوناخف و بامس ء تڑنگ۔ ہر تو ماوڑاٹ تے اٹ راج اٹی کس اس دابے میار آ بندغ آتاوارٹی ء ہم کپک۔ اگر کس اس او فتاوارٹی ناہیت ء کرے تو داہم اسہ بھلو میار اسے۔

خف بامس کنگ بجازی اسے۔ بام کنگ، سیاہ کار کنگ، مون ء تہ مونی کنگ، خف و بامس ء تڑنگ یا ”خف بامس“

۱۳۰۔ براہوئی:- خل کبین ۽ تینا جاگہ غاجوان ۽۔ (سنگزئی، 2006ء، 47)

بلوچی:- کوہ کہ گران انت گڈا وے ہند ۽ کپتی ۽ جوان انت۔

(مری، 2003ء، 155)

مسخت:- ہراڑے بندغ تینا عزت ۽ خنے تو ہمونگ کاہک، ہراڑے کہ بندغ ۽ عزت
و شرف رسینگپ تو تینا ہند آجوان خننگ۔ دامتہل ہمو وخت آپاننگ کہ کس تینا
عزت و شرف نا خاطر ان ہمو کنڈ آہنپک، ہراڑے اودے شرف دوف۔ پارہ کہ
”خل کبین ۽ تینا جاگہ غاجوان ۽“

☆☆☆

۱۳۱۔ براہوئی:- خن و باننگ۔

بلوچی:- دپ ۽ چم کنگ۔ (رگام، 2017ء، 210)

مسخت:- مڑدہ ناخن و بائے تفنگ، واونانت و دوتے مریفنگ۔

☆☆☆

۱۳۲۔ براہوئی:- خن خنتو تو اُست تپک۔ (براہوئی، 1979ء، 44)

بلوچی:- چم نہ گندیت دل گواہی نہ دنت۔ (رگام، 2017ء، 179)

مسخت:- دااسہ متل اسے وڑاٹ پاننگ۔ ہراوخت اسکان کس تینا خن تے ٹی خنتے
ہمو وخت اسکان اوشاہدی تننگ کپک، پخین اٹ ہراگڑا انسان ۽ شک اٹی شاغک تو او
اونابارواٹ پک گواہی تینک کپک۔

☆☆☆

۱۳۳۔ براہوئی:- خن خنہ خنپ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 46)

بلوچی:- چم چم نہ گندیت۔ (شاہوانی، 414، 2012)

چم چم نہ گندغ۔ (مری، 2003ء، 88)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے داہمو وخت آپاننگ کہ اسل تہارمہ، گگ تہار، اوندائی۔ تہارمئی ناسوب آن کس کس اسے خنپ، ہر اتم کہ بھازگگ تہار مرے تو دامتل ہم پاننگ۔ ”کور برے خنی اوست ہر فے دے“

۱۳۴۔ براہوئی:- خن سلطانء

بلوچی:- چم سلطانیں چیزے۔ (لقمان، 2010ء، 26)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ خنء دا خاطر ان آن سلطان یعنی بادشاہ پاننگانے کہ او ہر نیک و بڈ گڑا، خنک۔ او بادشاہ خان بار ہر کئڈ آ اُننگ کیک، نظر اند نو گڑا سے کہ او ہر کئڈ آن اُننگ نا اختیار محک۔ دنکہ بادشاہء اختیار ارے۔

۱۳۵۔ براہوئی:- خن شیف منگ یا خن تے شیف کنگ

(بنگلزئی، 2006ء، 144)

بلوچی:- چم جہسل بوئیگ۔ (صابر، 2011ء، 41)

مسخت:- بے غیرت منگ، بے حیاء منگ، بے شرم منگ، خن تے شیف کنگ
جباب کنگ۔ خن تے لڑونج کنگ۔

۱۳۶۔ براہوئی:- خنک پٹ پٹ کنگ۔

بلوچی:- چم پٹ پٹ کنگ (صابر، 2011ء، 48)

مسخت:- بجازی۔ شرمندہ منگ، شکلی منگ، خجالت منگ، شرمندہ ہی نا احساس منگ۔

۱۳۷۔ براہوئی:- خنک پدین منگ۔

بلوچی:- چسارت بونگ۔ (رگام، 2017ء، 179)

مسخت:- دا بجازی ہمو وخت آ اُست آبریک کہ کس اس اسہ بھاز بھلوز ہیری اسے آن پد کس ء خنے یا کس اس ایلی، دوستی یا سنگتی ٹی کس انا بروخت کاریم ٹی برے تو او تینا خوشی تا درشانی ٹی دا ہم پاننگ کہ ”خنک پدین مسر“۔

۱۳۸۔ براہوئی:- خنک غلغلو منگ۔

بلوچی:- چمانی گلگل بیغ۔ (مری، 2003ء، 86)

مسخت:- خنک خرٹینک آن پُر منگ، گلو تہ منگ، خن تا دیدہ خاک پالر، آب دیدہ منگ، کس اسے ناہیت آن اُست ٹی بنگ وخت آخن تے آن خرٹینک آک ریڑ کیر۔

۱۳۹۔ براہوئی:- خو، نابالوک ءِ ڈوے حیا برے۔ (براہوئی، 45، 1979)
 دیگ ءِ دپ اگن پیچ انت بلے سگ وت ننگ بکت۔
 بلوچی:-

(خان، 20، 2010)

مسخت:- دامتلی اٹی کس اسے احساس تنگ ناجوزہ غاکو۔ اگہ کس اس تینا شرافت و
 جوانی آن چُپ ءِ، اوہم کس اس او نا جوانی و شرافت آن نا جائز فائدہ ہر نے۔ اگر ہمو
 خانودہ غابندغ تینا شرافت یا تین پہ تینی و سیالدری ناسوب آن پیچ پاننگ کپک تو ہمو
 بندغ ءِ شرم برے کہ او او نا جوانی و شرافت آن تین کہ فائدہ دوئی کپ۔ دامتلی
 اندن انگابندغ آتا بارواٹ یات مریک۔ کہ ’خو، نابالوک ءِ ڈوے حیا برے‘ یا
 دیگ ناباخٹ ءِ ڈوے تینی آن شرم برے۔

۱۴۰۔ براہوئی:- خو، انا باسنی ڈوے ہُشک۔ (سنگلزئی، 2006ء، 26)
 دیگ (لوہی) کہ جوش کنت وتی لنٹاں سُوچیت۔
 بلوچی:-

(رگام، 2017ء، 256)

مسخت:- دا اسہ متل اسے۔ کس اس تینا نازر کی و آسودہ نا احساس ءِ ایتے یاد رستانی
 ءِ کے، تو انداموقع غاداپاننگ کہ ”خو، انا باسنی ڈوے ہُشک“

۱۳۱۔ براہوئی:- خولم ناٹو اب اٹ شنز ہم دیر کُنیک۔ (سنگلزئی، 2006ء، 47)

خولم ناسدخہ اٹ پلال ہم دیر کُنیک۔ (براہوئی، 1979، 45)

بلوچی:- گلہ ء ثواب ء شنز ہم ء آپ وارت۔ (مری، 2003ء، 164)

مسخت:- شنز اند نو پتی او بوچ اسے کہ او زیادہ خولم نافصل اٹی ترک کیک رُدک۔

ہر اتم کہ خولم ناخواجہ خولم ء دیر ایک تو اوڑتون او ار شنز ہم سیر دیر مریک۔ مسال نا

وڑاٹ اگر کس اس اسہ بندغ اسے نفع ایک تو او نافع غان مفت اٹی پنج بندغ ء پین

نفع دُوبرے، یا ٹکری ناٹو اب اٹ نن گل سڑدارے خنان

۱۳۲۔ براہوئی:- خنپک سُت پٹیک سُمبار۔ (بارانزئی، 2019ء، 48)

بلوچی:- سُت نہ گندی سُمبار لوٹیں۔

مسخت:- داوساہت چندی دروشم آپاننگ۔ دُنکہ اسٹ ء اللولمہ اوغا کہ بلہ کن یا

اسٹ ء بگ اتون ہلتوسہ پائے ہر اُبھلی آ اُج آ سوار مریو۔ بندغ تینا حیثیت ناخاس آ

اُمیت واڑ کا تخے۔

(د)

۱۴۳۔ براہوئی:- دب خراسان نان آسان۔ (صابر، 1989ء، 49)

بلوچی:- نان آسان، پہ کار آسان۔ (رگام، 2017ء، 465)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسے، دا وساہت نایات منگ نامسخت دادے کہ بندغ اسے اونا اندازہ غان گیشتر گڑ اس حاصل مرے، یعنی اسہ چنکو کاریم اسے ناپوزاٹ بھاز دوبرے۔

وساہت ناکسہ۔

” اسہ بندغ اس کچھی یاسندھ آن خراسان آ بس، خراسان اٹی اسٹ ناشوان مس، اونا میل تے ہڑدے دریکہ خوفیکہ اسہ دے میل تے ناڑ اسے درے، توہموڑے پیرامپ اٹی اسہ چک اس خلک۔ ولد اہموڑے خڑکاشنز انا بارونو ڈھیر اس نسکہ ہموڈھیرے خاخرتس انداچک ء خاخرنا چار اٹی بٹے، تاکہ بسے کباب مرے۔ جندتے تینا میل تے خوفنگ اٹی تما۔

انداشنز ناڈھیرنا کیرغ آن مُشک (ہل) اسے ناکونڈ اس ہم نس، خاخرنا تہوش آن مُشک ناکونڈ باسس تو مُشک پیشن مس خاخر اٹی نرنگ کتو اہموڑے کباب مس۔ جٹ اسے آن پدشوان بس کہ چک ء ہریو امر مس، تو داڑے خنا کہ اسہ چنک نا جاگہ غا اچک کباب مسنو۔ او ہرے ہڑتوماتے گنگ و خوش مس پارے۔ ” دب خراسان نان آسان“ (صابر، 1989ء، 49)

دا وساہت ناکسہ پین وڑاسے ٹی ہم تاریخ ناپنہ غاتے ٹی خوندی ء، پروفیسر صالح محمد شاد دا وساہت ناکسہ ء پٹ و پول کرسانو شتہ کیک کہ۔

”پارہ، شوان اس ملخ اس شکار کرے جہر اس خاخرتس ملخ ۽ زراب اٹی خسا، ہندا
 جہر اٹی اسہ تازی اس گلونٹ اس تیناڈ کھاس۔ داہم سینکٹ مس زرہ اسے آن پد
 خاخر ۽ شتا تو اسٹ نا جاگہ غا ہر دوسر ۽ جان اٹی خلک۔ پارے خراسان نان
 آسان، بٹ اسٹ کش ارٹ،، (شاد، 2010ء، 35)

داوساہت ناکسہ وڑوڑانا دروشم اٹ نئے خواننگ کن دوبریرہ۔ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر
 تینا کتاب ”شاہی خروار“ اٹ داوساہت ناہر اکسہ ۽ نوشتہ کرینے، اوکسہ نا آخیر اٹ
 میر عاقل خان مینگل نا حوالہ ۽ ترسا پارینے کہ او داوساہت ناکسہ ۽ داوڑاٹ نوشتہ
 کرینے۔ ”اسہ بندغ اس سندھ آن مون خراسان کن بسکہ اوڑتون اسہ مچی اس تڈ
 اس، مش تے سر مس بینگن مس، اسہ باز نو بوج اس خاخرتس مچی ۽ اونا تہٹی بٹے ہمو
 بوج اٹی اسہ کر ۽ یعنی کڈیل (کلیٹ) اس نس۔ مچی و کڈیل ہڑتوماک کباب مسر
 ۔ ہمو مڑدک پوغ تے داپار ایپار کرے ہرا کہ اسہ مچی نابدل اٹ ارا مچی ۽۔ اورا مچی
 خنا پارے۔ واہ خراسان نانے آسان، بٹ اسٹ کش ارٹ۔ (صابر، 1989ء، 50)
 داوساہت ناکسہ ہر وڑ بیان مر سامسنے۔ یقین اٹ دا کسہ نئے بیرہ اسہ حقیقی ۽ کسہ اسے
 بلکہ دا اسہ متکوسکسہ اسے ہم ڈیک ۽ ایتک، انتے کہ ہر اکسہ غاک کہ متکن مریرہ تو او
 اسہ علاقہ غان ایلو علاقہ اسکان سر مننگ اٹ کسپی وخت آک درکار مریرہ، مننگ
 کیک کہ دا کسہ خراسان آن سفر کر سہ چندی علاقہ غاتے ٹی سینہ بہ سینہ سر مسنے، دا
 یقینی او گپ اسے کہ ہراہیت اسہ علاقہ غان ایلو علاقہ اسکان سر مریک تو او تینا
 دروشم اٹ گڑانہ گڑ اس بدلی ضرور ایتک۔ اندن داوساہت ناہم کسہ تینا دروشم اٹ
 بدلی ہتسہ کرینے۔

۱۴۴۔ براہوئی:- دریا ٹپک ناباخلنگ آن مڑدارمٹک (براہوئی، 1979ء، 46)

بلوچی:- دریا پھ ٹپک ۽ چلپک ۽ چے بیت (رگام، 2017ء، 222)

مسخت:- قدرت ناگنج خزانہ غاتے ٹی، ہچو کمتی اس اف نئے مریک۔ اگہ کس اس گنج خزانہ غاتیان اسہ خفو اس ہر فے تو خزانہ غاتے ٹی، ہچو کمی اس بٹک، مسال کن اگہ ٹپک اس دریاب اسے آن تینا ملاسی ۽ مڑکیک یا اودے مڑدارکیک تور دریاب آہچو فرق اس بٹک۔

۱۴۵۔ براہوئی:- دورغ ناکسز و کھٹیک۔ (سنگلزئی، 2006ء، 51)

یا، دورغ ۽ نت اف۔

بلوچی:- دورغ ۽ منزل گونڈانت۔ (مری، 2003ء، 96)

مسخت:- پارہ کہ دورغ ۽ نت اف۔ او، ہچو وڑ اسے اٹ مونی مُستی گام خلنگ کپک۔ دامتل نامسخت ہم انداے کہ دورغ ۽ ہچو بنیاد اس اف۔ اندا خاطر ان او تینا سفرے مونی مُستی برجاتخنگ کپک۔ دورغ ناکسز و اس کھٹیک۔ مسخت دامس کہ دورغ ۽ بندغ اخس کہ ڈکھ دے نادے اس ضرور پھاش مریک۔

۱۳۶۔ براہوئی:- دُزاسہ گناہ اس کیک خواجہ صد گناہ کیک

(سنگلزئی، 2006ء، 52)

بلوچی:- دُزیک گناھے کنت، مال ء واثرہ صد گناہ۔

(مری، 2003ء، 94)

مسخت:- شک اسہ اندنو نفسیاتی ء مرض اسے کہ بندغ ء سرگڑدان
 کیک۔ دامتل ہم شک نابنیات آٹے۔ دامتل اسے، داہمو تم یات مریک کہ کس
 اسے ناڈزی اس مرے۔ اوداشک ٹی مرے کہ فلانہ کناڈزی ء کرینے، یا فلانہ مفرو
 ء بین اس مروے۔؟ اندن اوچندی تے آشک نا نظر اٹ ہرے۔ ولے دُز
 ہمودے کہ او اسہ گناہ اس کرے ہنا۔ خواجہ داخاطر ان صد گناہ کیک کہ اوچندی
 تے آشک کیک فلانہ کناڈزی ء کرینو۔ انداسوب آن دامتل پاننگانے کہ دُز
 اسہ گناہ اس کیک خواجہ صد گناہ کیک۔

۱۳۷۔ براہوئی:- دُز اناریش آگ ء۔ (سنگلزئی، 2006ء، 52)

بلوچی:- دُز ء ریش ء ککے۔ (مری، 2003ء، 98)

مسخت:- دا اسہ وساہت ء۔ داوساہت ن ناراج اٹی ساڑی منگ آ بیدس ایلوراج
 آتے ٹی ہم پاننگ۔ داوساہت ہمو وخت آیات مریک ہر اوخت دُز اس کس اسے نا
 دُزی ء کے، دُز ء داشک مرے کہ مخلوق کنے درست کرینے او انداشک اٹی اسہ
 اندنو حرکت اس کیک کہ او مخلوق نامون آپیدوار مریک۔ دُز فلانہ ء، داوساہت نا
 کسہ داوڑاٹ نوشتہ کننگانے۔

” اسے بندغ اسے ناراٹی دُزی مس سہب تون خلق والا کُل رند کریرولے دُزنا سما
تمتو کہ دیرے۔۔؟ خلق انا بھلا ٹکری کُل ۽ مخلوق ۽ تینا بیٹھک (وتاخ) اٹی
بٹنگا، مخلوق کل مچ مس تو ٹکری ہیئت ۽ شروع کرے کہ ننا خلق اٹی داکان مُست، ہجو
دُزی اس متنے۔ دا اولیکو وار ۽ کہ دُزاس بسنے باند کہ نن تینا دُز ۽ ہلین تاکہ مُستی ننا
خلق اٹی دُزی مف۔ پیش آن رند متنے وَنہ دا خلق آن رند پیش ہنانه مرے مف
دُز اندا خلق نا اسے۔

خلق نا مخلوق کُل ٹکری نا ہیئت آتے بھاز غوراٹ خف توریرہ، ہر کس تینا ہیئت
۽ کریکہ۔ انتے کہ پارہ دُز اسے گناہ اس کیک خواجہ سد گناہ کیک، آخر اندا کچاری ٹی
اسے سیا نرا او بندغ اس تولوک کُس۔ او پارے کہ ای دُز ۽ درست کیوہ، انداڑے ننا
نیام اٹ تولوک ۽، ٹکری ہر یفے نی امر چاسہ تے۔؟ تو اندا سیا نرا غا بندغ پارے دُز
ہمودے کہ ہر انار لیش آگ ۽ انداڑون اسے ورناس زوز و تینار لیش ۽ چندا تو سیا نرا غا
بندغ پارے کہ انداڑے دُز۔ دُز ۽ ہلگر، زو اس تینا دُزی ۽ متا۔
(صابر، 1989ء، 51)

اندا سیا نرا غا بندغ نا حکمت آن پُرا نگا گپ اسے متل اس جوڑ مس۔

۱۳۸۔ براہوئی:- دُزءِ پانگ دُزی کہ خواجہ پانگ ہوشیار مر۔

(سنگلزئی، 2012ء، 50)

بلوچی:- دُزءِ بگش کہ دُزی کن، مال ہدا بند مال ءِ منجار۔

(خان، 2010ء، 45)

مسحنت:- دا اسہ وساہت اسے۔ دا وساہت منافق آتا باروٹ یاد مر یک، منافق نا نشانی اندا دے کہ اونے تون تون تون تونائے پین کس اتون تون تون تونائے۔ اندن انگا منافق آتا کڑد آتے متل جوڑ کرینو۔ دُزءِ پارینو فلانہ بندغ تون گیشتر مال و مڈی ارے، آگہ نی اونا دُزی ءِ کیس تو، نے بھلو مڈی اس دُوبریک، ولے دم جٹ اٹی اُرایا مال خواجہ ءِ داپارینو کہ فلانہ بندغ اینو نانن نا دُزی ءِ ناکیک۔ یرہ نی تینا پام و خیال ٹی مر یس۔

۱۳۹۔ براہوئی:- دُزءِ ہلتوٹ دُزکنے ہلک۔ (براہوئی، 1979ء، 54)

بلوچی:- من دُزءِ نہ گپت، دُز من ءِ گپت۔ (شاہوئی، 2012ء، 378)

مسحنت:- دا اسہ وساہت اسے، دا وساہت ہمو تم یاد مر یک کہ آگہ اسہ رگڑ اس گم مرے تو کس اس اودے پٹنگ نا کوشست ءِ کہ تو پین کس اس یا دُز اودے داپائے دُزی ءِ نی کریئس۔! اندن موقع سے پانگ نے ”دُزءِ ہلتوٹ دُزکنے ہلک“ دا وساہت ناکسہ داوڑاٹ ء۔

”اسہ خلق اسے ٹی خلق نا ملّا اس خدیت نا بھاز شو نقی نُس۔ ہر سال اسہ میل اس ہلکہ کہ طالب آتیاں اودے جوان سامبیکھ ولدانا ہر اتم کہ سیل بسکہ تو اودے تڑیکہ خدیت کریکے۔ ولے خلق انا مخلوق بھاز نیز گار نُس ہر بندغ تین کہ خدیت ہلنگ و تڑنگ کتو کہ۔ دُن انگا بندغ آتے ہر اوخت خدیت کیرہ تو اسہ اسہ یارا اراخوہ انا کچ

سُو تِسرہ تا کہ او فک ہم خدیت نامڑہ ۽ چکڑہ، ولے مُلّا ۽ اونا خدیت ناسوک اُسْت متوسہ۔ اسہ وخت اس سیل خُرک بس مُلّا نا خڑہم بھاز جوان سامبوک نَس، خدیت کن تیار نَس ولے مُلّا نایت بد مس کہ ۶ سَنُو کس ۽ ای تینا خدیت آن بشخ تفرہ۔

مُلا تون اسہ لالا اس ہم نَس ہر ا بھلو ٹھگ اس نَسکہ اسہ دے مُلا اوڑ تون صلاح کرے کہ کنا خدیت تیار ۽، حیران اُٹ کہ امر تڑیوتہ، مخلوق سعی مس تو کل تینا تینا بشخ ۽ خوارہ اگہ مخلوق ۽ ایتو تو کن کہ بچ اس سلپیک نی کنے اسہ کسر اس رغا مک ٹھگ انگا بندغ مُلا ۽ صلاح تِس پگہ نی خڑہ تڑک مُسہ دے چار دے آن پد خدیت ۽ ڈکہ، ہو کا کہ کنا خدیت دُزانگانے۔ مخلوق کُل نا، اُمیت مر یک او چارہ کہ خدیت دُزانگا داسانے بشخ ہر اکان ملیک۔ اوکان پد نی سیل دُراخ خدیت ۽ بیٹ کہ گُن، کس نے آن بشخ خواپک۔ اونا انداہیت آک مُلانا اُسْت آگار۔ مسٹمیکو دے ٹھگ نزانک تینٹ بس مُلانا خدیت ۽ دُزادرے، سہب تون مُلابش مس ہر ا کہ خدیت ہلو۔ مخلوق ۽ کُل ۽ پارے کہ کنا خدیت دُزانگانے چندتہ ہم سخت پریشان نَس انداڑ تون ٹھگ ہم بس تو مُلا پارے کہ بہ ایلم استو خدیت ۽ جاہی دُز آک دریر۔ ٹھگ پارے بس بلکل ٹھیک ۽، داسا بس اندا پار سا کرک۔ خدیت ۽ آرام اٹ گُن کس نے آن خواپک۔ مُلا پارے خداغا بس جاہی استو خدیت ۽ دُزانو۔ ٹھگ پارے بس چم تہ اندا دے۔ اندن پار سا کرک۔ آخر مُلا تَنگ مس پارے ”ای دُز ۽ ہلتوٹ دُز کنے ہلک“

(صابر، 1989ء، 53، 52) مُلانا اندا پانگ مخلوق کن اسہ وساہت اس جوڑ مس۔

۱۵۰۔ براہوئی:- ”دُز دُزے درست کیک۔“ ”دُز دُزانا سنگتء“

(سنگلزئی، 53، 2006)

دُز دُزانا تو ارء چاہک۔ (براہوئی۔ 1979ء، 48)

بلوچی:- دُزے دُزے بہ کیت (رگام، 2017ء، 224)

مسخت:- زندانا امر و بشخ اس مرے ہر ہمو بشخ انا بندغ آک اسہ ایلوء درست کیرہ۔ دابارواٹ پین چندی متل آک ہم پاننگرہ، دُنکہ لچر لچرء درست کیک، اندن دُز دُزے ہم بھاز جوان چاہک۔

☆☆☆

۱۵۱۔ براہوئی:- د مبورہ انت پانک نی انت پاسہ۔ (موج، 2015ء، 43)

بلوچی:- من چے گشانء د مبورگ چے ساز کنت۔

(لقمان، 2010ء، 90)

یا، من چے گشان د مبورہ چے گشان۔

مسخت:- کس کس اسہ اسہ سر حال اسے نابارواٹ پُہہ کنگ نا کوشت ء واہم او پُہہ مف پُہہ مرو کا بچ سر پندی منگ کپ تو ہمو وخت آہمو بندغ ء داپاننگ کہ نی انتے سر پند منگ اٹی افس ”ای انت پاننگ اُٹ نی انت سر پند منگ اُس۔؟ شاعر دامتل ء تینا شاعری نالوز آتے ٹی داوڑ بیان کرینے۔

د مبورہ سازے

مغز کنا کد و مس

کن کہ دابھازے“ (شیدا، 2009ء، 79)

یعنی ”د مبورہ انت پانک نی انت پاسہ“ داڑے د مبورہ میسل مغز خلنگ ء۔

☆☆☆

۱۵۲۔ براہوئی:- دنان اس کہ سُر او ضرور تمک۔ (شاد، 2010ء، 136)

دنان سُر او تمک۔

بلوچی:- دننان کہ سُریت، آخر کپیت۔ (رگام، 2017ء، 250)

مسخت:- دامتل نایات کنگ نامسخت برو کو و نیل یا شاد کامی اسے ناشاہدی
 ء ایتک۔ ہر اتم برو کا وخت اٹی اسہ سوچ، گرتی اس سے نامگان مرے یا اسہ خوشی
 اسے نامیت کنگ ء تو او گرتی و خوشی نابابت اٹ مخلوق تینا سوچ ناوڑاٹ تینا خیال آتا
 درشانی ء کیک برو کا وخت اٹی فلانہ و نیل و خوشی نادر و شم داوڑ مرو۔ مخلوق نا اندا گپ
 وتران، تلوسی و گرتی یا خوشی تے بیان کنگ نا وخت آد اپاننگ کہ:-
 ”دنان اس سُرانے او آخر تمک“

۱۵۲۔ براہوئی:- دوسرک تو، باسُرک۔ (بارانزی، 2020ء، 48)

دوسرے تو باسُرک۔ (سنگلزی، 2006ء، 50)

بلوچی:- دست کہ سُریت، دپ سُریت۔ (رگام، 2017ء، 232)

مسخت:- پارہ کہ حرکت اٹی برکت ارے۔ دامتل ٹی محنت و خواری
 ناحکمت او دیم ء۔ دابابت اٹ حضور پاک ﷺ نار شاد ء ”الکاسب حبیب اللہ“
 براہوئی بدل:- ”تینا دوتیت روزی کٹو کا اللہ نادوست ء“۔ بھڈ انا پو ء کسفننگ کن
 محنت کنگ المی ء شرت اسے۔ داشرت نا پور و مس تو باسُرک۔

۱۵۳۔ براہوئی:- دوپا تینا لُح ٹی تفنگ۔ (سنگلزی، 2006ء، 51)

بلوچی:- دست کہ پروشیت، جاہ ء گورانٹ۔
 (رگام، 2017ء، 232)

مسخت:- دامتل نامسخت دادے کہ تینا غمء تینٹ کنوئیء، اگر ڈر دو ویل اس تیوئی راج نائے تو او تیوئی آڈر دء ویل راج ناخ لئیء، یا کس اسے نایتینا زاتی ویل اسے تو او ویل او نادات تون کنڈوکء۔ دا ویل آتا ایسری پین کس ناز مواری اف، بلکہ ہمو راج یانو یکل آ بند غنائے۔ تو او نا ایسری ہمو راج یا ہمو بند غنت وڈو خلے۔ دابار واٹ براہوئی زبان ناپنی آ محقق، دانشور شاعر ڈاکٹر عبدالرزاق صابر تینا شاعری اسے ٹی پاپک۔

دو اس پٹانے
تینا لئی تون او تینٹ
باگر شاناغے (صابر، 2002ء، 204)

۱۵۴۔ براہوئی:- دو اس لگھنگ یا خلنگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 116)
بلوچی:- دستء لگ۔ (رگام، 2017ء، 232)
مسخت:- کس انا ڈزیء کننگ، کسء تاوان رسیفنگ، ریفنگ، پلنگ۔

۱۵۵۔ براہوئی:- دوتے زان تے ٹی خلنگ۔
بلوچی:- دستء سر زاناں جنغ۔ (مری، 2003ء، 99)
مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ افسوز کننگ، گار و پراد کر سا دوتے تینا زان تے ٹی خلنگ، مودہ کشتنگ۔ چیمانٹ و پوپاڑ کننگ۔

۱۵۶۔ براہوئی:- دُوسبک کنگ (سنگلزی، 2006ء، 116)

بلوچی:- دست ۽ بھڑا کینگ۔ (مری، 2003ء، 99)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ کس تون کاریم اسے ٹی مدت و کمک کنگ، بھڑائی کنگ، ہشتر کنگ۔ (ہشتر۔ اسٹ اسے ناکاریم ۽ بجازی اٹ کیر تاکہ ہمو بندغ نا دُوسبک مرے) اندا سوب آن دامتل ہم ساڑی ۽ کہ ”بجازی لمہ نامارے“

۱۵۷۔ براہوئی:- دُوتے سنگ۔

بلوچی:- دستانی شودغ و نندغ۔ (مری، 2003ء، 101)

مسخت:- نا اُمیت منگ، اُست اکیم منگ، تاوان کنگ۔ آسرا ختم منگ، بے سوب منگ، بائے کنگ۔ پک آتامنگ۔

۱۵۸۔ براہوئی:- دُوکشنگ۔

بلوچی:- دست ۽ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 231)

مسخت:- داہم اسہ بجازی اسے نادر و شم اٹ بلوچی و براہوئی زبان اٹ ساڑی ۽، ہرا نا مسخت، تعلق داری ۽ ختم کنگ، ایلی دوستی و سیالی ۽ پین کس اسے آن ختم کنگ، دست بردار منگ۔ دادود ہم راج اٹی ساڑی ۽ کہ اسہ اسے نابندغ اس اسہ ویکل اسے ناسوب آن غصہ کیک تو او قبیلہ غان آخوبت کن زندمرک کر ساہموکان ہمپک اسہ پین قبیلہ یا برادری تون ہڈ پرغک یعنی ہمو بندغ یا خاہوت ہمو قبیلہ ناباتی تے ٹی حساب مریک۔ ”ہڈ پرغنگ“ نابارواٹ براہوئی زبان ناپنی آپولکار ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی نوشتہ کیک کہ۔

” ہڈ پر عننگ۔ تینا قبیلہ ۽ ہلنگ اسہ پین قبیلہ اسہ تون اوار مننگ۔ اندرداٹ اسہ خُڑ
اس ہم تڑیرہ دن انگابندغ ۽ ” ہڈ پر غوک پارہ (براہوئی، ارٹمیکووار 2015ء، 40)
دابندغ یاتوی خاہوت اندا قبیلہ ناباتی یابندغ تے حساب مریک۔

۱۵۹۔ براہوئی:- دُومون کننگ۔

بلوچی:- دست ۽ دیم کنگ۔ (رگام، 2017ء، 230)

مسخت:- دابجازی نامسخت، تینے ندر کننگ، شنک مننگ، گوری مننگ، قربان مننگ،
سدخہ مننگ، مُست مننگ۔

۱۶۰۔ براہوئی:- دُوء ریش آخلنگ۔

بلوچی:- ریش ۽ دست جنغ۔ (مری۔ 2003ء، 123)

مسخت:- سوغند ہر فنگ، قول و اقر کننگ، پکا او قول اس کننگ، قسم ۽ پور و کننگ کن
ریش ناسوغندے کننگ، رندی اوزبان اس تننگ۔

۱۶۱۔ براہوئی:- دُوشہ ہم کہے لٹ ہم پپ۔

بلوچی:- مار بمریت، لٹ پمروشت۔ (شاہوانی، 2012ء، 393)

یا، مار بہ مریت بلے لٹ ہم مہ پر شیت۔

(رگام، 2017ء، 429)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگک کہ کس اس اسہ کاریم اس کے تو کاریم دم دریفے تینے دم دریفپ۔ اگہ بندغ ناچند ژند مس تو ہمو کاریم نالیسری بھاز مشکل مریک۔ اند اسوب آن دامتل پاننگک کہ ”دوشہ ہم کہے لٹ ہم پیپ“ مسخت کاریم نالیسرننگ، نہ کہ کاریم اٹ ہتو کا از بابء نسخان تروئی۔

۱۶۲۔ براہوئی:- دوشہ پین تین چوٹ چوٹ کونڈاٹی سدہاء۔

(سنگلزی، 2006ء، 51)

دوشہ پشین چوٹ چوٹ کانسک ولے کونڈاٹی راست مریک۔

(القادری، 2012ء، 28)

بلوچی:- مارچوٹ چوٹ انت بلے ہونڈء دپ ٹچک بیت۔

(رگام، 2017ء، 429)

مارچوٹیں ہونڈء دپ ءتچکیں (خان، 2010ء، 53)

مسخت:- دامتل نامسخت دادے کہ کس اس پین کس اتون ٹھگی ٹوری کے، اوڑتون دُروغ تڑک، دھو کہ ودغا کے اوڑتون راہ راست ہنپ۔ ولے ہرا تم آکہ تینا خڑک نا بندغ اسے تون اونا واسطہ تمے تو اوڑتون باند کہ ٹھگی ٹوری، دغابازی مف بلکہ اوڑتون راہ راست مروئی۔ ہرا وخت آکہ تینا بندغ اس اوڑتون اوار مرے تو ہمو بندغ دا بندغ ءپاپک ”دوشہ پین تین چوٹ چوٹ کونڈاٹی سدہاء“ یعنی کن تون نے راہ راست مروئی۔

۱۶۳۔ براہوئی:- دوشہ کنوکا کمبر آریز آن خلیک۔ (شاد، 2010ء، 135)

بلوچی:- ماروار تگ شہ کمبریں ریزہ ٹر سیت۔

(شاہوانی، 2012ء، 414)

مسخنت:- داوساہت ہمووخت آیات مریک کہ کس اسے آاسہ رگڑا، بندغ یاسہدار
اسے نازوم ٹولے، تو اودے ہر ہمو رگڑا ہمو وڈ نظر برے، ہرانا زوم و خلیس اوڑا
توٹنے۔ داوساہت ناکسہ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر داوڑا نوشتہ کیک۔

”اِرا بندغ پاٹ خلنگ کن مَش آہنا سُر۔ ہے کان باریم اٹی تا اسہ دوشہ اس ہم اوار
تماس۔ پاٹ تے اُراٹی، میسُر شیف کریر، تو اُرا والا ک باریم تے ملار پاٹ تے تہہ
ٹی تخار کہ دوشہ باریم آن پیش تما اسٹ نانت آ گنگ۔ یا حسین و ابوے
کرے، ایلو فک ہمت کریر دوشہ ئے ہم خلگر۔ دا بابا اندا باریم نارہ آئس داسکان کہ
اسہ چُنا اس پاٹ تیان پین خمب اس ہر فے تو خمب ناکیر غان پاٹ تا ہمو چٹ ہراٹی
پائک تفوک نسر پاش مس، چٹ یاریز کرسی نُس دوشہ کنوک آہندا کرسی آچٹ ۽ خنا
ولد اچیہانٹ اس خلک پارے ہلیپیرے ایلو دوشہ ئے۔ تو بسر ہرار کہ دا تو پاٹ تا
چٹ ۽ ہمبل آ زرس مخار خبر اف دوشہ ناکنگ آ بچا یا بچیتو۔؟

(صابر، 1989ء، 54)

داہمبل ناکسہ اینوپہ دے اسکان مخلوق کن اسہ وساہت اس جوڑ مس۔

۱۶۴۔ براہوئی:- دیر خن گڑا چوٹ آتے کش۔ (شاد، 137، 2010)

بلوچی:- آپ ۽ گندے نوں گداں کش۔ (خان، 2010، 18)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس وخت آن مالو وخت نا انتظار ۽ کپ۔ اوکاریم اسے بناء کے اودے دا اندازہ مف کہ بروکا وخت انا فیصلہ ہرا ڈول اٹ مرو۔ مروئی تو دادے اودے وخت انا انتظار ۽ کروئی ۽، داہروئی ۽ کہ بروکا وخت ائی حالت آک امر مرو۔؟۔ اگر بندغ وخت آن مالو کاریم اسے سرتس تو مننگ کیک کہ بندغ ۽ بھاز بھلو نسحان اس دوبرے، باند کہ وخت نافیصلہ نارداٹ کاریم اسے نابنائے کروئی ۽۔ دامتل براہوئی، بلوچی آن بیدس فارسی زبان اٹ ہم ساڑی ۽۔

۱۶۵۔ براہوئی:- دیر چشمہ غان لڑدے۔ (القادری، 2012، 22، 22)

(سنکلزئی، 2006، 50)

بلوچی:- آپ ۽ چہ بُن ۽ لرد بونگ۔ (رگام، 2017، 5)

مسخت:- دامتل نامسخت دادے کہ آگہ اسہ کاریم اس سرتنگ ۽ تو اونا بند او گچین ۽ وڑاسے اٹ تنگے، اگر کاریم نابند او اول سر اسے آن چوٹ چوٹ پراگندہ ۽، تو اوکاریم مون مستی اسل بودکننگ کپک۔ باند کہ اوکاریم نابنیات سدھا و جوان مرے۔ مسال ناوڑاٹ اگر دیر چشمہ غان لڑد مرے تو اودے اخس سفاکننگ نا کوشت مرے او سفا منگ کپک۔ اندا خاطر آن دامتل ۽ پارہ کہ ”دیر چشمہ غان لڑدے“۔

۱۶۶۔ براہوئی:- ڈیرپورنگ، (سوسن، 1998ء، 89)

یا، ڈیرپورنگ آن خستی ڈوبنک۔ (شاد، 2010ء، 136)

بلوچی:- آپ پھ من تگ و روغن نہ بیت۔ (رگام، 2017ء، 2)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آیات مریک کہ بیرہ بے فاندہ ہیت کنگ

آن کاریمک مفسہ تاکہ عملی وڑاٹ بندغ سوگوء گام ہر فتنے۔ لیکن بنیادی وڑاٹ دا

متل ہمو بندغ آتے کن پاننگ کہ اوچڑہ دروغ تڑیرہ مگر عملی وڑاٹ ہیچ اس کنگ

کپسہ۔ بیرہ لاف تنگ، ٹیکاؤ تنگ، بے فاندہ ہیت کنگ آن کاریم نا بھرم ڈوبنک

۔ دامتل و فتح محمد شاد تینا شاعری ٹی دا وڑاٹ بیان کرینے۔

دڑد پارو کا اگر کہ جی خنک

ڈیرپورو کا گڑا خستی خنک۔

(شاد، 2016ء، 115)

گفتار ناغازی منگ آن جوان و بندغ کڑد ناغازی مرے۔

۱۶۷۔ براہوئی:- ڈیر و خاخر کنگ۔

بلوچی:- آف و آس کنگ۔ (مری، 2003ء، 18)

مسخت:- ن ناراج اسہ قبائلی و راج اسہ نادر و شم اٹ نن تون ساڑی و قبائلی راج نائینا

اسہ ضابطہ حیات (Code of conduct) اسہ ہر اکہ نار سم و دود آتا پین اٹ

نن تون خوندی و، اندار سم و دود آتا چا گڑد اٹ ننازند و مرک، تول بش نائوی قانود

آک ساڑی او۔ ہرا ٹی کس اس اگر جرم اس کیک تو اونا ہم قانود ہم اسہ قانوس

اسے ”ڈیر و خاخر“ کنگ ناہم اسہ وڑو ڈول اسے، شک نائینات آڈودار آ بندغ و خاخر

آن گدریفوئیء یا کب اسے ٹی ڈرفوئیء آگہ ڈودار مس تو اودے دیروخاخر مرگ نا
گوچی کیک، آگہ ڈودار اف تو اودے دیروخاخر ہیج کنگ کیک۔

۱۶۸۔ براہوئی:- دیروخاخر منگ۔

بلوچی:- آس و آپ۔ (رگام، 2017ء، 15)

مسخت:- اسہ ایلونا دشمن، اسہ ایلونا بدی دار، اسہ ایلونا سوتے آمنگ، اسہ ایلوکن سُو
وکتار منگ، اسہ ایلونا ٹھندی۔

۱۶۹۔ براہوئی:- دے برکت کنگ۔

بلوچی:- روشء برکت۔ (مری، 2003ء، 123)

مسخت:- دے کیہلنگ، دے جریغ آتے خلنگ، قضا دیگرن اوخت منگ، دے
اناڈ بینگ انگ، شام تمنگ، سر شام، دے خیسنی کنگ، شام اوار تمنگ۔

۱۷۰۔ براہوئی:- دے ناستار نشان تمنگ۔

بلوچی:- روچء استارانی پیش دارگ۔ (رگام، 2017ء، 278)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے، دا ہمو وخت آپاننگ کہ کس اتون کچ آن زیات زلم و
تادی مرے۔ حد آن زیات زلم و زور اکی مرے، مظلوم نا آہء بنو کو کس اس مف۔
سُن انگ زلم و زور اکی ہر اتم بر جامس تو پارہ فلانہء دے ناستار نشان تمنگا“

۱۷۱۔ براہوئی:- دھول ناتوار مُر آن دوست بریک۔ (سنگلزٹی، 2006ء، 51)

بلوچی:- دُہل ۽ توار پھ دوری وُش انت۔ (رگام، 2017ء، 265)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ آگہ کس اس اسہ بندغ اسے نابارواٹ دا بنگنے یا اونا خیال ۽ کہ فلانہ بندغ بھازلانخ و سربجال ۽ شخصیت اسے ناخواجہ ۽۔ او بندغ تینا خیال و پام اٹی ہمو شخصیت نا، لائخی نابارواٹ اسہ گچین ۽ دروشم اس جوڑ کیک، ولے او ہراتم آ ہمو شخصیت ۽ خُطکان خنک یا اوڑتون ملک تو ہمو بھلابندغ (شخصیت) ٹی ہمو لائخی و جوانی ۽ خننگپہ ہرا کہ داکان مالو او نا خیال اس۔ انداموقع غاپارہ کہ ”دھول ناتوار مُر آن دوست بریک“

۱۷۲۔ براہوئی:- دے پاپک کہ کنا با آن گند بریک، یا ”دے پائے کنا پی آن گند بریک۔۔؟“

بلوچی:- کس نہ گشیت مئی دپ بُو کنت۔ (صابر۔ 2011ء، 127)

مسخت:- دا انسانی فطرت ۽ کہ او تینے آ، چھو وخت اس تنقیدے برداشت کپک، او اندا سر پند مریک کہ کنے ٹی، چھو عیب اس اف۔ آگہ کس اس اونا عیب آتے او دے پارے تو او نہ بیرہ تینا عیب آتے آن نہ من مریک، بلکہ او پارو کائے ہم تینا حق اٹی جوان خیال کپک۔ دا بجازی ہمو وخت آیات مریک کہ کس اسے تینا عیب نظر بف۔

(ڈ)

۱۷۳۔ براہوئی:- ڈغار تین مننگ۔ (موج، 2015ء، 45) یا، ڈغار کھٹنگ

بلوچی:- ڈگار ۽ تین بونگ۔ (رگام، 2017ء، 263)

مسخت:- دابجازی اسے۔ داہمو تم آپاننگ کہ اسے بندغ اس ایلو بندغ ۽ حق برو تنگ کے اودے فریشان کے یا او اسے سوب اسے ٹی گڑتی اسے تاگواچی مرے۔ مسال نا وڑاٹ فلانی آوٹپ اس شاعر اور ڈغار تین مس یا فلانی تینا وام تے کن فلانہ غا ڈغار ۽ کٹیونے یا اور ڈغار ۽ تین کرے۔

(ر)

۱۷۴۔ براہوئی:- راست وُدروغ کنگ۔

بلوچی:- راست وُدروغ کنگ (مری، 2003ء، 120)

مسخت:- نیمہ دروغ نیمہ راست، درو و راست اٹ زندے تیر کنگ، امید و ناامیدی
نانیام اٹ۔

☆☆☆

۱۷۵۔ براہوئی:- رُٹ کنگ۔

بلوچی:- رُٹ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 273)

مسخت:- گارو پر اد کنگ، ہو عنگ، پٹنگ، واتوٹ کنگ، گٹ انا پُر آ ہو عنگ، گارارہ
کنگ۔

ہر اُست اٹ تیر لگانے ولے بس فرق دادے کہ

اسٹ اس گار گار ہو غا، تو ایلو بے توار ہو غا

(ڈاکٹر عبد الرزاق صابر، 2002ء، 92)

☆☆☆

۱۷۶۔ براہوئی:- رُبودنگ۔ (عزیز آبادی، 2010ء، 166)

بلوچی:- رُبودگی کنگ۔ (صابر، 2011ء، 86)

مسخت:- ہیٹ ناہتم منگ، یعنی ہیٹ آن پُرانگا بندغ، کچ آن زیات ہیٹ کنگ،
مغر خلنگ، باخلنگ، آڑ داوہ کنگ، سرگفتہ۔

☆☆☆

۱۷۷۔ براہوئی:- رول تنگ۔

بلوچی:- رول دینگ۔ (صابر، 2011ء، 91)

مسخت:- درپہ درکنگ، کس ۽ رنداٹ تینا خوارزار کننگ، مجبوری حالت

اٹ کس انارنداٹ تدمنگ۔

مسٹ نیکن تباہ خوارزارای

رلاٹ رنداٹی ناشارشارای

(صابر، 1980ء، 52)

۱۷۸۔ براہوئی:- روہڑوکنگ۔

بلوچی:- روہڑوکنگ۔ (صابر، 2011ء، 89)

مسخت:- دژد و غم تنگ، ویل آتا گواچی کننگ، اُسٹ ترخ کننگ، پریشان

کننگ، دژدی کننگ۔

۱۷۹۔ براہوئی:- ریش آدو ۽ خلنگ۔ یا، ”ریش تنگ“ (بنگلزی، 2006ء،

95،

بلوچی:- ریش ۽ دست جنغ۔ (مری، 2003ء، 123)

مسخت:- سوغند کننگ یا ہر فنگ، پکا قول کننگ، اقرار کننگ، کاریم اس ضرور سر

تنگ، زبان تنگ۔

۱۸۰۔ براہوئی:- ریس و تاؤ تنگ۔

بلوچی:- ریس ءُ تاب کنگ۔ (رگام، 2017ء، 281)

مسخت:- تل ول کنگ، بہانہ کنگ، مکرو پریب کنگ، راہ راست، ہنپرنگ۔

۱۸۱۔ براہوئی:- ڈینگ تنگ۔

بلوچی:- ڈینگ جنگ۔ (رگام، 2017ء، 266)

مسخت:- بے فائدہ بھلو بھلو ہیبت کنگ، ٹیکاؤ تنگ، دروغ تڑنگ، لاف

تنگ، پٹاکی، دروغ تڑو کا بندغ آتے کن ریڑ تنگ نالوز ہم استعمال مریک۔

(ز)

۱۸۲۔ براہوئی:- زاری کنگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 118)

بلوچی:- زاری کنگ۔ (مری، 2003ء، 125)

مسخت:- منت کنگ، لیلواؤ کنگ، نوبار یکنگ، شر وال ٹی ہلنگ، نت دُو آتمنگ، جولی
تو ننگ۔

۱۸۳۔ براہوئی:- زبان شیرین جہان گیری۔ (براہوئی، 1979ء، 59)

بلوچی:- زبان شیرین (ملک) جہان گیری / زبان شیرین ملک گریک۔

(رگام، 2017ء، 285)

مسخت:- دا اسہ متل اسے، ہر اکہ بلوچی و براہوئی زبان ہر تو ما زبان تے ٹی اندن آن
اندن ساڑی، ہرانا مسخت، خوش لسانی یعنی ہننن آ زبان ہمو گچین آ عمل ء کہ بندغ
ء تیوی دنیاٹی دوست کیک۔ اگہ خوش لسانی انسان تون مس تو تیوی دنیا اونائے۔

۱۸۴۔ براہوئی:- زمبہیر کنگ۔

بلوچی:- زمبلی مچ۔ (مری، 2003ء، 126)

مسخت:- بھازی اٹ زور زور آن ہو عنگ ناتوار، مودہ کشنگ، گارء پراد کنگ، واؤ
زنک۔

۱۸۵۔ براہوئی:- زغم ناٹپء علاج ارے، باناٹپء علاج اف۔

(شاد، 2010ء، 138)

بلوچی:- زهم ء ٹپ رؤ، زوان ء ٹپ نہ رؤت۔

(مری، 2003ء، 128)

زهم ٹپ رؤت بلے زبان ء ٹپ بہ رؤت۔

(رگام، 2017ء، 287)

مسخنت:- دا پھاش ء حقیقت اسے کہ امر و ٹپ اس مرے او وخت تون او ار دُراخ
مرسہ کیک۔ ولے ہشو کاہیت یا شغان ہم ٹپ نامسیل اٹیء، ہر اناٹپ بندغ نائست
آن تا عمر گیرام مفک۔ دابابت اٹ ہر اوخت آکس اسے نائست آزاری مرے تو
اندامتلیات مریک۔

۱۸۶۔ براہوئی:- زندہ غاتے ٹی جوان ء اف مڑدہ غاتے ٹی گندہ ء اف

(موج، 2015ء، 49)

بلوچی:- زندگ انت ہو لبے نہ دنت محجی، کہ مریت ہو شے ماں

گورء تنجیت۔ (رگام، 2017ء، 291)

مسخنت:- باند کہ انسان ء اونا زند اٹی قدر و عزت رسیدگی، ولے دنیا نادا ہمیشہ غان
نفسیات مسنے کہ او اسہ ایلوئے ہو عزت و شرف تتنے ہر اکہ اودے تروئیء۔ ہر اتم
انسان داد نیاغان موکل کیک تو ہر اسٹ اونا سفت و ستا کیک ”ایمان دار بھاز گچین او
بندغ اس کس، یرہ۔ فلانہ بندغ تینا زند اٹی کس ء ہم آزار کتو۔ اندا سوب آن دا

متل پاننگ کہ۔ ”زندہ غاتے ٹی جوان ءُف مڑدہ غاتے ٹی گندہ ءُف“ اندا بابت
اٹ اسہ پین متل اس ارے (کہنگ آن پدارمان بے کارے)
(شاد، 2010ء، 143)

۱۸۷۔ براہوئی:- زوراکا دیر باٹخ آن کسرء کیک۔ (احمد، 2015ء، 14)
یا، زور کا ٹم آن کسر کیک
بلوچی:- زورء آپ سرء بالارؤت۔ (رگام، 2017ء، 291)،
زورء سرارہ انت۔ (رگام، 2017ء، 292)

مسخت:- زور ہر حال اٹی تینا زور کی ناسوب آن ہر اکان مرے تین کن کسر ودی
کیک۔ اندا سوب آن پاننگ کہ ”زورانا مون آزاریء۔“

۱۸۸۔ براہوئی:- زیل سو آن جتامفک۔ (سنگزئی، 2006، 58)
بلوچی:- ناخن چہ گوشت جدانہ بیت (شناہوانی، 2012، 372)
مسخت:- دا اسہ متل اسے۔ اسہ ایلو آن جتامفنگ، اسہ ایلو آن جتائی بیچ مننگ کپ،
ساندہ اوار مننگ، اسہ ایلو تون ٹد مننگ، اسہ ایلو تون لچوک، مدام گون مننگ۔ دُنکہ
زیل سو آن جتامفک۔

(س)

۱۸۹۔ براہوئی:- سال آک کارہ گال آک سلرہ (حیات، 2017ء، 35)

بلوچی:- سال گوزانت، گال مان آنت (رگام، 2017ء، 297)

مسخت:- اینوناہیت پگہ ناتارخ، اندن وخت آک تدریسا کارہ تارخ نوشته مرسہ
کیک۔ مسال ناوڑاٹ وخت اسے ٹی ہرامتل ووساہت آک پاننگانو او وخت آک
تارخ بشخ جوڑ مسر، ولے ہمو متل ووساہت (ہیت آک) تینا جاگہ اینو ہم برج
پانگرہ۔

☆☆☆

۱۹۰۔ براہوئی:- سد دھک لوڑی ناسہ دھک زر گرنا۔ (سنگزئی، 2006ء، 60)

بلوچی:- صد دھک زر گری، یک ڈگے آہن گری۔

(رگام، 2017ء، 344)

مسخت:- دا اسہ متل اسے۔ دامتل ہمو وخت آیات مریک کہ اسہ کاریم اس اسہ
بندغ اسے تون بھاز ہرے آ ایسر مریک، ہر اتم ہمو کاریم بھازی ٹی سر تنگ ۽ تو
او کاریم اسہ چنکو وخت اسے ٹی ایسر مریک۔ دامتل اٹی اسہ ایلونا کمک و مدت ناجوزہ
غاک در شان او۔

☆☆☆

۱۹۱۔ براہوئی:- سر جم کنگ۔ (عزیز آبادی، 2020ء، 187)

بلوچی:- سر جم کنگ۔ (رگام، 2017ء، 308)

مسخت:- پور وکنگ، تیار کنگ، سنج کنگ۔

☆☆☆

۱۹۲۔ براہوئی:- سریلہ / یلہ ئی مننگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 127)

بلوچی:- (رگام، 2017ء، 499)

مسخت:- داجازی اصل اٹ بندغ آن بیدس سہد ارتے کن ہم استعمال مریک بے لغام، گمراہ، مست و بے خود، کس ناہیت ۽ الپ، خودسر، کس پاروک مف واگ آک تے یلہ، لوفر، لونڈ، بے حیا، کاہ (نیاڑی)

۱۹۳۔ براہوئی:- سوارے پیادہ ناحال آن خبراف۔ (براہوئی، 1979ء، 62)

سوارے پیادہ ناخبراف۔ (موج، 2015ء، 50)

بلوچی:- سوار کہ سواریت پیادگ ۽ حال ۽ چہ زانت

(شہاہوانی، 402، 2012)

یا، سوار نہ زانت پیادگ ۽ حال ۽۔ (لقمان، 2010ء، 79)

مسخت:- دا اسہ و سہت اسے نادروشم اٹ ساڑی ۽، داوساہت ہمو وخت آیات مریک کہ پین کس بندغ اسے ایلو بندغ ناحال آن جوان وڑاٹ سماف کہ ہر حال اٹی تینا زندا ناندے تے گدر یفنگ ۽۔ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر داوساہت ناکسہ ۽ داوڑاٹ نوشتہ ناباہوٹ کرینے کیک:-

” اسہ بندغ اس مرنومزل اسے آپیادہ ہننگ ئی نس۔ خلسہ پر غسہ تینا مدارا آہنا کہ توپدی چک خلک خنا کہ اسہ ہلی سوار اسے نادمزے، ہلی سوار خڑک رسیفے تو او پیادہ ہنوکانا متکنو سنگت یا واقف اس نس۔ ہلی سوار ہم متکن آواقف ۽ خنا تو ہلی ناواگ آتے خلک واقف آ بندغ اودے خنا خوش مس کہ نواکنے ہم تین تون اوار گڑ اس مونی سرکے۔ بروکا ورنابلی نازی آن دا بندغ ۽ حال احوال کرے ولدانا ہلی ۽ تینا مدان مدان آپیادہ ہنوکانا گام آتاوڑاٹ ہکلا۔ ولے ولدا ہم ہلی نارفتار پین پیادہ رفتار

پین۔ ہلی نگر اس موئی ہنا کہ واسوار اونا لغام ۽ توریکہ تاکہ پیادہ غابندغ سرمسکہ
 آخر ہلی سوار پیادہ غابندغ ۽ پارے ایلم نی مچٹ تیز تیز گام تے تینا ہرف تاکہ مجلس
 کرسا اور کان، پیادہ ہنو کمالو آن دم درینگلوک نس داسا بتر دم درینگا ننتے کہ ہلی سوار
 اودے چل کریفیکہ۔ اونا ہے آسرہ ہم ختم مس کہ ہلی سوار کنے سوار کے۔ بیزاری
 آن اودے جواب تس کہ سوار پیادہ ناحالے انت چاہک اونا انداہیت اینواسکان
 وساہت مس“ (صابر، 1989ء، 58)

شاعر ہم اندا وساہت ۽ تینا ”تیر بند“ شاعری اسے نالشیخ جوڑ کرینے۔

ہیت آک سادہ نا

راست ۽ کہ خبر افک

سوارے پیادہ نا (شیدا، 2009ء، 47)

دواساہت ٹی احساس نا حکمت ساڑی ۽، ننتے کہ احساس ہمو جوڑہ کہ اوانسان ۽ گچین
 اوسوچ چینگ اٹ سر سوب ۽۔

☆☆☆

۱۹۳۔ براہوئی:- سُوکین ۽ تو صبر اڑزان ۽۔

دامتل ۽ براہوئی زبان نا مخلوق بلوچی زبان اٹ اندن آن اندن، ہرا کہ اونا بلوچی
 زبان اٹ دروشم ۽۔

بلوچی:- گوشت گران انت صبر اڑزان انت، (مری، 2003ء، 166)

مسخت:- دامتل اٹی صبر نا فلسفہ اودیم ۽، دامتل ہموخت آپاننگ ہراوخت اسہ
 گراس بندغ اسے ناورس وئج آن پیشن مرے، اوڑتون داخہ زراف کہ اوخواہندار آ
 گڑا ۽ ہلنگ کے۔ داڑکن صبر کننگ نا حکمت ۽ دوئی کروئی ۽۔ مسال کن اگہ سونرخ
 اٹی کبین ۽ ولے صبر کننگ بھاز آسان ۽ کاریم اسے۔

☆☆☆

۱۹۵۔ براہوئی:- سی بھازے بیش نامون ءے چرپ کپسہ۔

(بارانزئی، 2019ء، 63)

یوسف موج تینا کتاب اٹی داوساہت ءے داوڑ نوشتہ کرینے۔ ”سی اخس کہ بھاز مرے، لاغ انلکے کس چرپ کپک“ (موج، 2015ء، 51)

ولے اصل اٹی داوساہت داوڑاٹی ءے کہ ”سی اخس کہ بھاز مرے کس لاغ انا بر ءے چرپ کپک۔ اندن بلوچی زبان نا پول کار آک ہم دا گڑا غان حجاب کرینو۔ اندا خاطر آن داوساہت نالوز آتے ٹی شیف بڑزی ہر پول کار کرینے۔

بلوچی:- روغن آگس باز بیت، کس حرء لاپ ءے چرپ ءے نہ کنت۔

(رگام، 2017، 280)

مسخنت:- گمان اندن ءے کہ دا اسہ وساہت اسے مننگ کیک۔ وخت اسے ٹی اسہ سیر ءے سال اس گدرینگانے، علاقہ آباد مسنے، ہر کند آ بوچ و خروسیک خشتنگ مسنو، سی و خاسن نافر اوانی ہم مسنے۔ دابرکت آتے ٹی اسٹ تینا لاغ نائے چرپ کنگ اٹ مشغول مسنے۔ ہموکان اسٹ اس گدرینگانے تو دا امبل ءے، داوڑ کنگ آن خنانے پارینے کہ دا انت کسب اس کنگ اس۔ ”سی اخس بھاز مرے کس لاغ نائے چرپ کپک“۔ اینو ہم آگہ کس اس بے فاندہ تینا مال وڈی ءے خرچ کے، حق و ناحق تینا پیسہ ءے زیان کے تو اوڑ کن انداوساہت یات مریک۔

۱۹۶۔ براہوئی:- سیال ۽ تینے کم تکپیس۔

بلوچی:- سیال کہ سیال ۽ کم بی گوش ۽ بری۔ (مری، 2003ء، 142)

مسخت:- خوف، خلّیس، زُوم، دہشت بندغ ۽ بیجی نرور یک۔ خلّیس نا اندازہ ۽ دا
ژان بھاز جوان خلنگ کینہ کہ اگہ کس اس تینے آن نیزور اسے ہم جھو کرینے یا اونا
نسخان کرینے تاکہ میٹر و مر کہ یا خیر متنے ہمو وخت اسکان ہمو نرور آ بندغ (سیال)
آن خلّیس نا درشانی مر یک۔ سیال اندا خلّیس و خوف اٹی دزگیر ۽ نو اسیال تینا لٹ یا
خون ۽ ہلنگ کن کنے آ جھو کرو، نسخان اس ایتو۔ اندا نسخان آ بچنگ کن میٹر و مر کہ نا
دو داک ساڑی او۔ داژان دا درشان مر یک کہ سیال نا زُوم دہشت بھاز گیشتر ۽۔
اندا خاطر آن کس اس سیال ۽ تینے آن شیف تلک۔

۱۹۷۔ براہوئی:- سیری ۽ میٹی سگھک یا بخال۔ (براہوئی، 1979ء، 62)

بلوچی:- دور ۽ بقال و میٹی سہہ انت۔ (مری، 2003ء)

مسخت:- دا متل نا بابت اٹ اسہ پین متل اس ہم ساڑی ارے ”ہستی اسہ مستی سے
“ معاشی (زر) آسود ہی بندغ ۽ بھلو گمر اسے ٹی شانگ۔ میٹی ہمو شکری آسہ دار ۽ کہ
اوا خس کہ گنے واہم ہمو کونو کاتے زو اس ہضم کنگ نا، لائخی تحک۔ اندن بخال تون ہم
زر انا فراوانی ۽ ولے او بچو وخت اس گمر اسے نا گواچی متنے۔ یعنی او تینا ہستی ۽ ہم
برداشت کنگ نا، حوصلہ و جیرت تحک۔ ہر احد اسکان ننا راج انا بندغ آتا تعلق
۽ اوڑ تون ہر اتم آہستی (سیری) بس تو او دا سیری ۽ سگھنگ نا طاقات ۽ تحک، بلکہ او
تینا ہستی نا ڈو آن بھاز بھلو گمر اسے ٹی مر یک۔

۱۹۸۔ براہوئی:- سیل نابیرم (لیپ) ہر کس تینے آچنگ۔
 بلوچی:- زمستان ء لہیف انت ہر کس وتی کٹڈ ء چکیتی۔

(مری، 2003ء، 126)

مسخت:- دا اسہ متل اسے۔ حرص و جوفہ نابارواٹ پانگانے۔ ہر کس تینا ہڑ دے ئی
 آگر ج (ضرورت) آتا دوئی کنگ کن متاماری کیک، ہر کس داخوہک کہ کنا آسراتی نا
 سامانک گیشتر مریر۔

☆☆☆

(ش)

۱۹۹۔ براہوئی:- شاہی خروار، باوہ اُسٹ دیر کرے۔ (صابر، 1989ء، 60)

یا، شاہی آخروار نُس باوہ لنگھڑی آن کہسک۔

(بنگلزئی، 2006ء، 66)

بلوچی:- ابامنی ہواں سال مُرتہ کہ شاہی ء کاہی ات۔

(مری، 2913ء، 10)

گلزار مری تینا کتاب ”گشتن“ ٹی اسہ وار پدا د اوساہت ء پین

دروشم اسے ٹی پیداوار کرینے

”خروار پہ شاہی ء کہ من لنگھڑتان، (مری، 2913ء، 92)

مسخنت:- دا اسہ وساہت اسے، دا وساہت ناباروٹ عثمان بنگلزئی پاک کہ ”دا اسہ

بھلوکسہ سے۔ پارہ کہ شاہی آخروار اس، بھاز آڑزانی اس، ولے باوہ لنگھڑی آ کہسک“

(بنگلزئی، 2006ء، 97)

یخین مُست انا زمانہ ٹی بھاز آڑزانی نُس کہ اسہ شاہی اسے آتیوئی ء خروار اس دُوبسکہ،

ولے ہمو وخت انا بندغ آک غریب و نیز گاری ناسوب آن اوفتے تون شاہی اس ہم

گواستو کہ۔ دا وساہت ہمو وخت آیات مریک کہ کس اتون گنج خزانہ غاتا دور اٹی ہم

اودے کُنگ کن بچ اس اف۔ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر تینا کتاب ”شاہی خروار ٹی دا

کسہ نوشتہ کیک:-

” دا وساہت ناکسہ ء داوڑ بیان کنگانے کہ اسہ نیز گار و بندغ اس، پوریا متو کہ

تے۔ اسہ پیر و باوہ اس تے نُس، دا بے وس نیز گاری نا دُوبھاز تنگ مس، مونویائی اس

ہلو اوڑٹن پین آدُومری فنگ ءے تین کن شرم چاہسکہ، پیرانگا باوہ تے بے وس لنگھڑی نا

دُو آن دنیا ءے ہلا۔ باوہ ناتہ کہینگ آن پد مخلوق بس اوڑان ہرے کہ باوہ نانت

بیماری کرے، تو اوساد ہی اٹ جواب تے کہ باوہ بیمار ہلو، اُسٹ دیر کرے۔

مخلوق مونے ہڑسا اوڑا کہ خانہ نا خراب شاہی (ارا آنہ) کن خروار س (چار گونی) غلہ نا بریک نی انتے ہلتویس۔۔؟ تو او بے وس آڑسندہ اس کٹشا پارے کہ کنتون پیسہ ہلو۔“ (صابر، 1989ء، 60)

دا شاہی خروار والا کہہ صالح محمد شاد ہم تینا لوز آتے ٹی داوڑ بیان کرینے۔۔
 ”پارہ اسہ بندغ اس ایلوڑان ہرے فے گنج.....! نما باوہ ہر اسال فوت مس...؟ دا پارے کنا باوہ ہمو سال فوت مس کہ شاہی (ارا آنہ) خروار نس۔ دا پارے کہ دانا مطلب ہے کہ نی تینا باوہ کن جوان خیرت کر یس...؟ جواب نس تے جی نہ ای تینا باوہ کن ہجو خیرات اس کٹوٹ دا سنگت پارے شاہی خروار نس واہم نی خیرات کتویس...؟ دا بے وسی اٹ پارے کنا خواجہ نا ہیبت تینا جاگہ غا راست ء ولے شاہی ہم ودی مرو سس“ (شاد، 2010ء، 90)

ہمو زمانہ ٹی بیرہ اسہ شاہی آخروار اس رسینگا کہ ولے مخلوق تو شاہی اس ہم ودی متو کہ۔ شاہی خروار نا وساہت ناکسہ راج اٹی انداخہ درپنی مس کہ دانا ز کرنے بلوچی و براہوئی زبان ناکلا سیکل شاعر ریکی ناشاعری ٹی ہم نظر بریک۔

ابوئے خُدا انت اس کرے
 کافر لعین ء مست کرے
 نرخ ء درے او کم کرے
 خوار و غریب حیران کرے
 شاہی کہ خروار اسکہ
 مہمان شرف مشکہ

(براہوئی، 46، 1968-47)

داوساہت نامتکئی نااندازہء داڑان جوان خلنگ کینہ کہ داوساہت ناکسہ ہراڑے کہ پانگانے، ہموڑاسکان سرمنگ اٹ سرسوب مستنے ہراڑاسکان تیوی بلوچ راج تالان مُسنے یعنی او کوہ سلیمان، کوبلو کابان آن ہلیس تاچاخی ناریک آتسکان تیناسفرء برجاتخانے۔

۲۰۰۔ براہوئی:- شست نشان تنگ۔ (عزیز آبادی، 2020ء، 204)

بلوچی:- شست نشان دنگ۔ (عزیز آبادی، 2020ء، 204)

مسخنت:- دااسہ بجازی اسے ناوڑاٹ نن تون ساڑیء ہرانا مسخت، کس ء اسہ گندہ او کاریم اسے کننگ آپیت کننگ، اودے ہر تو ماڈوتیٹ ہر دہ انگا اور تے نشان تنگ، یا بھلا اور (ڈیمب) ء نشان تنگ۔ پٹ لانت کننگ، بے عزت کننگ، شد آن کشنگ، رسوا کننگ۔

۲۰۱۔ براہوئی:- شد آن کشنگ۔

بلوچی:- شدء کشنگ (رگام، 2017ء، 332)

مسخنت:- دااسہ بجازی اسے۔ شد آن کشنگ بے عزت کننگ، رسوا کننگ، پٹ و لانت کننگ، بے شرف کننگ، شکی کننگ۔

۲۰۲۔ براہوئی:- شرع ٹی شرم اف۔ (سوسن، 1998ء، 78)

اول شرم سپہ ولد اشرح سپہ۔ (بارانزئی، 2019ء، 21)

بلوچی:- شرع ۽ شرمے نیست۔ (رگام، 2017ء، 335)

مسخت:- دابجازی ہمووخت آیات مریک کہ ہراوخت آحق و انصاف ناہیت مرے۔ حق و انصاف ناگپ آتے بیان کنگ اٹی ہچو شک شرم اسے ناگرج اف، بلکہ حق و حقیقت ناہیت ۽ ہر حال اٹ کروئی ۽۔ یاوخت اس کار بار، ہل تس یا شریکی اس کس کس ۽ تون کے، توہل تس کنگ آن مالوہل تس نابارواٹ تیوئی شرٹ آتے نیام اٹ تخوئی ۽، دُن مف کہ پگہ دے بھاز بھلو شرہ اسے نابنامرو۔

۲۰۳۔ براہوئی:- شنک منگ۔

بلوچی:- شنک بوتک۔ (رگام، 2017ء، 337)

مسخت:- دااسہ بجازی اسے، اکثر دابجازی ۽ لمہ تینا اولیاد کن پاپک، ہرانا مسخت، کنے نے کن شنک آک لگھر، ندر منگ، گوری منگ، سدخہ منگ، قربان منگ، دُومون کنگ۔

۲۰۴۔ براہوئی:- شوک ہم تینا کھوڈ نامونا شیر ۽ (شاد، 2010ء، 139)

بلوچی:- تولگ ہم وتی ہونڈ ۽ دپ ۽ شیر انت (رگام، 2017ء، 140)

مسخت:- دامتل لغور آ بندغ یا حیوان اسے کن پاننگک بندغ یا حیوان اخس کہ لغور مرے ولے واہم او تینا علاقہ یا اُر اٹی شیر اک ۽۔

(ص)

۲۰۵۔ براہوئی:- صبر نابخ آک ارٹ ۛ۔ (شاد، 2010ء، 140)

بلوچی:- صورت (صبر) ۛ دو بہروں۔ (بزدار، 1997ء، 158)

صبر ۛ بُن شیر کن انت۔ (لقمان، 2010ء، 34)

مسخت:- اشٹاف اٹ کاریمک پر اگندہ مریرہ، ہر اتم انسان اُست جمی ۛ صبر حوصلہ اٹ اسہ کاریم اس کیک تو او کاریم گچین اووڑ اسے اٹ ایسر مریک۔ یا بندغ اس اسہ رگڑ اس حاصل کنگ کپک یا ہلنگ کپک تو صبر کنگ اٹی حکمت ۛ۔ دا بابت اٹ کلام پاک اٹی بریک کہ ” اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِیْنَ“ بدل:- اللہ صبر کرو کاتون او اراء صبر نابابت اٹ براہوئی و بلوچی زبان ناصوفی شاعر تاج محمد تا جل تینا براہوئی شاعری ٹی پاک کہ:-

صبر انائے نابخ ارٹ ۛ

بے صبر نابا ہم خٹ ۛ تا جل۔ (صابر، 68، 1988)

(ع)

۲۰۶۔ براہوئی:- عئید نانوک منگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 120)

بلوچی:- عئید نوخ بیثہ۔ (بزدار، 1997ء، 160)

مسخت:- ایلم، عزیز قریب یا دوست اسے کن اگہ کس اس سال آتاز ہیریء، تو اودے عئید انا نوک انا مسال ایترہ کہ فلانہ عئید نانوک مس اسئل خنلک یا کس اسے کن کلہو کنگء کہ بر عئید انا نوک مسوس۔

۲۰۷۔ براہوئی:- علت ہنپک، عادت کاہک۔ (بنگلزئی، 2006ء، 68)

بلوچی:- علت روت، عادت نہ روت۔ (رگام، 2010ء، 15)

مسخت:- عادت اسہ اند نو عمل اسے ہر ادے بندغ اسہ ماحول اسے آن دوئی کیک۔ مسال ناوڑاٹ اگر کس اس اسہ ماحول اسے ناسوب آن سگریٹ کشنگ نا عادت ء دوئی کرینے یا اسہ بندغ اس دز آتا ماحول اٹی تول بش کیک تو اودے دزی کنگ نا عادت مریک۔ ہر اگڑائے بندغ ماحول اسے آن دوئی کیک تو ہمو ماحول ناوڑاٹ ہمو وڑاٹ عادت اس دوئی کیک۔ عادت اند نو عمل اسے کہ او ہلنگ ہم مریک، مسالنا وڑاٹ کس اس نا عادت وخت اسے ٹی سگریٹ کشنگ یا دوزی کنگ مسنے، ولے او اینو ہمو عادت آتے ہلانے۔ علت ء انسان ہجو وخت اس ہلنگ کپک، علت ہمو گڑائے کہ او انسان یا حیوان ناتہہ ٹی مادر ذاتی آن او نارغ و دتر اٹ اوڑدہ مریک،

اودے انسان یا حیوان تینے آن ہچو وخت اس کشتنگ یا ہلنگ کپک، نئے او علت نا
تعلق داری ماحول سے تون مر یک۔ علت اسہ نسل آن ایلو نسل اٹی برسنا
کیک۔ مسال کن اسٹ اسے نالمہ، باوہ یا پیرہ بھاز توند جذباتی یا چٹک سرمسنے۔ تو اونا
اولیاد و نو اسہ غاک ہم اوڑان بار گڑانہ گڑ اس تر ند طب مریرہ۔ یا اسہ بدک اس بیدہ
غان پیش تمنگ تون تار خلنگ کیک دا عمل او نا علت پاننگ۔ اندا خاطر آن پارہ کہ
” علت ہنپک، عادت کاہک“

(غ)

۲۰۸۔ براہوئی:- غریب نابامس ارغ ناوخت آد تر مر یک۔

(سنگلزئی، 2006ء، 68)

بلوچی:- بد بخت ء نعن ء وخت ء پونز بسکیت۔ (مری، 2003ء، 42)

مسخت:- دا بابت اٹ اسہ پین متل اسہ کہ ”غریب نا بخت کچ اٹی ء“ دا
متل اٹی بخت و قسمت نا لگھوئے در شان کننگانے۔

☆☆☆

۲۰۹۔ براہوئی:- غیرت اسہ پڑی اسہ تما تو ولد ابفک۔ (سنگلزئی، 2006ء، 73)

بلوچی:- غیرت آپی تر مپے، گپت، شت۔ (رگام، 2017ء، 351)

مسخت:- دا اسہ متل اسہ۔ غیرت اسہ احساس اسہ، اگر دا احساس انسان آ ختم
مس تو ولد او احساس نا بنگ بھاز مشکل ء۔ ہر اتم آ احساس پنی آ گڑا انسان آ ہنا تو
او ہر بے میار و گندہ غا آ کاریم تے کننگ اٹ، ہچو شرم کپک، نئے او تینے آ میار
ہلیک۔ دا احساس اسہ پڑی اسہ ڈوائی ء۔ ہر اتم او پڑی انسان آن تما تو ولد اہر فنگ
تے، ہچو وڑ سے اٹ منگ کپک۔

☆☆☆

(ک)

۲۱۰۔ براہوئی:- کاٹم آمیش شاعنگ۔ (بنگلزئی، 2006ء، 121)

بلوچی:- حاک شانی کنگ۔ (صابر، 2001ء، 53)

مسخت:- فریاد کنگ، ہو عنگ پنگ، ضد کنگ، ایلو مسخت ائی کاریم
ء تیز کنگ، دُھند کنگ، قہر کنگ۔

☆☆☆

۲۱۱۔ براہوئی:- کاٹم سلامت مرے ٹوپ بھازے۔ (بنگلزئی، 2006ء، 43)

بلوچی:- سر سلامت بہ بیت، کلاہ بازنت۔ (لقمان، 2010ء، 79)

مسخت:- دا اسہ متل اسے۔ دا متل ائی انسان نا عظمت و شان شرف و اونا سلامتی
ء بھاز مقدم تخنگانے۔ انتے کہ انسان نا بدل بنگ کپک، ٹوپ نا تو بدل بنگ
کیک۔ ٹوپ نئے بیرہ انسان نا عزت نا درجہ ء تحک بلکہ او انسان تون زیبائے، ہر اتم
کن انسان مف تو ٹوپ نا انت قیمت اس مرو۔؟

☆☆☆

۲۱۲۔ براہوئی:- کاریم ء سرتنگ۔

بلوچی:- کار سرتنگ۔ (رگام، 2017ء، 357)

مسخت:- دا بجازی نا مسخت، کاریم نا بناء ء کنگ، کاریم ء شروع کنگ، کاریم نا بسم اللہ
ء کنگ، کاریم ء سرتنگ، شون تنگ۔

☆☆☆

۲۱۳۔ براہوئی:- کتارِ خیسُن نامرے سینہ ٹی خلیپہ تے۔

(شگلزئی، 2006ء، 74)

یا، کتارِ سترِ خیسُن نامرے کس تیناکش ٹی خلیپک تے۔

بلوچی:- تِلاہیں کارچہء کس وتی جگر انا نہ جنت (رگام، 2017ء، 135)

مسخت:- قدرتی وڑاٹ دینا تاہہ ٹی ہر گڑا کن اسہ حد و حویل اس اڈتننگانے۔ اگہ او گڑا تینا حد و حویل آتے بے بالا تو او نسحان اسے ناسوب مریرہ۔ دا متل اسے، ہرانا مسخت دادے کہ کس اسے بندغ یا اسہ پین گڑا اس اخس کہ دوست مرے واہم داخہ دوست مف کہ اودے جان انا نسحان اس رسیفے، مطلب دا کہ ہرا حد اسکان مہر کڑزک ہمو حد اسکان مہر تننگ۔

۲۱۴۔ براہوئی:- کھٹہ مہے آن بار، گن خواجہ غان بار۔ (براہوئی، 1979ء، 68)

بلوچی:- کارپہ کن چو گلام بوریچو واجہ (صابر، 64، 2012)

مسخت:- محنت و خواری کنگ آن پد آسراتی و آسودہی ناکلہو در شان مریک۔ روزی ء کھٹنگ بھاز مشکل ء کاریم اسے۔ دا بارواٹ متل اسے کہ روزی (زر) شیر انا خف ائی ء دانا مطلب دا مس کہ روزی کھٹنگ یعنی بھاز سخت و کاریم اسے۔ دا مشکل نا ایسری کن مہے آن بار خواری اٹ کاریم کنگ او لیکو شرت ء، ہر اتم آدا شرت پورومس تو خواجہ غان بار کنگ قدرتی ء گپ اسے۔

۲۱۵۔ براہوئی:- ٹچک نالٹک سدھا مفک۔ (شاد، 2010ء، 143)

بلوچی:- ٹچک ۽ لٹک بھ تچک نہ بیت۔ (لقمان، 2010ء، 39)

یا، ٹچک ۽ لٹک تچک نہ بیت۔ (رگام، 2017ء، 363)

مسحت:- دا بجازی اسے نادر و شم اٹ راج اٹ پاننگ، اگر کس اسے مدام پنت و شون کنگے تینا دا گندہ غاعادت و حرکت آتیاں دُو کتہ، ولے واہم او تینا طب و نفسیات نا دو آن تینا گندہ غاعادت و کسب آتے ہلنگ کن تیار مف، ہزار حیلہ و پنت و شون آن باوجود ہم تینا گندہ غاعادت آتے ٹی اختہ۔

”چوٹی لٹک نا

دیچائے کائے

اوڑان زنداٹ ٹچک نا“

(شیدا، 2009ء، 86)

دن انکا بندغ آتا بارواٹ دا پارہ کہ فلانہ ٹچک نالٹک ۽ اٹس کہ سدھا کیس تہ سدھا مفک

۲۱۶۔ براہوئی:- ٹچک ایشاف آن کھور و کتری ہتیک۔ (بنگلزئی، 2006، 143)

بلوچی:- کٹک ۽ ایشاف کھشہ کھوریں گلراڑ تھغونتھی۔

(بزدار، 1997، 173)

سگ ایشاپ گلڑ کور کاریت۔ (رگام، 2017ء، 317)

مسحت:- دا اسہ متل اسے، دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس کاریم اسے ٹی ایشافی کے۔ ہر اکہ ٹچک نا ایشافی کنگ نامسال ناوڑاٹ راج کن اسہ گچین او کلہوا سے ناسوب ۽۔ ایشاف کنگ نارداٹ دامتل ہم راج اٹی پاننگ کہ ”ایشاف کنگ شیطان نا کاریم ۽“ ایشافی اٹ دنیا نا چو کاریم اس مفک، بلکہ کاریم ۽ کنگ کن اُست جمی نا گرج المی ۽۔

۲۱۷۔ براہوئی:- ٹچک و برنج۔ (موج، 2015ء، 60)

بلوچی:- ٹچک پیر برنج۔ (شاہوانی، 2012ء، 414)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ دا بجازی ٹی کس اسے ناحیثیت ناحد و حویل

آتا دنگ ۽ درشان کننگانے۔ یعنی اسہ غریب اسے دا انت حاجت ۽ کہ او تینے آن ہزگار او بندغ اسے ماس آتولے، او دالانخ اف کہ او ہزگار آتے تون تول بش کے۔

اگہ کس تینا حد و حویل آن ایپار مس تو اوڑکن دا بجازی پاننگ کہ ”

ٹچک و برنج“ ہر اڑے ٹچک، ہر اڑے برنج۔ ہر اڑے امیر، ہر اڑے غریب۔؟

۲۱۸۔ براہوئی:- ٹچک آہر فی رامہ زو، سر مسس پارے ایلم تاجوانی آن۔

(صابر، 1989ء، 65)

بلوچی:- بینگ ۽ گوشتہ چی اے، پاداں تکایاں۔ چی اے براتانی مد تیں۔

(مری، 2003ء، 42)

مسخت:- دا متل نایات کنگ نامسخت دادے کہ تینا بندغ اس کس اناد شمن مرے۔

بندغ ہمو وخت اسکان نزور مفک ہر اوخت اسکان تینا بندغ اس دشمنی ناکڑد ۽ ادکتنے

یاد شمن تے تون ہمگام متنے۔ دا وساہت نا اصل کسہ خلقی ادب ناتاریخ ٹی مختلف وڑو

ڈول اٹ بیان کننگانے۔ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر تینا کتاب ”شاہی خروار“ اٹی دا

وساہت ناکسہ ۽ داوڑ نوشتہ کرینے۔

” اسہ ٹچک اس اسہ خاخوا اس ایلمی کریر، اسہ وخت اس مرانا اسہ علاقہ اسے ٹی خاخوا

ناسیال اسے نابرام نس۔ اودے بٹنگار، تو ٹچک کہ برام ناہیت ۽ بنگ تو خاخواے

پارے ای ہم بریوہ خاخوا پارے کہ اے علاقہ بھاز مرے نی امر بریسہ۔ ای تو بال اٹی

کاوہ، ٹچک پارے ای نے آن منہ دے مست سر بلیوہ، مدان مدان آکاوہ تاکہ نی ہم

بریس او وخت اسکان ای ہم سر مر یوہ۔ خیر ٹچک برام آن منہ دے مُست راہی مس
 نگر اس ہنا تو ایلو خلق نا ٹچک آک اودے ناولد و ٹچک اس خنار ہلگر دو د پیر تینا علاقہ
 غان کشتارتے۔ ایلو علاقہ ٹی سر مس تو ہے علاقہ نا ٹچک آک اودے جوان ڈلار پٹی
 ٹوری کریر تینا حد و حویل آن کشتار۔ اوکان مونی ہنا تو ایلو خلق نا ٹچک آک ہندا اوٹ
 اودے بخیر کریر کہ جُر بُر مس آخر ہمو مڑل کہ ایہن آ وخت آچار بیچ دے نائس
 او فک اسہ دے اٹ اودے ہمو مڑل آسر کریر۔ ہے علاقہ ٹی سر مس تو حالت تے
 بھاز خراب نس ہموڑے کرو داسے ناماس آڈ کا تینے، نکان دُزی اٹ جاگہ اسے آن
 کُننگ کن گڑ اس پیدا کر یکہ۔

ایلو نیمہ غا خا جو برام آن اسہ دے اس مُست سر ہلک تو کسراٹ ہر شمار نا خا خوک اونا
 مون آوٹر آن بار بئر اودے بخیر کریرہ خوشی و گل بال کر یسہ اودے جوان نگر اس
 گدر پیرہ آخر خا خوئے ہر اخلق آہنوئی نس ہموڑے سر مس۔ تو خلق نا گل خا خوک
 اونا مون آ بئر خوشی کریر، خلق نازی آپیر ڈائی کُنگرہ کہ خا خونا نظر شیف تما تو خنا کہ
 ایلم ٹچک کرو داسے ناسیجائی دتر چر تمو کے شیف مس رہ آتہ ہر یفے ایلم نی دہن
 زواس بسُس سر مسس۔ کچک پارے ”ای تینا ایلم تا جوانی آن زو سر مسٹ“
 (صابر، 1989ء، 65-66)

دا وساہت ناکسہ پروفیسر صالح محمد شاد اسہ پین دروشم اسے ٹی تینا کتاب ”ہنین
 خرین“ اٹ داوڑنوشتہ کیک۔

”پارہ کہ اسہ بندغ اس واپار کُننگ کن سفر آپیش تما۔ داڑتون ٹچک تے ہم تدا اس۔
 ہفتمی کو دے داخواجہ اسہ پین ملک اسے ٹی سر مس۔ ہے ملک نا ٹچک آک دا ٹچک
 ء خنار دانا پداٹ تمار... دازراہلہ ہلہ دادے پین شمار اسے ٹی سر کریر۔ داسا ہلار تہ۔
 داسا اندا شمار نا ٹچک آک دانا پداٹ تمار۔ آخر پین شمار اسے آسر کریر تہ...“

اند اوڑاٹ ہفت دے ناسفرء اسہ دے ٹی خلک اویتنا خلق ائی رسینگا۔ خلق نا چک
 اک داڑان ہر فیر کہ ہفت مزملء اسہ دے ائی امر خلکس۔؟ پارے ایلم تا جوانی
 آن۔“ (شاد، 2010ء، 113)

ڈاکٹر عبد الرزاق صابر ناپٹ وپولی آداسہ غان صالح محمد شاد ناداپٹ وپولی آسہ
 دا خاطر آن کانڈا خننگ کہ داٹی اسہ بندغ اسے نا کردارے۔ داکسہ ہمو بندغ (واپار)
 آن مخلوق ائی تالان مرو، وخت اس کہ ڈاکٹر عبد الرزاق صابر ناپاروکا سہ ٹی آدم
 ذات نا چوز کر اس اف۔ تو داکسہ امر مخلوق ائی تالان مس۔؟

۲۱۹۔ براہوئی:- ٹچک ہڈ اس کُنیک، کشتنگ ناتے اندازہء خلیک۔

(شاد، 142، 2010)

بلوچی:- منڈ ہڈء جاہیت بلے وتی کونء سُدھء داریت۔

(رگام، 2017ء، 453)

مسخت:- دامتل ائی آخوبت ناسوچ درشانء آگہ اسہ بندغ اس اسہ کاریم اسے نا
 بنائے کیک تو او اونا ایسری (انجام) بارواٹ ہم سوچ و فکر کے۔ داکاریم نالیسری ہرا
 وڑاٹ مرو۔ مسال نا وڑاٹ اگر اسہ دُز اس دُزی اسے کن جاگہ اس کاہک تو او دے
 بھاز جوان اندازہء کہ اگر ای دُزی آہنگاٹ تو کن تون انت مرو۔؟ اندن آگہ
 ٹچک اس ہڈ اس کُنیک تو او دے دا اندازہ مرو کہ او دا ہڈء واپس امر کشتک۔؟ دا تو
 بیرہ مسال اسے دا مسال اٹ بیرہ انسان نا آخوبت نادرک نابارواٹ پاننگانے کہ
 کاریم اس کنگ آن مُست او نا انجام ناپام داری ضروریء۔

۲۲۰۔ براہوئی:- کرہموڑکن کہیک ای کن نا۔ (شگلزئی، 2006ء، 72)

بلوچی:- مرپہ ہائیء کہ پہ تو م ایت۔ (پٹ پول۔ مومن بزدار)

مسخت:- دامتل دا احساس نا شاہدیء ایتک کہ ہمو بندغ کن مر یا کر یا تینا ساہ سدخہ کر ہرانے کن تینا ساہء سدخہ کنگ نا گچینء جوزہ محک۔ دامتل ائی دوستی، ایلمی و قربانی تنگ ناجوان انگا اصول آک در شانء۔

۲۲۱۔ براہوئی:- کفن کش۔

بلوچی:- کفن کشگ۔ (رگام، 2017ء، 369)

مسخت:- دابجازی ہمو بندغ کن پاننگ ہر اسخت سودامرے، تینا گڑاء کبین آرخ آ بہا کے، پین ناحقء گئے، ناجائز وڑاٹ نفع کے، انت اس کہ دوٹی تے برے غسب خلع۔ انداخہ در پین ناحق خوریء کے کہ مسال ناوڑاٹ مخلوق نا کفنء ہم کشتے۔

۲۲۲۔ براہوئی:- کفن کونٹی منگ۔

بلوچی:- کفن کونٹی بونگ۔ (رگام، 2017ء، 369)

مسخت:- دابجازی نانا پنگ نا مسخت، بھاز بھلو نسحان اس منگ، تاوان منگ، ڈز اس تنگ، بینگ منگ، بارہ پٹر منگ، تیوی مال وڈی تے تباہ منگ۔

۲۲۳۔ براہوئی:- کلام ء سلام ء۔

بلوچی:- کلام ء سلام انت۔ (مری، 2003ء، 145)

مسخت:- دابجازی ٹی کلام آن مسخت، قرآن شریف ء۔ مسلمان آتا داسو گو آسخت و عقیدہ ء کہ او قرآن شریف ء بیحی عزت و شرف ترسہ او دے اُسْت نا حُب تون سلام کیرہ۔ ہر اوخت آو نیل اس ایسر منگ نا پین ء ہم الپ تو او و نیل نا ایسری کن کلام پاک نا سببو ہلنگ۔ تو ہمو و نیل تینا قدرت اٹ ایسر مریک اند اسخت و عقیدہ نا سوب آن پارہ کہ ” کلام ء سلام ء۔

۲۲۴۔ براہوئی:- کلی ء تینا میر نا کلی تو ٹنگہ۔ (براہوئی، 1979ء، 69)

بلوچی:- کس وتی کلی ء جہل تر نہ در نجیت۔ (رگام، 2017ء، 367)

مسخت:- کس اگر تینے پین کس اسے آن کم تر گوندپ، تینے پین کس تون برابر خیال کے، تو دن انکا بندغ کن دامت ل ء یات کننگ۔ او نانت حیثیت ء کہ او تینا کلی ء میر نا کلی تون ٹنگہ۔

۲۲۵۔ براہوئی:- کُوڑی کس تون پادار اف۔ (موج، 61، 2015)

بلوچی:- کُوڑی دُو ر غ انت۔ (مری، 2003ء، 155)

مسخت:- دامت ل اٹی کُوڑی نامعنه دنیا ء۔ قدرت نادا کانو د ء کہ کُوڑی کس اتون وفا کتنے، نئے کرو۔ اللہ پاک نا ارشاد ء کہ ”کُلُّ نَفْسٍ ذَا لِقَةِ الْمَوْتِ“ (سورہ النساء) ہر زندہ غا کڑائے مرگ نا چس ہلوی ء۔ دابابت اٹ اسہ پین متل اس ہم نن تون ساڑی ء کہ ”کس لمہ نا پڈ ء خنانے او قبرے ضرور خنک“ بے شک موت برحق

ء۔ اند بارواٹ براہوئی بلوچی زبان نادر و لیش صوفی شاعر تاج محمد تاجل تینا شاعری
ٹی پارینے کہ :-

کوڑی کس اتوں پادار اَکف
ساہ انا زموار او یار اَکف
محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جیرو سڑدار اَکف

(تاج محمد تاجل) تاجل نادا شاعری ٹی دا حقیقت نادر شانی ء کہ داد نیائی
کس اتوں وفا کتنے، دا حد اسکان کہ نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دو جہان ہراڑ کن داتیوئی آ جہان ء اللہ
پاک جوڑ کرے او ہم داد نیائی اف۔

۲۲۶۔ براہوئی :- کھورا نگاخن آن پڑی اس تے بھلو گڑا سے۔

(شاد، 143، 2010)

کھورا نگاخن آن سور و خڑینک اس تمہ بھازے۔

(سنگلزی، 2006ء، 73)

بلوچی :- کورین چم ء پٹ ء آرس بازانت۔ (شاہوانی، 419، 2012)

کورین چٹاں پٹے آرس۔ (مری، 2003ء، 56)

کورین چم ء آرس بازانت۔ (رگام، 2017ء، 375)

مسخت :- دا متل اٹی نہ منگ آن گڑا نہ گڑا سے ناننگ جوان ء۔ مسال کن اگر اسہ
بندغ اس شکار نایت آپیش تے سہب آن شام اسکان بیرہ اسہ چک اس شکار کے تو
او ہم اوڑ کن گنج اس، اتنے کہ او ناسہب آن شام اسکان دا خواری پوک متو گڑا نہ
گڑا اس او تینا مسخت اٹی سر سوب تو مس۔

۲۲۷۔ براہوئی:- کھورانت خوائنکِ اراخن (سنگلزئی، 73، 2006)

بلوچی:- کھوریں تھی چھے لوٹھی، دوچم لوٹھی (بزدار، 180، 1997)

کورچے لولیت دوچم (مری، 2017ء، 155)

کورچے لوٹیت دوچم روژنا (مری، 2003ء، 156)

مسخت:- حیثیت اٹ چُنکا بندغ آتا چُنکو چُنکو خواہش واڑ کا میرہ، ہر اتم او فقا چُنکا چُنکا خواہش آک پورو میرہ یا کس اس او فقا مسخت ۽ پورو کیک تا تو ہمو بندغ خوشی تا درشانی ۽ کر سا پاک کھوانت خواہک بس اراخن۔

☆☆☆

۲۲۸۔ براہوئی:- کھوراناٹھ۔ (موج، 2015ء، 62)

بلوچی:- کھور ۽ لٹ۔ (شاہوانی، 2012ء، 418)

کور ۽ سوٹا بیغ۔ (مری، 2003ء، 156)

مسخت:- کھوراناٹھ نامسخت دادے کہ او ہراڑے برابر تھے۔ دا بجازی ہمو وخت آیات مریک کہ اسہ کاریم اس منصوبہ بندی اسے آن بغیر کنگ، اگر برابر تما تو جوان نئے تون نسخان ۽، سٹی آکاریم۔

☆☆☆

۲۲۹۔ براہوئی:- کور ہناملتان ۽ خنا شمسو باوہ تے اراء خنتو

(براہوئی، 71، 1979)

کھور ہناملتان ۽ خنا۔ (سنگلزئی، 73، 2006)

بلوچی:- کور ۽ ملتان در کپینگ (خان، 2010ء، 115)

مسخت:- دامتل نامسخت دادے کہ دنیاٹی ہجو کاریم اس مشکل اف، شرت دادے کہ اگر اُست ناسخت اٹ جہد و کوشست محنت و خوار کنگ ۽، تو کاریم اس ضرور مریک۔ دامتل ناپداٹ ہر اواق ۽، ہمو واقع دن اے۔

”اسہ کھور و بندغ اس ننگس کہ ملتان اٹی جوان ء طیب اس ارے تینا علاج کن ہمو
طیب آہنوئی اس۔ اے وخت اٹی لاری ہم الو۔ کھور مسکین پنداٹ راہی مس خلسا
پر عسادھک جھلسا مخلوق آہر فسا ہنا ملتان ء خنا۔ ہندا کان مشہور مس کہ ”کھور ملتان
ئے خنا“ (بارانزی، 2019ء، 99)

اگر اینو ہم کس اس اسہ جاگہ اس ہنگ کپ تو اودے دا پارہ کہ کھور ہنا ملتان ء خنا
نی اوڑ اسکان ہنگ کپیہ۔ دا متل ٹی ہمت و حوصلہ تنگ ناسہ گچین ء کلہو اسے۔

۲۳۰۔ براہوئی:- کھور نامونا او عنگ خن تازوالی ء۔ (شاد، 142، 2010)

کور نامونا او عنگ خرٹینک ناتاوان ء (براہوئی، 1979ء، 70)

بلوچی:- کھور دیم ء گریو غ زوالیس۔ (بزدار، 182، 1997)

کور ء دیم اگریو گ چم ء زایان۔ (صابر، 2011ء، 127)

مسخنت:- ننا متل، وساہت یا بجازی تے ٹی گیشتر احساس تنگ ناکپ آک مسنو، دا
متل اٹی ہم احساس تنگ ناکلہو در شان ء۔ اگہ کس اسے تون احساس پنی او، چجو خزانہ
اس اف تو اوڑ تون چجو سیالی اس منگ کپک، اندن انگا بندغ آتا بارواٹ دا متل
پانگانے کہ اگہ بے احساس آ بندغ آتامون آتینا ویل ء بیان کنگ نا چجو فاندہ اس
اف، بندغ ء نفسیاتی وڑاٹ نزور کیک۔ دانزوری انسان ء نسجان ایتک۔ دابارواٹ
براہوئی زبان ناشاعر رجم نازتینا شاعری اسے ٹی پاک۔

”کور اناہو عنگ مونا خن تے کہ نقصان ارے

انا الحق منصور پارے سولی آود سر کریر۔“ (ناز، 33، 2013)

داشاعری ٹی دا حقیقت نادر شانیء کہ منصور اخص کہ پارے ای حق آئی اُٹ، ولے
 وخت انا بادشاہ منصور ناہیت ءپہہ متو۔ نیٹ اودے سولی آسر کرے۔
 دامتِل نامسخت ہم اندادے کہ علم و دانش و سرپندی انسان اٹی احساس ناقوت
 ءودی کیک، اگہ داقوت و طاقت آن انسان بُشت مس تو، انسانیت نابُڑزا نگا ماڑی آ
 مشکل ء سر مرے۔ ناسرپندی بے احساس آ بندغ نامون آتینا ویل و ویدن ء بیان
 کنگ آن یقین اٹ، بچو فائدہ اس دُوبقک۔ اندا سوب آن دامتِل سبھنگانے کہ ”کھور
 نامونا او عنگ خن تازوالیء۔

(گ)

۲۳۱۔ براہوئی:- گل بال مننگ / گل تاجی خلنگ۔ (بارانزی، 2019ء، 114)

بلوچی:- گل ۽ بال بوئنگ۔ (صابر، 2011ء، 147)

گل بال ۽ کنغ۔ (مری، 2003ء، 164)

مسخت:- بے حد خوش مننگ، خوشی تا درشانی ۽ کننگ، خوشی آن بال کننگ، خوشی آن چھاپ خلنگ، باتہ مخنگ آن پُرمنگ، باتہ خوشی آن مچُ مَف۔

☆☆☆

۲۳۲۔ براہوئی:- گنگ دام مننگ۔ (عزیز آبادی، 2020ء، 251)

بلوچی:- گنگ دام بوئنگ۔ (رگام، 2017ء، 397)

گنگ دام۔ (مری، 2003ء، 156)

مسخت:- مظلوم مننگ، بے وس مننگ، ہمو بندغ کہ اوئینا مظلومی ناسوب آن ہیئت کننگ کپ۔ ظلم و جبر ناگواچی مرے، اسہ طاقت اسے ناوڑ آزوم تولے۔ با آن تے ہیئت بف، بادوی کننگ کپ، ماخول تب، لحاظ خاطر کننگ، دا بجازی چُنا، بھلا و سہدار آتے کن ہم پاننگ۔ شاعر تینا شاعری ٹی دا بجازی ۽ داوڑ خوندی کرینے۔

لوی تے ٹی سنج ۽ نے بادی نا تِٹ

ای دونو ایڑ اسے اٹ قربان نے کہ مسٹ

دونو مسٹر اسے اٹ نی گنگ دام پاتہ

باٹی کنا دوی ۽ ولدا ہم بے زبانت

(ناز، 56، 2013)

۲۳۳۔ براہوئی:- گنگ ناہیت ۽ گنگ نالمہ چاک۔ (شاد، 2010ء، 144)

بلوچی:- گنگ ۽ زبان ۽ گنگ ۽ مات سرپد بیت۔

(رگام، 2017ء، 398)

مسخت:- دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس کس اناہیت ۽ بیچ سرپند مف، تو اونا
اسہ تینا بندغ اس اودے جوانی اٹ پُہہ کر ساہیت نامسخت ۽ رُغامے۔ اونا رُغامنگ
آن ہمو بندغ بھاز جوانی ہیت ناکلا غاسر مریک۔

☆☆☆

۲۳۴۔ براہوئی:- گوازی گوازی باوہ ناریش تون گوازی۔ (موج، 63، 2015)

بلوچی:- گوازی گوازی گڈی ہم گوازی۔ (صابر، 2011ء، 137)

مسخت:- ہر گڑانا اسہ حدو و نیل اس مریک۔ اگر او گڑا تینا حدو و نیل آن ایپار مس
تو او پر اگندہ مریک، اندن گوازی ناہم اسہ حد سیم اس مریک، اگر کس اس تینا آن
بھلو سے تون مسخراو گوازی کے تو اونا دا عمل راج اٹی جوان پاننگپک۔ اندا رداٹ
کس تینا آن بھلو (عمر اٹی بھلن) سے تون گوازی ۽ مسخرا کے تو اندا موقع غاپارہ کہ
”گوازی گوازی باوہ ناریش تون گوازی“

☆☆☆

۲۳۵۔ براہوئی:- گون منگ۔

بلوچی:- گون بنگ۔ (مری، 2003ء، 169)

مسخت:- تڈ منگ، اوار منگ، اسہ جہہ منگ، اسہ ہند منگ، سفر اسے ٹی ہمراہ
منگ، پچک منگ، سنگت منگ، رنداٹ منگ، کوتل منگ۔

☆☆☆

۲۳۶۔ براہوئی:- گوہانے تے مِش تے ٹی، پچک تے ہس تے ٹی۔

(شاد، 124، 2010)

بلوچی:- گارنگنگ حاکان ء پُراں دزموش کنے۔ (رگام، 2017، 380)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسے، ہر امسخت، بے مسخت آن اسے کاریم

اسے سرتنگ، ہرانا فائدہ بچ ڈوبف۔ ”دا قصہ دہن بیان کننگ کہ اسہ وخت

نیاڑی اس حویلی ء تینا جارو کریکہ کہ بھلی تہ تما گوہنگا۔ بھاز پچا تے خنتوتے، آخر پشین آ

اسہ ڈپ اس نسکہ۔ ہراڑ آ مخلوق تینا اراتا ہس تے وکچراتے، ہیسرہ ڈھیر کریرہ

، ہموڑے تینا بھلی ء پچا کہ۔ اسہ نیاڑی اس بس اوڑان ہر یفے کہ ایڑ داڑے انت

اس پٹیسے۔؟ تو اوجواب تس کہ کنا بھلی گوہنگانے۔ ہے نیاڑی اوڑان ہر یفے کہ

ہراڑے گوہنگانس تہ۔۔۔؟ تو پارے کہ حویلی ء تینا جارو کریتہ تمانے۔ ہے نیاڑی

پارے کہ نی ہم سادہ اسے اُس ”گوہانس تے مِش تے ٹی پٹیسے تہ ہس تے

ٹی“ (صابر، 1989ء، 69)

نیاڑی ناداسادہی و آ محی اینو اسکان اسہ وساہت اس جوڑ مس۔

(ل)

۲۳۷۔ براہوئی:- لٹ بند کنگ۔

بلوچی:- لٹ بند کنگ۔ (صابر، 2011ء، 158)

مسخت:- لٹ اناٹھیک آچرینکنگ، پیڑجد و منگ، نزور منگ، نت تے آن منڈ شل منگ۔

۲۳۸۔ براہوئی:- لٹک خلنگ۔ (بنگلزئی، 2006، 123)

بلوچی:- لٹک جننگ۔ (صابر، 2011ء، 159)

مسخت:- شیطانی کنگ، اسہ ایلو جنگ منگ، ڈینڈ و فسات بش کنگ، ہیبت ۽ داکان اینگ دنگ، چغلی کنگ۔

۲۳۹۔ براہوئی:- لڈ، ولڈ و آسٹ منگ۔ یا ”لڈ، ولڈ و ٹی فرق کپیہ“

(موج، 2015ء، 66)

بلوچی:- لڈ ولڈ و یک بوئیک۔ (صابر، 2011ء، 169)

مسخت:- داجازی اٹی جوان و گندہ نافرک کنکپ۔ کس اس تینا نابودی، بود لائی و آخی ناسوب آن تینا و بریگانہ ٹی بیچ فرق کنگ کپ، جوان و گندہ ۽ بسند کنگ کپ تو اند ازگا بندغ غاتا بارواٹ داپاننگ کہ فلانہ کن ”لڈ ولڈ و آسٹ ۽“

۲۴۰۔ براہوئی:- لنگ لاش منگ۔ (سوز، 2016ء، 262)

بلوچی:- لنگ لاش بونیک۔ (صابر، 2011ء، 161)

یالنگ لاش و سنج۔ (مری، 2003ء، 177)

مسخت:- نیست و نابود منگ، پینگ و بنگر منگ، نیز گار منگ، ریش کلک

آبارنگ، آ بے اُف آتولنگ۔ دابارواٹ سوز پاپک:-

اُلس لنگ لاش ۽ ارغ ملیک۔

داگپ گل آپاش ۽ ارغ ملیک (سوز، 2016ء، 262)

۲۴۱۔ براہوئی:- لنگڑ ایجھڈ اتون بندغ شیر اتون ہم جنگ کیک۔

(سنگزئی، 2006ء، 77)

بلوچی:- گزنگیس مژدگوں مزار ۽ مڑیت۔ (مری، 2006ء، 163)

مسخت:- انسان ناگل آن بھلا و نیل او نا معاشی (زر) و نیل ۽، او ہرا جُہد و کوشت

آتے اختہ و جان ۽ او تینا و تینا خاہوت نا بچھڈ ۽ ولفنگ کن تینا تیوی لائخی تے اندا جُہد اٹی

خلیک۔ تاکہ او نا و او نا خاہوت نا بچھڈ انا گزران مرے۔ ہر اوخت آ بندغ ۽ معاشی

و نیل درگیر کیک تو او دا و نیل نا مڑکنگ کن ہر سخت انگا کاریم ۽ ہم کنگ کن تیار ۽۔ دا

متل اٹی شیر تون جنگ کنگ نا مسخت دادے کہ بندغ ہر ہمو خطری آ کاریم کیک

ہر اٹی او نا جان ۽ ہم خطرہ مرے۔

۲۴۲۔ براہوئی:- لنگڑ مست منگ۔

بلوچی:- لنگھڑ مست۔ سنج۔ (مری، 2003ء، 177)

مسخت:- اسہ نیز گارء بندغ اس فضول خرچی کنگ، دُن انگا بندغ ۽ راج اٹی لنگڑ
مست پاننگ۔

۲۴۳۔ براہوئی:- لشکر خلوک آباد امریک، پھڈ خلوک آباد منگ۔

(سنگڑائی، 144، 2006)

بلوچی:- لشکر ۽ جنوک آباد بیت، بلے لاپ ۽ جنوک آباد نہ بیت۔

(شاہوانی، 369، 2012)

مسخت:- دابار واٹ جبار تینا شاعری ٹی پاک:-

”نی تینا شار اٹی افس روچہ

خلوگس پڈنا لشکر خلے نے“

(یار، 2001ء، 86)

پھڈ خلوکا بندغ ۽ جچو در، سنکین اس اف اودے ہراڑے شام تمے اوہموڑے خن تے
لڑونج کر سا پین نادر آباخو اس کنیک۔ دُن انگا بندغ ۽ پھڈ خلوک نا پین اٹ یات
کننگ۔ نئے در ۽ نئے، سنکین دُن انگا بندغ آک، جچو وخت اس آباد مفسہ۔ ولے جنگ
اٹی بندغ آک ہیج ختم مفسہ او بندغ آتائے بیرہ پد وسم ۽ بلکہ او تارتخ ٹی ہم مدام زندہ ۽۔
لشکر نا خلوک آک داسواب آن وسم ۽ کہ اوفتے در، سنکین اسے ناخواجہ او۔

۲۴۴۔ براہوئی:- لوڑی ء لشکر گری (بنگلزئی، 2006ء، 77)

لوڑی و لشکر گری۔ (شاد، 2010ء، 144)

بلوچی:- لوڑی لشکر گری (صابر، 2011ء، 154)

لوڑی و لشکر گری۔ (مری، 2003ء، 178)

مسخت:- راج اٹی لوڑی اسہ نزور ء قبیلہ اسے۔ اونا نزوری ناسوب آن ایلو

قبیلہ آتامون اٹ ہمو عزت و شرف اف ہر اکہ ایلو قبیلہ غاتے ارے۔ بلوچستان نا

قبائلی تاریخ اٹی اینو اسکان دا قبیلہ ایلو قبیلہ غاتون، ہجو جنگ و جیرہ اس کتنے نئے قبیلہ

اسے آمیل کشی و لشکر گری کرینے۔ بلکہ اوپر امن ء قبیلہ اسے وڑاٹ محنت کش ء

ٹبر اسے آن تعلق دارے۔ اند اسوب اونا میل کشی و لشکر گری راج اٹی اسہ شغان اس

مسنے کہ ”لوڑی ء لشکر گری۔؟“

۲۴۵۔ براہوئی:- لمہ باوہ ناخیال چنٹائی، چنٹاناخیال خل مَش اٹی۔

(بنگلزئی، 2006ء، 76)

کامل القادری دامتل ء داوڑ بیان کرینے۔ ”کنناست نے ٹی نا

خل مَش ٹی“ (القادری، 2012ء، 27) دامتل ء داوڑ مروئی

اس کہ ”کنناست نے تون ناخل مَش تون“ ولے دامتل

اصل دروشم داوڑ ساڑی ء ”لمہ ناوست چنٹاتون، چنٹاناخل مَش

“

بلوچی:- مات ۽ دل پہ چک ۽، چک ۽ دل گز ۽ کہیر ۽۔

(لقمان، 2010ء، 89)

مات ۽ دل پہ چک ۽ چک ۽، دل گوں گز و وار ۽۔

(مری، 2003ء، 181)

مصححت:- لُمہ اسہ مہربان ۽ ذات اسے، لُمہ نابے پایان آمہرنا، ہجو مٹ اس اف، لُمہ تینا اولیاد کن مدام مہر آن بری ۽۔ ولے اولیاد ۽ لُمہ نامہرنا جوان وڑاٹ دَرک تہپک۔ ولے لُمہ ناہوش و پام سانده اولیاد آٹے۔ اندا خاطر ان لُمہ ناباروٹ دامتل تینا ساڑی مننگ ناسہ پھاش ۽ شاید ی اس ایتک۔ ”لُمہ باوہ ناخیال چنٹا، چننا ناخیال خل مَش اٹی“

(م)

۲۳۶۔ براہوئی:- ملتان پیر آن پُراء۔ (موج، 2015ء، 69)

بلوچی:- ملتان شہ پُخیر پُرائنت۔ (مری، 2003ء، 189)

مسخت:- دامتل داوڑاٹی ہم پاننگ کہ ”گھر آن ٹچک آک بھازء“ داہم اسے متل اسے کہ ”بھازی لمہ نامارء“ وخت اس بھازی نسخان ہم ایتک دا بھازی نابارواٹ اسے پین متل اسے خہ ”بھازی کُننگ کن خرابء“ بڑز کو متل داسوب آن پاننگانے کہ وخت اس بھازی فائدہ ناجاگہ غانسخان اسے ناسوب مریک، ہمو بھازیء بندغ امر کے اوڑان فائدہ دُوبف۔

۲۳۷۔ براہوئی:- مسیت ناپاٹ اُس نئے ہُشنگ نائے بٹنگ نا

(موج، 2015ء، 69)

بلوچی:- مسیتء دار بیغ (مری، 2003ء، 187)

مسخت:- امر و راج اس مرے بے پکار آ بندغ آتیاں ہورک اف۔
 اوک راجی زند بوداٹی راجء، ہجو کاریم اسے ٹی بفسہ بلکہ او فکر راج انازی آ باریم او،
 ولے راج انا دا مجبوریء کہ او فنتے نئے ہر فنگ کیک نئے بٹنگ۔۔ او فنتے کن دامثال
 پنیء کہ او مسیت ناپاٹ آن بارء، نئے ہُشنگ نائے بٹنگ نا۔ راج اٹی دننگا بندغ
 آتے ”نُت انا نسخان“ ہم پارہ۔ شاعر دا بارواٹ پاکہ کہ۔

سارے یا بے چاٹے
 لُح انا گڑوندے
 مسیت ناپاٹے (شیدا، 2009ء، 33) دُن اٹکا بندغ آک امر کہ اریر او فک لُح
 ناگڑونداو۔

۲۴۸۔ براہوئی۔ مال خواجہ نا، تہوشوان نا۔ (موج، 2015ء، 68)
 بلوچی۔

رَ مگ مال واجہ گوات گورگ شوانگ۔ (صابر، 2011ء، 84)
 مسخت۔ دامتل ہمو وخت آپاننگ کہ پین کس اس پین اسے نامال وجائیداد آیتنا
 شوختی تے درشان کے، اُسٹ اٹی داخیال ۽ جاگہ ایتے کہ ہر مال وجائیدادے خننگ
 اُٹ، یا کنا کن انامون آٹے او تیوی جائیداد نابیرہ ای خواجہ اُٹ۔ وخت اسے اٹی
 مخلوق نامال وجائیداد او ناگھر و بزگل مُسنے اندا سوب آن متل گودامتل ۽ شوان کن
 پارینے ”مال خواجہ نا، تہوشوان نا“ دامتل آن دا حقیقت ناہم درشانی مریک کہ ننا
 متل گوک علم و دانش چیدہ مسنو او فک تینا مخلوق نانفسیات آن ہم پورو وڑاٹ واخبی
 تتخانو، او فک شوان ناشوختنگ آطب انا ہم خوڑتی اٹ جاچ ۽ ہلسا محسوس کرینو کہ
 شوان اگہ داخہ تینا شوخی ۽ پیدوار کنگ ۽ او ناخشنگ منگ نامسخت خواجہ نامال ۽ کہ او
 حق و ناحق تینا اُسٹ ۽ بیرہ تہوتنگ ۽۔ ولے او تو بیرہ مزور یعنی شوان اسے۔

۲۴۹۔ براہوئی:- مرک و زند منگ۔

بلوچی:- مرک و زند بیخ۔ (مری، 2003ء، 184)

مسخت:- اسہ ایلونا ڈرڈء خوشی ٹی ساڑی مفنگ، ہر وڑنا تعلق داری ء ختم کنگ، عمر زند اسہ ایلو تون بش تول مفنگ۔

۲۵۰۔ براہوئی:- مُرو ہڑی مروء اٹء باخلوئے۔ (شاد، 2010ء، 146)

بلوچی:- سیہہڑ کہ لڈی بیتہ دے چے زیری؟

(مری، 2003ء، 142)

مسخت:- مُرو اسہ خلوک ء سہدار اسے اگر او ہڑی ہم مرے تو کس ء باخلنگ کپک۔ اگہ اسہ نزور ء بندغ اسے ناکس اسے تون جنگ و جیڑ یاد شمنی اس مرے تو ہمو بندغ اونا نزوری ناسوب آن او بندغ ء ہیچ تینا تک ٹی ہتپک او چاہک کہ فلانہ بندغ کنے ہیچ کنگ کپک۔ او گر ٹی پاپک کہ ” مُرو ہڑی مروء اٹء باخلوئے“

۲۵۱۔ براہوئی:- مڑد وطن کن کہیک، نامڑدا رِغ کن۔ (شاد، 2010ء،

144،

مڑد پین کن، نامڑدارِغ کن کہیک۔

بلوچی:- مرد مُریت پہ نام ء، نامرد مُریت پہ نان ء۔

(رگام، 2017ء، 444)

مسخت:- تاریخ اٹی ہمو بندغ آک بھلو پین اسے ناخواجہ مریرہ کہ او فک تینا ننگ ناموس یا تینا ڈیہہ اکن تینا کا ٹم ء دل دست آتخسا تینا جان آتے ندر کرینو، یقین اٹ دا بہادر آتا ہمیشہ غان شین مر ساسنئے۔ ولے راج اٹی دُن انگا بندغ آتا ہم ہیچ کمتی اس

متنے نئے مرو۔ ولے داکان بیدس راج اٹی دُنو ہم بندغ ارے کہ مدام پڈ آ شہید مسُنویا
منگ او۔ دامتل ہم ہموغازی وشہید آتابارواٹ ء کہ ہر ایتنا جان ء سدخہ کرسا تارخ
اٹی تین کن پن پلانو۔ وخت اس کہ نامڑ د آک باخواسے کن شرم آن شہید مسُنو۔

۲۵۲۔ براہوئی:۔ موچی نازائیفہ کہوش اف، زرگر نازائیفہ ء سہت اف۔

بلوچی:۔ موچی ء جن ء کوش ء زرگر ء جن ء دُر نہ بیت۔

(رگام، 2017ء، 455)

مسخت:۔ دااسہ متل اسے، دامتل نابود آ بندغ آتے کن یات مریک۔ اگہ کاریم اس
کس ناس اٹی ارے واہم اوہمو کاریم ء یتنا بے واکی و جان بڈی ناسوب آن کنگ کپک۔

۲۵۳۔ براہوئی:۔ مودہ کشنگ۔ (براہوئی، ارٹمیکو وار 2015ء، 37)

بلوچی:۔ موتک کنگ۔ (رگام، 2017ء، 454)

مسخت:۔ دااسہ بجازی اسے ہرانا مسخت، کس اسے نا اگہ کزیہ اس مرے تو اونا
خاہوت خاص وڑاٹ اونا لمہ، ایڑیا اونا زائیفہ گار پر اداٹ ہو غرہ، اندا گار پراٹ
او کزیہ کرو کاسفت ء ہم کرسا کیرہ۔ داگار پر ادے مودہ کشنگ پارہ۔

۲۵۴۔ براہوئی:۔ موزی نامال ء، غازی کئیرہ۔ (بنگلزئی 2006ء، 80)

بلوچی:۔ مال ء مڑی ء، ورد ء غازی۔ (رگام، 2017ء، 432)

مسخت:۔ راج ٹی اندنو ہم بندغ ارے کہ اویتنا موزی (بخیل) منگ ناسوب آن اونا
جندنا ہم باخو اونا گٹ آن گدرینکپک، دُن انگا موزیک یتنا موزی گری ناسوب آن
راج اٹی مخوئی مرساتین کہ وساہت ہلانو۔ داموزی ناوساہت ناکسہ ء یوسف مونج یتنا
کتاب ”دانائی“ ٹی داوڑنو شتہ کیک:۔

ماما سختو نچوٹ اس کسکے اوزائیفہ وماتے آن دُزا اس۔ مدام بازن اِرخ کنگہ کہ، رُوپئی تہ
 رلی ٹی ڈھکا کہ۔ کس اس اوڑان خواہو سس قسم ہر فیکہ کن تون بچ اس اف۔ ماما
 رلی پیش پش کس ولے ہر تل تے پُرس۔ اُرائی ء تے رلی آن سخت بد بسکے۔ اسہ
 دے اس مامادشت ناڈغار تیا ہنا۔ زائیفہ تے رلی نادار از آن خبر ہلو پچخیر اس دروازہ غا
 اللہ کرے۔ زائیفہ تے نت آن بیدس رلی ء ہم تے۔ ارادے آن پد ماما بس
 رلی ء سنبھالا۔ زائیفہ تے پارے رلی نابلہ ء ہیفیٹ، پچخیر ء تے۔ ماما پوہار اس خلک
 بے ہوش مس تما، خانہ خراب کنا جائیداد ہمو کسکے۔ ماما غم آن بچیتو۔“
 (موج، 2015-117)

ہموکان پد ماما ماموزی گری مخلوق کن نئے بیرہ اسہ وساہت اس مس، بلکہ شاعر ہم
 تینا شاعری نانشخ جوڑ کرے تے۔

”نامال ء موزی

بے نصیب اس کسکس نی

مس شام ء غازی“ (شیدا، 2009ء، 32)

۲۵۵۔ براہوئی:- مونی درنگ پدی لشکر۔ (صابر، 1989ء، 81)

مونان کرود، پد آن لشکر۔ (براہوئی، 1979ء، 87)

یا، مونی درنگ پدی لشکر۔

بلوچی:- آگہ درنگ پد لشکر۔ (شاہوانی، 2012ء، 427)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسے، دا وساہت ہمو وخت آپاننگ کہ، کس اسے ڈکھ و
 وئیل آک ہر کنڈ آن اندا خس گڑگیس کیر کہ اودے، چو کنڈ اسے آن، چو کسر اس دُو
 بے۔ ہر کنڈ آمون کے اوڑکن ڈکھ، وئیل و گڑتیک جک سلوک مرسانوشی و آسراتی

ناتیوی کسرک ہر کنڈ آن بند مریر۔ داسہ پاش اوگپ اسے کہ ” مونی درنگ یا گرو د مرے و پد آن دشمن نالشکر مرے تو وئیل آتیاں آجو منگ بھاز مشکل ء۔ پین ہجو وسیلہ اس مف توداموقع غاد اوساہت یات مریک۔ داساہت ناکسہ ء داوڑ بیان کیرہ۔

” داساہت ناباروٹ مشہور ء کہ ہمبل اس تینا خلق ائی جنگ اس کرے۔ ہرافتا لٹوئی اس او فک رندٹ تہ چڑنگارہ ولے اودافتا پرواہ ء کتو۔ کہ کل سیال والہ مل آک پاریر تہ کہ تانکے میٹر راہی کتنن خیر متنے، نی اُر اغان پیش تمپہ۔ ولے دافتا ہیئت ء بے گوا کریکہ۔ اسہ دے اس بچ ء تینا ہرنے تینا مَش آپاٹ خلنگ کن ہنا، ہمے بند خاک کہ ہروخت دانارندٹ کسُر اوفتے چاری سعی کرے کہ ہمبل اینوفلانہ مَش آپاٹ خلنگ کن ہننے ہمے تامنہ جو انو تکڑاؤ ورناتینا لٹ نابلنگ کن اونارندٹ پیش تمار۔ اسہ جاگہ اس بسُر توداورنامَش ناگھر اسے ٹی کوس ء تینا کشانے، دافک خنار ہکل تَسرتہ۔ اڑے ورناہمت کیس نن تینا لٹ نابلنگ کن بنگ ٹی اُن، او کہ بڑزا ہرا ہیفتے خناتو ہفا حاکتہ پرینگار باہ تہ خٹ مس پین وار بتوتہ مَش ٹی مونی نرنگے شروع کرے، دافک ہم رندٹ تہ تمار او دینگسہ دینگسہ اسہ وار خناکہ مونی مَش کٹیک بھلودرنگ اسے، او ہموڑے ٹوس پوپاڑے شروع کرے کہ ابوے کن کہ ” مونی درنگ مس پدی لشکر“ داسہ ارانگ کاؤ۔؟ ہمے ورناک رسیفیر تہ لٹ نا جو انو پیری اس تسرتہ“ (صابر، 1989ء، 81) ہمبل ناداکسہ اینوپہ دے اسکان اسہ وساہت اسے دروشم اٹ بیان مریک۔

۲۵۶۔ براہوئی:- مون ءے مون کنگ۔ (بارانزی، 2019ء، 115)

بلوچی:- سیاہ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 324)

مسخت:- سیاہ کاری راج آتے ٹی اسہ بھاز بھلو گندہ او کاریم اسے، ن ناراج ائی آگہ کس اس اندنو عمل اس کیک تو او دے خف با مَس کنگ، یا او نامون ء مون کنگ۔

۲۵۷۔ براہوئی:- مونی پین پدی پین منگ۔ (بنگلزی، 2006ء، 124)

یا ”مونی جی، پدی گڈی“

بلوچی:- دیم ء جی ء جان کنت، با پشت ء ڈو بارایت

(خان، 2010ء، 31)

دیم ء جی پدا گلا۔ (مری، 2003ء، 144)

مسخت:- دا بجازی منافق آ بندغ آتے کن یات مریک۔ ہرا کہ بندغ ء مونی جی

وجان کیک ولے پد پشت او نا غیبت و پچارے ہم کیک۔

(ن)

۲۵۸۔ براہوئی:- نادان آ دوست آن داناغاد شمن جوانء۔

بلوچی:- نادانیں دوست ء داناکیں دشمن بہتر انت۔

(خان، 2010ء، 18)

مسخت:- حکمت ودانائی انسان گل آن بھلا گچینی ء۔ داناغاد شمن مرڈ آتین بار مون
مقابل تیناد شمنی ء نشان ایتک اگہ او جنگ کنگ خواہک تو او تیناد شمن ء ہکل ترسہ بیدار
کیک کہ فلانہ لٹ یا خون نامٹ اُس، تاکہ او نامقابل دشمن ہم تینا سیونج اٹی مرے۔
ولے نادان آ دوست تینا نادانی ناسوب آن آتیناد دوست کن چندی ویل آتے بس کیک۔

☆☆☆

۲۵۹۔ براہوئی:- نت ء دو آتنگ۔

بلوچی:- پاد آ کپنگ۔ (صابر، 2011ء، 13)

مسخت:- معانی خواہنگ، عزت کنگ، منت وزاری کنگ، لیلاؤ کنگ۔

☆☆☆

۲۶۰۔ براہوئی:- نت دو خلنگ۔ (بارانزی، 116، 2019)

بلوچی:- دست ء پاد جنگ (رگام، 2017ء، 228)

مسخت:- دا بجازی اسے، جہد کوششت کنگ، محنت و خواری، سرجدل

خلنگ، پدرند خلنگ یا متاماری کنگ۔

☆☆☆

۲۶۱۔ براہوئی:- نک تے قبر ٹی۔ (موج، 2015ء، 70)

بلوچی:- پادے قبرء، پادے دُن ء۔ (خان، 2010ء، 58)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ داہمو وخت آپاننگ کہ کس اس پیر و جدّو مسنے۔
ضیف منگ، قبر نا کرک آمنگ، موت آن خُطک منگ، پیری ناسوب آن کاو کُو
آن تمنگ، قبرے توار کننگ ء یا قبر اودے توار کننگ۔

۲۶۲۔ براہوئی:- نک تے ڈغار آگلکپس۔

بلوچی:- پادے مس ڈغار ء نیاغ۔ (مری، 2003ء، 47)

مسخت:- دا بجازی ہمو وخت آپاننگ کہ کس اس خوشی آن گل بال
مرے، خوشی آن اسٹ مرے، بھاز بھلو خوشی اس دُوبرے تے، ہت گدی۔

۲۶۳۔ براہوئی:- نت ء نتا کر یئس تُو سنس۔ (موج، 2015ء، 70)

یا، نتے نت آکنگ تونگ۔

بلوچی:- پادے پادے سرء کنگ ء ننگ۔ (رگام، 2017ء، 79)

مسخت:- دا بجازی نا مسخت۔ شاہ بابا منگ، عیش و عشرت کننگ، خوش و آسودہ
منگ، موج کننگ، آسرات منگ، بے پراہ منگ، بے چکار منگ، دلجاہ منگ، تسلی
منگ۔ خوش خوش شمال منگ۔

۲۶۴۔ براہوئی:- نُت انا بائس اس تنگ۔ (سنگلزئی، 2006ء، 101)

بلوچی:- آرتی پونزء دیم دیگ۔ (رگام، 2017ء، 8)

مسخت:- ننا راج اٹی تنگ و حیا، لُج و غیرت نابارواٹ داخس کہ متل
 وساہت و بجازیک ساڑی اوشاید کہ پین راج اسے ٹی مفس۔ دا بجازی نامسخت، پڑدہ
 اس منگ، اسہ بھاز بھلو بے عزتی اسے آن بچنگ۔ ہراوخت آراج اٹی بندغ،
 خاہوت، قبیلہ یا قوم اس بھاز بھلو بے شرفی اسے آن بچہ، تو اندا موقع غاپانگ فلانہ
 بندغ، قبیلہ یا قوم ء نُت انا بائس اس رسینگا کہ او بے عزتی آن بچا۔ بلوچ راج اٹی
 بائس ء عزت و شرف ناچیدہ سرپند کننگ۔

۲۶۵۔ براہوئی:- نن، بخش کہ تہارمہ ء ایڑا ایلیم چاننگرہ۔ (سنگلزئی، 2006ء، 81)

بلوچی:- شپ ستر بیت سیاہ ء تہار، پیدا اور انت مات ء گوہار۔

(رگام، 2017ء، 331)

مسخت:- دامتل ٹی انسانیت نامروار یک نظر بریرہ۔ اخس کہ راج اٹی
 جہالت، نا پھسی و آخمی نا اُنڈائیک مریر، واہم انسانی رشتہ (سیالی) غاک مدام قدر
 و شرف نانگہ ٹی اُننگرہ۔ دا بارواٹ اٹ پین متل اس ہم ارے ” اُچ بھس کہ ہڑی
 مرے تینا مہار ء کُنپک “ اندا متل آن بار دامتل ہم پاننگانے کہ ” نن، بخش کہ
 تہارمہ ء ایڑا ایلیم درست مریرہ یا چاننگرہ “

۲۶۶۔ براہوئی:- نئے صافی نامس نئے گڑک نا۔ (صابر، 1989ء، 85)

بلوچی:- صافی آں نیں کڑکی آں۔ (مری، 2003ء، 132)

مسخت:- دا اسہ وساہت اسے ہر کہ جو فہ کرو کا بندغ نا بارواٹ یات
مریک، ہر کہ جو فہ ناڈو آں بے نصیب مریک۔ دا وساہت ناکتہ ڈاکتر عبدالرزاق
صابر نوشتہ کیک۔

” صافی و گڑک سیبی ناخرٹک آرا اشار نا پین ء۔ اسہ وخت اس اسہ پخیر اس صافی ٹی
بس ہموڑے خیرات اس کریسر، دیگ آک بیٹ کسر ولے داسکان تیار ہلوس۔
ہموڑے اودے داسا تما کہ گڑک ٹی ہم خیرات اسے، اوصافی نا خیرات ء ہلا ہنا
گڑک آ، تانکہ ہمیرٹے جوانو باخواس گنے، ولے اونا سرمنگ آں مسٹ اے
خیرات چٹا سس۔ پدی بس کہ داسا کا و صافی ٹی خیرات ء گنیو ولے اونا شوم ازگا
قسمت کہ داڑے ہم مخلوق دیگ آتے سلاسر۔ او بے وس ارا خیرات نا نیام اٹ لنگڑ
آڑ سندہ کشتا۔“ (صابر، 1989ء، 85)

پخیر نا انداکتہ ”نرومب ناشکار“ (پنہ۔ 89) ٹی اندن بیان ارے۔ ہموکان دا وساہت
مس کہ ”نئے صافی نامس نئے گڑک نا“

(و)

۲۶۷۔ براہوئی:- وار خطا منگ۔

بلوچی:- وار خطا بوئیگ۔ (صابر، 2011ء، 183)

مسخت:- الا ہوش منگ، ابکہ منگ، حیران منگ، تلووسہ کنگ، اشاف کنگ، اشاف ناؤ وآن کاریم اس منگ کپ، ایمان ہلنگ۔

☆☆☆

۲۶۸۔ براہوئی:- وام دارء کس کسقتے؟ (بنگلزی، 2006ء، 83)

بلوچی:- وام دارء کئے کشتہ؟ (صابر، 2011ء، 182)

مسخت:- راج آک تول بش، ہل تس یازند و مرک کنگ آن تین پہ تین سوگو مریرہ۔ وام ہلنگ یا وام تنگ ہم راج ناسہ بھاز بھلو ضرورت اسے۔ وام ناہل تس ایلو راج آتیاں بارناراج اٹ ہم ارے، انداہل تس آن راج آک شونداری ناکنڈ آن گام خلیرہ دامتل آن دا حقیقت نادرشانی مریک وام اناہل تس مدام بر جائے، یعنی، چچو وخت اس ختم مفک، وام ہلنگ میار اس اف بلکہ داراج نا ضرورت اسے۔ اگہ وام ء واپس کنگ اٹ ہرے مرے تو ”وام دارء کس کسقتے“

☆☆☆

۲۶۹۔ براہوئی:- وام کلاغ ء مرے کلاغ زندہ مرے۔ یا وام خانو آمرے خانو

زندہ مرے۔ (براہوئی، 1979ء، 82)

بلوچی:- وام پہ کلاگ ء کلاگ زندگ ماں باگ ء

(صابر، 2011ء، 182)

مسخت:- بھاز مرغنو صبر اس کنگ یعنی اسہ او میت اسے نا بھرم بھاز ہرے آن پد کس

ء دوبرے۔ داسہ وساہت اسے دانا کسہ نادر وشم تارتخ ناپنہ غاتے ٹی داوڑ دوبریک۔

” اسے غریب ءُ بندغ اسے نائراٹی اسے وخت اس خاخوا اس بس، تو اوہموزدے آ میل اس تڑلیس، چنکو سوا اس خاخوا آ بے، خاخوا سوا ہر فے بال کرے ہنا، پگہ ہمو وخت آ ولد اس تو داسہ اسے نگر اس سوانا پین اوڑا بے، اندن تانکہ میل اناسوتیان نس او خاخوا آ بٹیکہ ولے سوک کٹار ولد اہم خاخوا بسکہ تو ہر اکان کہ مسکہ او خاخوا کن سو اس پیدا کریکہ اوڑا بٹیکہ۔ دانیام اٹ سال اس گدرینگا، زائیفہ تے اسے دے اوڑا کاوڑ (غصہ) کرے دانی انت کنگ ٹی اُس نن بازن ءُ ارغ اس خنپنہ نی خاخواے ہڑدے سوایتسہ، تو اندا بندغ پارے ای خاخواے سوتے وام تنگ ٹی اٹ زائیفہ تے مچا اوڑا پار کہ چا وہ داسا مغزنا کاریم ءُ اللانے خاخواے ہم کس وام تسنے۔۔ داساسی ناوام تے امر خلا س کیک۔؟ خوا مچواہ تینے وننے گل ءُ خوار کیسہ۔

آخر اسے دے اس زائیفہ اودے بھارتنگ کرے تے، تو ہمودے کن خاخوا بس تو او سو ءُ اورا بے پارے تہ کہ ای سال اسے آن زیات داصوتہ نے سنٹ ادک نے آوام ءُ۔ اینو ای تینا وام تابدلہ ءُ نے آن خوا وہ، خاخوا ہڑدے سواے ہر فیکہ ہنا کہ، ولے اینو نادے آ او سوے ہموڑے کنگ ولد ایتنا سنٹ اٹی اودے اشارہ کرے کہ کنارند اٹی برک۔ ہمو ہمبل اسے وار تون پُہہ متو ولے خاخوا اسے اراوار ہنا و بس اودے اشارہ کریکہ کہ کنارند اٹی برک۔ دابندغ خاخوانارند اٹی سرہلک، خاخوا خلق آن پیشن اسے درخت اسے نابنڈا سے آہنا، تو بندغ ہم بنڈا ناماس آہنا سلیس، ولد انا خاخوا درخت نا بُنڈا اٹی اسے کونڈا سے ناتہہ ٹی ہنا پدی بس تو اسے خیسُن نا بنگڑی اس سنٹ اٹی تینا ہلکس، اندا بندغ نامونا بے تے، ولد اہنا خیسُن نا چلو اس ہیس ایلووار آکا شاہار خیسُن پیسُن نازیور بیس، اندا بندغ نامون آ بے، داخا کونا عادت مسس کہ ہراڑے نیازی تازیور تے خنا کہ او فتنے ہر فیکہ اندا کوندا اٹی تچا کہ“

داوساہت ناکسہ ٹی اخہ در حقیقت ارے یا اف۔۔ اللہ و علم۔ انداوساہت نابارواٹ
نوشته اے۔ ”وام ننا معاشرہ (راج) انا سہ اند نو بشخ اسے کہ داڑان بیدس گزران
مفک اند ارداٹ اسہ پین متل اس ہم ارے کہ ”وام بدل ۛ خدا کرینے۔“
(بارانزی، 2019ء، 79)

ولے دا کسہ ٹی اُمیت و صبر نا گچین آ فلسفہ نظر بریک۔ دارداٹ اسہ متل
اس پین ہم ارے کہ ”صبر ناراشخ او“ یا دنیا اُمیت آتازی آبر جائے۔

۲۷۰۔ براہوئی:۔ وام نالمہ باوہ کستنے۔ (سنگلزئی، 2006ء، 83)

بلوچی:۔ وام ۛ مات ۛ پت نہ مُرتگ۔ (رگام، 2017ء، 477)

پور ۛ مات نہ مُرتہ۔ (مری، 2003ء، 53)

مسخت:۔ دامتل آن داعیان مریک کہ راج ناہر باتی تین پہ تین اسہ ایلو
تون مدام گنڈوک ۛ۔ اندا فطری آقانو دنا سوب آن راجی سیال داری ناڈو دو آک برجا
ۛ، اگر دا قدرتی آقانو د متو کہ تو دار راج آتا وجود یا انسان آتا اوری ہم منگ
کتو کہ۔ یقین اٹ راج نا باتیک اسہ ایلو تون ہل تس، ایلمی و سیال داری نا بنیات آ
شونداری نامزل آتے خلسہ کیرہ۔ اندن راج ٹی وام داری ہم راج نا باتی تا اسہ بھاز
بھلو ضرورت اسے۔ دامتل ٹی دا رگڑا نا احساس ۛ تنگانے کہ وام تنگ و اداکنگ اسہ
راجی زمواری اسے ”وام نالمہ باوہ کستنے“ دانا مسخت دادے کہ وام نادر واہ، ہچو
وخت اس بند مفک، اگر وام نادر واہ بند مس تو راج ٹی اسہ ہند آرہ تنگ بچ منگ
کپک۔

۲۷۱۔ براہوئی:- وٹپ کنگ۔

بلوچی:- وٹپ کنگ۔ (رگام، 2017ء، 479)

مسمخت:- داہجازی نامسمخت دادے کہ، ایوز کنگ، منٹ کنگ، بدلہ ہلنگ،، گرٹا سے نا بدل اٹ اسہ پین گرٹا اس ہلنگ، چٹھی، ڈنڈ۔

۲۷۲۔ براہوئی:- وخت ۽ سلام ۽۔

بلوچی:- وہدے سلام انت (صابر، 2011ء، 182)

وخت یک ڈول ۽ نہ جکنت۔ (خان، 2010ء، 208)

مسمخت:- دا قدرت نا قانود ۽ کہ وخت نئے کس نا انتظارے کیک نئے اودے کس تو ننگ کیک۔ وخت تینا قدرتی آ قانود نار دات تینا مرضی ناوڑاٹی ۽۔ وخت اسے ٹی اسہ قوم، راج یا اسہ بندغ اس چندی سر سوبی تے خنانے، ولے او اینو بے سوب او زند اس تدیفنگ ٹی ۽ یادرو او بے سوب اس اینو سر سوبی ناتاج او ناکاٹم آٹے۔ ہر اتم اندن انگا بدلیک مریرہ تو داپاننگ کہ ”وخت ۽ سلام ۽“

۲۷۷۔ براہوئی:- وِس کنگ۔

بلوچی:- وِس کنگ۔ (رگام، 2017ء، 480)

مسخت:- جہد کنگ، متاماری کنگ، کوشست کنگ، محنت و خواری کنگ، جیرت و جاغن کنگ۔

سرخلینہ مزل آتاؤس اٹی

شائفس شامل ارے داوس اٹی (عزیز آباد، 2000ء، 62)

۲۷۸۔ براہوئی:- وسم منگ۔

بلوچی:- وسم بئج۔ (مری، 2003ء، 209)

مسخت:- آباد منگ، خوشحال منگ، سر سوب منگ، خرّون منگ، سر سوز منگ، شاہے بابا منگ۔

(۵)

۲۷۹۔ براہوئی:- ہب کنگ۔ (منگلزئی، 2006ء، 125)

بلوچی:- ہب کنگ۔ (رگام، 2017ء، 484)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے، ہرانا مسخت، ٹچک نا غو کنگ، ہب ہب کنگ ولے دا ہب کنگ انسان آتے کن بجازی وڑاٹ پاننگ۔ ہب کنگ یعنی باخلنگ، خواری کشتنگ، بد حالی ٹی زندے تدیفنگ، غریبی حال اٹ سہب آن شام اسکان محنت و مزوری کنگ۔

☆☆☆

۲۸۰۔ براہوئی:- ہر کنگ۔ ہر کشتنگ۔

بلوچی:- اڑ کنگ۔ (گام، 2017ء، 25)

مسخت:- جو فہ کنگ، لنگری کنگ، پین نامال وڈی ۽ تینا کنگ، دانکو آڈوتے سلنگ۔ ٹچک آن بار ہر ہب کنگ، دابارواٹ اسہ مثل اس ۽ کہ:- ہر کرے لندے باشا غابنڈے۔

☆☆☆

۲۸۱۔ براہوئی:- ہڈائی کمزور مننگ۔

بلوچی:- ہڈاء کم بونیک۔ (مری، 2003ء، 216)

مسخت:- دا بجازی اسے دانا مسخت، کم نسل، نجیب، مہے، بد ذات، کوٹیک۔ پارہ کہ ہر اہڈائی نزور مرے یعنی کم نسل مرے اوڑان و فامنگ اصل آن خطامنگ۔

☆☆☆

۲۸۳۔ براہوئی:- ہڈ گڈ۔

بلوچی:- ہڈ و گڈ۔ (گام، 2017ء، 499)

مسخت:- جلی مننگ، جگ و جون مننگ، ژند و بند مننگ، ٹپی ٹنٹی مننگ، درم درینگ، لٹ و مچ کنگ آن پد جان تے دژد کنگ، داپا لو اے پالو کنگ۔

☆☆☆

۲۸۴۔ براہوئی:- ہر اڑے کہ اُسٹ کش ے، ہموڑے نت کانک۔

(براہوئی، 1979ء، 23)

بلوچی:- برو ہمود ے کہ پاد براں۔ (خان، 2010ء، 45)

جائے کہ دل روت پاد روت۔ (رگام، 2017ء، 153)

مسخت:- دا بجازی ٹی ج و اُمیت نادر شانی ے۔ یقین اٹ ہر اڑے بندغ نانج، اُمیت یا اڑ کامس تو بندغ ن اُسٹ ہم ہمونگ اِنگ خوابک، ہر اڑے بندغ ے عزت و شرف تننگ ے تو بندغ ہمونگی کاہک۔ ناراج ناد انفسیات ہم ارے کہ او عزت کیک و عزت نا خواست گار ہم ارے، ہر اڑے کہ او دے شرف متو تو او تینا مر و نفسیات ناسوب آن ہم ہمو کنگ آ اِنگ کن تیار مفک۔

☆☆☆

۲۸۵۔ براہوئی:- ہستی مستی، نیستی سستی۔ (براہوئی، 1979ء، 83)

”ہستی مستی اسے“ (شاد، 2010ء، 149)

بلوچی:- ہستی کنت مستی، نالت پہ تنگ دستی۔ (لقمان، 2010ء، 94)

مسخت:- راج ٹی اسے پین متل اسے کہ ”سیری ے مپی سگھک یا بجال۔۔“ دامتل نامسخت آن ساف عیان ے کہ سیری یعنی ہز گاری چندی انسان آتے ٹی اسے بھاز بھلو گمر اس ودی کیک، دا گمر ناسوب آن انسان ناتہہ ٹی مستی ناخصلت آتے ودی کیک، اندن نیز گاری و بڑگی انسان ے نیست و نابودی نا کنگ آرادہ کیک۔ اندا خاطر ان دامتل پانگانے کہ ”ہستی اسے مستی سے نیستی اسے سستی سے۔“

۲۸۶۔ براہوئی: ہشتادہ خروال اُف کیک پنیرتے۔ (صابر، 91، 1989)

بلوچی:۔ پنیراں سوختہ، آفہ پوکان۔ (بلوچ، 1963ء، 395)

مسخت:۔ داوساہت ہمو وخت آیات مریک کہ آگہ کس اس کس سے
آن غصہ کے یا کس سے تون اونا پنچ مَف تو اوتینا غصہ نالارے تینے آن پین چنکویانزور
ء بندغ سے آسٹک۔ انداوساہت ۲ براہوئی زبان ناشاعر محمد رحیم ناز تینا شاعری ٹی
داوڑا یسنے۔

”اودے ہُشک خروال اُف کیک پنیرے غصہ غان
مون اٹی شاعِک مسٹرے اوبنقک ملخڑے۔“

(ناز، 2013ء، 74)

اندن فتح محمد شاد انداوساہت ۲ داوڑا ناشاعری ناشخ جوڑ کرینے
”قصورے ناکرے دے پاسہ دیرے“

ہُستے پُر ووال اُف کیسہ پنیرے“ (شاد، 2016ء، 48)

داوساہت ناکسہ ۲ ڈاکٹر عبدالرزاق صابر داوڑاٹ بیان کیک کہ:۔

” اسہ وخت اس اسہ بندغ اس خلق اسے ٹی کس اسے نامہمان مس اراخواجہ نامیل
اس ہمو وخت آپینگو سس او خروال کریسر، ہیسر۔ مہمان نامون آخروال آتے
تخار، مہمان اشتافی آن خروال تے آن بھلو گلم اس ہلک باباخوے بھاز خلک خروالک
بائے تے ہشار۔ زرہ سے آن پد پنیر ہم پیسر اونا مون آتخار خروال آتا خلیس آن
پنیرتے ہم اُف کنگ ٹی تما۔ حالانکہ پنیر پدینو گڑ اس مریک“

(صابر، 1989ء، 91)

ہمو بندغ نانداساہ ٹی و خلیس مخلوق کن وساہت اس مس۔

۲۸۷۔ براہوئی:- ہگل تنگ۔

بلوچی:- ہگل ۽ دلیغ۔ (مری، 2003ء، 218)

مسخت:- جنگ سے ٹی دشمن ۽ خبردار کنگ کن ٹرند آتو اتون اودے داپاننگ کہ خیال اٹی مریس، تینے جنگ کن تیار کر۔ ہگل تنگ ننا قومی روایت آتا اسہ بشخ اسے۔ بغیر اس ہگل آن اگر دشمن آ جھو کنگ ۽ تو داراج اٹی اسہ بھاز بھلو میار اس گوندینگ۔ یخین اٹ راج کن اسہ بھاز بھلو میار اسے۔ اولغور آتیاں بار دشمن ڈکھوئی اٹ جھو کے۔ بلکہ بہادر آتیاں بار اودے ہگل ایتہ تاکہ دشمن ہم جنگ انا سیونج ۽ کے۔ ”عطا شاد نوشته کیک کہ دشمن آ جھو کنگ آن مالو اودے ہگل تنگ جنگ ناتیاری ناموقع تنگ ۽۔ ہگل تنگ نامسخت دادے کہ دشمن تینا جنگی اسباب آتا بندوبست ۽ کے، مقابلہ کن ہگل تروکا جاگہ غا (جنگ انا پڑ آ) برے“ (شاد، 12، 1968)

بلوچ قوم نانفسیات دادے کہ او اٹی سگھ وسینہ گیشترے، ولے او کس اسے ناشغان و پیغور ۽ بچو وخت اس برداشت کنگ کپک۔ او جنگ اٹی تینا دشمن ۽ دا خاطر ان ہگل ایتک کہ دشمن یا ایلوراج آک پگہ نادے داپاننگ کپس کہ فلانہ (کناد دشمن) انداخہ در لغورس کہ ”ہگل ہم تتو، دشمن تینا سیونج اٹی ہم الو۔ ولے او، نامڑدی کر سہ جھو کرے“ انداشغان و پیغور آن بچنگ کن ہگل تنگ المی ۽۔

۲۸۸۔ براہوئی:- ہل اینگ کتو کوڈ ٹی لٹک آتینا بیج اس تے (شاد، 2006ء، 149)

صالح محمد شاد دامتل اٹ بدلی ہسٹنے ولے او ہراوڑاٹ یات
مریک یاپاننگ اوداوڑے۔ ہل کوڈاٹ اینگ کتوپنڈویاننگ آ
تینا بیج اس تے۔

بلوچی:- مشک ءوت ءجاگہ نیست روپکے پشت ءبندی۔

(خان، 2010ء، 53)

مسخنت:- داوساہت ہمووخت آپاننگانے یاپاننگ ک کہ، اسہ کاریم اس انسان ناوس
ٹی مف، واہم او تیناوس و بیج آن اسل زیات ء کاریم سے ناکوشت ءکے۔ ہرا تم
بندغ تیناوس و طاقت آن زیات ء کاریم اس کرے، تو او ویل آتا گواچی
مریک۔ دُن انگا وخت آدُن انگا بندغ آتے کن داپاننگانے یاپاننگ کہ ”ہل کوڈاٹ
انگ کتوپنڈو آتینا بیج اس تے“

۲۸۹۔ براہوئی:- ہلی کلہو آلیف مفک۔

(داوساہت ء صالح محمد شاد تینا کتاب اٹی داوڑاٹ ایسنے ”چاگلی نا
ہلی کلہواٹ بلیف مفک۔ (شاد، 2010ء، 132)

بلوچی:- جن پہ کلہو آپس نہ بنت۔ (رگام، 2017ء، 157)

مسخنت:- تینا کاریم ء پین اسے نا آسر اغانا بلیپنگ۔ پین کس اسے نا آسرہ یا کلہو اسے
آتینا کاریم اسے کر فنگ نا پارت ء تنگپ۔ کلہواٹ ہمو کاریم ناننگ بھاز مشکل
ء۔ شرٹ دادے کہ کس تینٹ تینا کاریم ناکنگ اٹ کوشت و سر جدل خلے۔ چاگلی
اسے شیر ذال و جنگوڑو ء بلوچ نیارٹی اس مسنے، ہراناز کر بلوچ قومی تاریخ اٹ ننے دُو

بریک۔ ہرانا حکومت ریاست لس بیلہ غابر جامسنے۔ دابارواٹ بلوچی وبراہوئی زبان ناپنی آزانت کار وپولکار خواجہ محمد پناہ بلوچ تینا کتاب ٹی پٹ وپول کرسانوشتہ کیک کہ:- ”بی بی چھاگلی نئے میرہ تینا ریاست (لسبیلہ) اسکان پنی نس بلکہ اوساڑی مرکزی بلوچستان نابراہوئی پاروکا بلوچ جُہدنا ہم اسہ چیدہ اس نس۔ براہوئی زبان اٹ پدے پد جُہد وکوشت آتا بارواٹ دامتل نازکر ساڑی ء کہ ”چھاگلی ناٹلی کلہو آ بلیف مفک“ (بلوچ، 2019ء، 112)

نرینہ جلیہو کروآک اندامو قع غادا پارینو کہ نئے چاگلی ء بے سوب کنگ کن عملی وڑاٹ گام گنج کروئی ء، داوڑاٹ چاگلی ناٹلی بلیف مفک۔ دامتل نامسخت داننگ کیک کہ جان کاہلی اٹ، ہجو کاریم اس سرہلپک، بلکہ داڑکن مسلسل جہد وکوشت کروئی مریک۔ چاگلی نابہادری ناداستان ہم تاریخ ناپنہ غاتے ٹی مسلسل جہد وکوشت آتا چیدہ ء۔

۲۹۰۔ براہوئی:- ہم جو ابی کنگ۔

بلوچی:- ہم جو ابی کنگ۔ (رگام، 2017ء، 492)

مسخت:- دا اسہ بجازی اسے۔ دانا مسخت۔ بے لحاظی کنگ، بے

مونی کنگ، بحث و تکرار کنگ، بے پیچا، تینا آن بھلانا عزت ء کپڑنگ۔

۲۹۱۔ براہوئی:- ہمسائیہ ناعیب ء ہمسائیہ چاہک۔ (براہوئی، 84، 1979)

ہمسائیہ ہمسائیہ غان پنت ہر فک۔ (موج، 2015ء، 75)

بلوچی:- ہمساہگ ء بدی ہمساہگ ء گپت۔ (رگام، 2017ء، 492)

مسخت:- دامتل براہوئی و بلوچی زبان اٹ تینا چندی دروشم آتے تون

ساڑی ء۔ دُنکھ دُز دُز ء چاہک یا لچر لچر ناقبر ء درست کیک۔ دا اسہ پھاش ء حقیقت

اسے کہ ہر ابدغ تون کس سے ناتول بش، مرک و زندگیا سیال داری ء تو اوبندغ ہمو
 بندغ ناطب و نفسیات آن پورو وڑاٹ واخب ہم مر یک، دارداٹ ہمسائیہ ہمسائیہ
 غان بھاز خڑک ء، ہمسائیہ و ہمسائیہ نا تعلق داری ہڑدے ئی زند تون مدا م ہم گر نچ
 ء۔ یقین اٹ ہمسائیہ ء اونا ہمسائیہ گل آن زیات جوان سر پند مر یک او ہر اطب و
 عادت ناخواجہ ء۔؟

۲۹۲۔ براہوئی:- ہوڑو کنگ۔

بلوچی:- ہوڑو کنگ۔ (رگا، 2017ء، 494)

مسخت:- دابجازی اسے۔ ہر انا مسخت، کس سے اونا بدانگا کڑدو
 کار انا سوب آن تیوی مخلوق نامون آگٹ انا پڑاٹ ملنڈو کوک کنگ، اودے ڈینڈ
 کنگ، ایچر و کنگ، شر مندہ کنگ، شد آن کسنگ، شکلی کنگ، ٹاٹولی کنگ بے عزتی کنگ۔

۲۹۳۔ براہوئی:- ہیبت کہ سی دنان آن پیشن مس سی شارے سر مر یک۔

(سنگلزی، 2006ء، 40)

ہیبت کہ دنان آن پیشتماچ اشارے ہر فک۔

بلوچی:- ہر سی دنان رس ات، سی مردم سہی بوت۔

(خان، 2010ء، 35-34)

مسخت:-

سیانڑ آک داپارہ کہ ہر اتم اسکان رازاگہ کہ نے تون ء تو اونے اسکان خوندی ء، ہرا
 تم رازے با آن کسٹاس تو اوزار تیوی راج اٹی تالان مر یک۔ دابارواٹ اسے بجازی اس
 ہم ارے کہ ”ہیبت آک ہراڑے ڈکھنگ مریرہ“ داہم پارہ ”جل تابا تفنگک مخلوق

نابالتفنگ پک “ اسہ وار ہیئت با آن پیش تما تو او ہیئت Public Property مریک۔ اندا سوب کن دامتئل ۽ کشتانو۔ ” ہیئت کہ سی دمان آن پیشن مس سی شمارے سر مریک۔“

۲۹۴۔ براہوئی:۔ ہیئت ۽ کر خدا کن، لٹ ۽ خل ایلم کن۔

(سنگلزئی، 2006ء، 85)

بلوچی:۔ ہبر ۽ پہ خدا بکن۔ لٹ ۽ پہ برات ۽ بور۔ (خان، 2010ء، 17)
 مسخت:۔ دامتئل نا تعلق داری حق و انصاف ناخواست آتے پور و کنگ نائے، اگہ کہ انصاف ناخواست آک نایا برادری نا، حق اٹی افس تو انصاف ناخواست آتے بے بالوئی اف۔ ہراڑ آن خدا ہم خوش برادری ہم۔

۲۹۵۔ براہوئی:۔ ہٹی ۽ نال کنگ ائر، چنگاشک بس پارے کنے نال کبو۔

(شاد، 2010ء، 114)

بلوچی:۔ اسپ ۽ وت ۽ نال کت، کڈگت ۽ وت ۽ گلہ جت۔

(خان، 2010ء، 55)

مسخت:۔ کس تینا حیثیت یا تینا وس و طاقت آن زیات تینے بھلن تورے یا مخلوق نا مون آٹٹ کے۔ دُنکہ اسہ پین و ساہت اسے ٹی بریک ” تینا کٹی ۽ بادشاہ نا کٹی تون درنجنگ “ یا اسہ پین و ساہت اسے کہ ” اسٹ تینا زک ۽ کھڈ کرے تو ایلو تینا میجل ۽ کھڈ کرے “ اندن انگا موقع غا اندم انگا و ساہت آک پانگانو۔ اخس کہ بندرغ نا حیثیت ۽ ہموخس تینا حد و حویل اٹی مرے۔

۲۹۶۔ براہوئی:- ہم حج ہم غزا۔

بلوچی:- ہم حج ہم ثواب۔ (صابر، 2011ء، 55)

مسحت:- اسے کاریم اٹی ارفع دُوبنگ، اسے تیرا اشکار، ارا نیکی یا ثواب اسے ہند آ۔ مسال ناوڑاٹ اس اسے حدیث اسے بریک ” اسے وخت اس اسے صحابہ کرام اس اسے وخت اس تینا کھوٹی ٹی اسے روشن دان اس جوڑ کنگ نَس کہ داکان روشنائی نا تجلا برے۔ تو حضور اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بس ہمو صحابہ کرام ۽ پارے کہ ”نی دانیت ۽ کر کہ دا روشن دان آن سہب انا آذان نا تو ابریک تو دانیت نامو آب اٹ اللہ پاک ثواب ایتک۔ روشنائی بے پاننگان کھوٹی ٹی بریک“ دانا مطلب داس کہ اسے وخت اٹی ارافاندہ دُوبنگ۔ بڑز کو متل ناپس منظر داننگ کیک کہ وخت اسے ٹی پیرہ غاک اسے جنگ (غزا) اسے ٹی ساڑی منگ کن داکان میل کرینو۔ او انداخہ درمون مُستی ہنانو کہ عرب استان ۽ حد کرینو، او فک ہمو جنگ اٹی سر سوب منگ آن پدج کنگ نا ہم شرف ۽ دوئی کرینو۔ گمان اندن ۽ کہ دامتل ہمو وخت آپاننگانے کہ ”ہم حج ہم غزا“

۲۹۷۔ براہوئی:- ہمو دُر (خیسُن) ۽ دے خدا کہ خف ۽ جُر کے۔

بلوچی:- مبات ہمہ سہر کہ گوش ۽ چوڑ ینیت۔ (صابر،

2011ء، 164)

مسحت:- دا بجازی ہمو وخت آپاننگ کہ اسے قیمتی او گرٹ اس بندغ ۽ نفع مننگ نا جاگہ غانسخان اس رسیفے۔ دامتل اٹی خیسُن نادر (ہرا کہ اسے قیمتی اوزیور) نامسال تنگانے اگہ اوزیور خف ۽ جُر کے تو او دُر ۽ خف آکسنگ زبرے۔

۲۹۸۔ براہوئی:- ہیٹ ۽ کٹی ہلیک شوان نارغ ۽ کُنیک۔

(سوسن، 1998ء، 77)

بلوچی:- بڑے بخت کپتہ کہ شوانک ۽ نان واڑتی۔ (مری، 2003ء، 35)

مسخت:- اگہ کس ۽ بے بختی یا اجل ہلے تو، اوتینے آن زوراک اسے ناتاوان ۽ کیک یا اونا گڑا سے ناسخان اس کیک۔ ہمو زوراک آ بندغ اودے جو انو سخ اس ایتک۔ اگہ کہ ہیٹ شوان نارغ ۽ گنے تو شوان ہیٹ اتون جو انو کاریم کپرو۔ اندامو قع غادا متل پاننگ۔

۲۹۹۔ براہوئی:- ہیل کسفیک اُست ۽ خراب کیک۔ (سنگلزئی، 2006ء، 41)

ہیل بندغ ۽ کسفیک اُست ۽ ہڑسک۔ (القادری، 2012ء، 20)

بلوچی:- مگسک نہ کُشیت، دل ۽ بد کنت۔ (رگام، 2017ء، 449)

مسخت:- دا اسہ متل اسے نادر و شم اٹ ہمو وخت آپاننگ اک کہ کس اسے ناسُست آزاری ۽ کنگ۔ ہرا وخت ایلم اس یا اسہ پین خُطک اناسنگت اس کس اسے تون اندنو ہیٹ اس کے یا اونا بر خلاف اسہ اندنو عمل اس کے ہراڑان ہمو بندغ ناسُست آزاری مرے، واہم اودے بچ پاننگ کپ۔ ولے حکمت ودانائی آن کاریم ہلسا بیرہ دا احساس ۽ تنگ کیک ”ہیل کسفیک اُست ۽ خراب یا بد کیک“

۳۰۰۔ براہوئی:- ہیل چرپ انگارزان اٹی تولک (سلام، 2017ء، 20)

ہیل چرپ انگا جاگہ غاتولک۔ (سنگزئی، 2006ء، 41)

ہیل اس ہم مرے اوچرپ انگارزان آتولک

مورپہ چرپی ءمدگ پہ سبزی ءرچیت۔ بلوچی:-

(رگام، 2017ء، 455)

مسخنت:- دا انسان نافطرت ء کہ ہراڑے اونا آسراوڑگا اس مرے ہموڑے کاک

یا اونیزگار اس مرے تو او ہزگار اسے نادر آدا خاطر آن ہم کاک کہ نوا اوکان مدت و

کمک اس دوبرے یا کاریم کن کہ اس کے۔ انداڑگا و جوفہ ناسواب آن او مدام

ہزگار آبندغ ناخوشامدء کیک۔ دابارواٹ شاعر پاپک۔

مُست انا بھاز جوان پارینو ہیل چرپ آرزان اٹی تولک (سلام، 2017ء، 20)

(ی)

۳۰۔ براہوئی:- ”بخ چپک کہ دامیر چا کر خان ء۔“ سیل ء سماٹمپک کہ داخان ء

یاسٹر دار ء۔ (بنگلزئی، 2006ء، 63)

دامتل اٹی محمد عثمان بنگلزئی میر چا کر خان نا جاگہ غاخان و سڑدار
نوشته کرینے۔ منگ کیک کہ محمد عثمان بنگلزئی نادا نظریاتی ء و نیل
اس مرویا و نا مطالعہ نازوری اس۔۔؟ ولے اصل اٹ دامتل دا

وڑاٹ ساڑی ء و پاننگ۔ ”بخ چپک کہ دامیر چا کر خان ء۔“

سرد نزانٹ، میر چا کریں۔ (شاہوانی، 2012ء، 427)

بلوچی:-

چا کر انت، شیرے کرانی آترنت۔ (مری، 2003ء، 166)

مسخت:- بلوچ تاریخ اٹی میر چا کر خان رند انا اسہ بھاز بھلوپن اسے۔ او تینا دور اٹی
اسہ پنی او جنگوڑو ء شخصیت اس تدیزگانے، او نازند مدام جنگ و جو اٹ تیر
مر سا کرینے۔ سفر نادوران بخ نامڈاٹ او دے جاگہ اس شام تمانے تو بیر م نہ منگ نا
سوب آن تینا مجاہد آتے پارینے کہ بیش یاہلی نا جمل ء لتبوکنے۔ تاکہ بخ نادا چار پار اس
تیر مریر، تو مجاہد آک میر چا کر خان ء دا پاریر میر۔۔! بیش نا جمل ٹی نی امر خاچسہ،؟
چا کر خان ہکل کرے پارے نن ء تیر کروئی ء ”سرد نزانٹ کہ میر چا کریں“ چا کر
خان نا پانگ آن اینوپہ دے اسکان داہیت راج اٹی متل اسے نادر و شم اٹ پنی
مس۔ اگر نن دامتل نا خوڑتی اٹ جاچ ء بلین تو نن داڑآن ”فرسٹ ایڈ“ نا
آسراتی، حکمت و دانش ناکلہو در شان نظر بریک۔

۳۰۲۔ براہوئی:- ”تخ اودیر شاعنگ۔ یا ”تخ اودیر اُست آشاعنگ۔“
(شگلزئی، 2006ء، 172)

بلوچی:- ساڑتیں آف۔ بیغ۔ (مری، 2003ء، 132)
مسخت:- نیکی اس کنگ، جنگ بندی کرفنگ، جنگ ۽ ایسر کنگ، دشمنی
۽ دوستی ٹی بدل کرفنگ، اسہ ایلوتون اوار کنگ، اسہ ایلونا خیر ۽ کنگ، خاخر (جنگ)
۽ کسفنک۔ نیام اٹ تاخ اودیر شاعنگ، خیر خواہی کنگ، اسہ ایلونا پلسی ۽ کنگ، اسہ
ایلو ۽ تین پہ تین شیر و شکر کنگ۔

۳۰۳۔ براہوئی:- یک سر۔

بلوچی:- یک سر۔ (رگام، 2017ء، 498)
مسخت:- دا بجازی ہمو بندغ کن پاننگ کہ او تینے آن اسٹ اس مرے، پین
اوڑتون کُمک و مدت کرو ایلم، مار، سنگت یا پین بندغ اس مف، بیرہ اسٹ ۽ کاٹم اس
مرے، بے سیدو مننگ، بھڑائی ترو کو کس اس مف، بیرہ اسہ کاٹم اس مرے۔

۳۰۴۔ براہوئی:- یلہ کنگ / مُسٹ تننگ۔

بلوچی:- یلہ دنگ۔ (رگام، 2017ء، 499)
مسخت:- طلاق تننگ، تینے آن آجو کنگ، چٹ ۽ کشنگ، آزات کنگ، تعلق داری
۽ ختم کنگ، دُوکشنگ۔

۳۰۵۔ براہوئی:- یلہ ئی منگ۔ (شگلزئی، 2006ء، 127)

بلوچی:- یلہ سَر۔ (رگام، 2017ء، 499)

مسخت:- بے حیا، کا بہ تینا مون، پارو کو تورو کو کس اس مف، گُدرخ آ، بے مہار، واگ
آک یلہ۔

(داکتابء سرجم کنگ کن شیٹکو کتاب آیتان ٹمک ہنگانے)

احمد، منیر (2015ء) ”پہوالی زندنا آزموندہ غاتا پٹ او پولی جاج“ (ایم فل مکالہ) جامعہ بلوچستان ”براہوئی شیخ“ کوئٹہ۔

القادری، کامل (2012ء) ”شروخ“ براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) کوئٹہ۔

بارانزئی، شاہین (2019ء) ”نرومب ناشکار“ براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) کوئٹہ۔

براہوئی، ڈاکٹر عبدالرحمن (1979ء) ”وساہتاک“ براہوئی اکیڈمی رجسٹرڈ کوئٹہ۔

براہوئی، ڈاکٹر عبدالرحمن (1968ء) ”براہوئی قدیم شاعری“ براہوئی اکیڈمی، کوئٹہ۔

براہوئی، ڈاکٹر عبدالرحمن (ارٹھیکیوار 2015ء) ”براہوئی نامہ“ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔

بزدار، محمد اسحاق ساجد (1997) ”بلوچی بتل وگالوار ۲“ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ۔

بزدار، ڈاکٹر واحد (2020ء) ”جدید بلوچی شاعری کا آغاز وارتقاء“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ۔

بنگلزئی، حاجی محمد عثمان (2006ء) ”براہوئی ادب نالعل جواہرک“ براہوئی اکیڈمی، کوئٹہ۔

بلوچ، پناہ (2019ء) ”بلوچ عورت تاریخی تناظر میں“ سیلز اینڈ سروسز کوئٹہ۔

بلوچ، میر خدا بخش، بھارانی مری (1963ء) ”قدیم بلوچی شاعری“ بزم ثقافت کوئٹہ۔

پنجگوری، عنبر (فروری 1976ء) ”ماہتاک اُلس بلوچی کوئٹہ“۔

حیات، عنخوار (2017ء) براہوئی متل آک، ہائر ایجوکیشن اسلام آباد۔

خان، رشید (2010ء) ”بتل گشتن، پڑدانک ء گھنٹ“ وفالیزانگی مجلس ترمپ۔

دشتی، جان محمد (2017ء) ”بلوچی لیزبلد (دومی چاپ)“ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ۔

رگام، شے (2017ء) ”بتل، کوشتن ء گال بند“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ۔

- سلام، عابد (2017ء) ”جواہر“ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔
- سوز، محمد اسحاق (2016ء) ”سوچ روخ“ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔
- سوسن، عبدالقیوم (1989ء) ”قدیم براہوئی نثری ادب“ براہوئی اکیڈمی، کوئٹہ۔
- شاد، صالح محمد (2010ء) ”ہنین خرین“ براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) کوئٹہ۔
- شاد، عطا (1968ء) ”بلوچی نامہ“ مرکزی اردو بورڈ لاہور
- شاد، فتح محمد (2016ء) ”حرفتا چراغ“ براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) کوئٹہ۔
- شاہوانی، اشیر عبدالقادر (2012) ”بلوچی زبان و ادب“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ۔
- شیدا، شاہ بیگ (2009ء) ”تیر بند“ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ۔
- صابر، ڈاکٹر عبدالرزاق (2002ء) ”شیپول“ براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔
- صابر، عبدالرزاق (اکتوبر 1989ء) ”شاہی خروار“ شمال پبلشرز (ایسوسی ایشن) کوئٹہ
- صابر، عبدالرزاق (1988ء) ”کلام تاجل“ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ۔
- صابر، عبدالرزاق (1980ء) ”چراغ صابر“ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ۔
- صابر، غوث بخش (2011ء) ’ ’بتل و گالوار“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ۔
- عزیز آبادی، حمید (2020ء) ”بلوچی براہوئی زبان و کنا“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ۔
- عزیز آبادی، حمید (2000ء) ”شپاد“ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- عزیز آبادی، حمید (2020ء) ”ڈغار“ راہشون ادبی دیوان مستونگ، بلوچستان
- عزیز آبادی، حمید (26 اگست 2020ء) ”ہفتی تار کوئٹہ“ ادارہ تار
- فاروق، غلام (نومبر، دسمبر 1980ء) ”ماہتاک اُلس بلوچی کوئٹہ“
- لقمان، قدید (2010ء) ”بتل۔ ریدگ۔ بڑہ۔ تب“ نیشنل پریس تربت۔
- مری، شاہ محمد (2014ء) ”بلوچی زبان و ادب“ سیل اینڈ سرورسز۔ جناح روڈ کوئٹہ۔
- مری، گلزار خان (نومبر، دسمبر 1976) ”ماہتاک اُلس بلوچی“ کوئٹہ
- مری، گلزار خان (2003ء) ”گشتن“ بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ۔
- موج، یوسف (2015ء) ”دانائی“ براہوئی ادبی سوسائٹی (رجسٹرڈ) کوئٹہ۔

مینگل، خدائیداد (2001ء) ”گل دستہ مستونگ“ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ پاکستان
 مینگل، سلطان احمد عادل (نومبر 2014ء) ”توئی رسالہ، استار“ سوراہ۔
 ناز، رحیم (2013ء) ”مہر ناز باد (براہوئی شاعری)“ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ پاکستان
 یار، جبار (2001ء) ”بخندہ“ براہوئی ادبی سوسائٹی (رجسٹرڈ) کوئٹہ۔